

سرائیکی کہانیاں

آدھی واس

احسن واگھا

سرائیکی کہانیاں

آدمی واسن

احسن واگھا

پبلشر؛ دمان - سوشل ڈائیرکٹری کنزرویشن ونگ

پرچہ والا، کلانی روڈ، ٹی کوزاخان قیصرانی، تونسہ شریف

کتاب : آدی واس

بھاری : احسن واگھا

پبلشر : دمان - سوشل ڈائیورسٹی کنزرویشن ونگ، پریتے والا، تونسہ

پہلی واری : ۲۰۰۲ء

صفحے : ۱۳۰

تعداد : ۵۰۰

وقار اسلم ایم فل سکالر سرائیکی
0306-1446635, BZU Multan

پبلشر؛ دمان - سوشل ڈائیورسٹی کنزرویشن ونگ

پریتے والا، محانی روڈ، ٹی کوزاخان قیصرانی، تونسہ شریف

فہرست

۱	گریوٹیشنل پل	۱
۲۸ (۱)	ناستک	۲
۲۹	ملامتی	۳
۳۳	وگداپاٹی	۴
۶۷	آدی واس	۵
۹۰	آئی صورتوں سچا	۶
۱۰۲	نظر بٹوں	۷
۱۱۶	جتھ ابھا لمان ہک تھیندے	۸
۱۱۹	مغربی جرمنی دی سسی	۹
۱۲۶	نروان	۱۰
۱۳۸	قصہ اصحاب کہف دا	۱۱

اے کہانیاں ۱۹۸۱ء کنوں ۲۰۰۲ء دی ۲۲ سال دی مدت وچ لکھی جیاں ہین۔
کہانیاں دی ترتیب زمانی ہے تیں اے اخیر کنوں اول دو ہے یعنی چھیکڑی کہانی سبھ
کنوں پراٹی ہے۔

گریویٹیشنل پُل *

’جامعہ میں کیا ہوا..... توبہ توبہ‘

فرسٹ فلور دی گیلری وچ جتھاں اتی لوک لنگھدے ہمیں اتھاں ریٹنگ
نال کھڑکیں چھوئیریں مزے نال اپنیاں ساریاں تے متاویاں گالھیں
کریندیاں ہمیں۔ چنگیاں بھلیاں شرمندیاں گالھیں۔ ایس مینٹگ پوائنٹ
دا فائدہ اے باجو اتھ ہر آند اویندا پر وکون نظر آویندا باتیں او اپنی گالھ وٹا
گھندیں بہن۔

اج جیرھا ہیا بندہ پوڑیاں چڑھارتے تھیا او نیازی با۔ تے اے شروع تھی
گیاں۔ ہک آکھیا:

’جامعہ میں کیا ہوا‘

’توبہ توبہ‘

* ایس لفظ کوں کہانی دا نام نکل بناون دا خیال اپریل ۲۰۰۰ء وچ کشمیر پوائنٹ۔ کوہ مری تیں پروفیسر اکرم میرانی نال
گالھ بات کرن دے دوران آیا۔

نہیں سر ملاتی۔

اے تاں اوں نہ سنیا۔ کیوں جو اپنی نیک طبیعت دی وجہ کنوں چھوئیریں اپنا
الاگھٹ گیاں۔ کوئی وی ناہی چاہندی جو او واقعی شرمندہ تھیوے۔ پر جیرھی
گالھ اوندے کنیں پئے گئی او اوندا کا منٹ با۔

’شووا.....سک مین‘

پر اصل وچ خانزادی دی وی کتڈ ہائی اوندو۔ اووی کتھاں آ کھن چاہندی
ہائی اوکوں منہ تیں ’سک مین‘ اوکوں افسوس تھیا جو جیکر او سن گئے۔ معاملے
واپتہ حالی وی اوکوں کے نہا۔

’ایہی سوڈ کیا ہے؟‘

’پہوں دلچسپ‘

ریشم دی بک پڑو چھوہریں نال بے تکلفی ہائی۔ اوندے بقول او اوندے
ٹائس فرینڈز ہین۔ تہوں میل کمپ وچوں پہوں ساریاں خبراں چھوئیریں
ریشم کنوں سنڈیاں ہین۔ خانزادی دی وت ریشم نال بک پوڑی زائد
تگت ملتان کا نوٹ دی وجہ کنوں ہائی۔ اوڈوہیں بلتان دیاں نہن تیں
انہیں دیہا تیں دے شہری پالیں دے خلاف سارے بھولے گالھے تعصب
مشترک ہوندے ہین۔

خانزادی ہنے آئی ہائی۔ اوں پنچھہیج آلیں اکھیں نال چھوئیریں دو ڈٹھا
جو بھٹی ’تو بہ تو بہ تاں ٹھیک پر چھوئیر کیرھی ہائی۔۔۔ کیرھے ڈی پارٹمنٹ
دی اے؟‘

وت جیرھلے او گیلری دی ڈو جھی ولن توڑیں نکل گیا تاں ایں ذری زورنال

آکھیا،

’یوٹو نیازی‘

تیں وت سبھے پال بن گیاں۔

’یوٹو نیازی‘

’یوٹو نیازی‘

-- این پری میٹوسوسائٹی وچ جیوٹ دی اے شاندار فارم جیرھی کانونٹ
اتیں یونیورسٹیں اتیں این جی اوزدے کجھ وڈے دفتریں وچ پناہ گدھی پئی
اے تیں جیندی چارم وچ میں، تیں ریشم تیں پونم جھیاں چھوئیریں سر
لکائی و دیاں ہیں۔ اے محض مووی ز وچ فلماون جوگی زندگی -- اے ولا
والاکھن لائق جیوٹ، اے کے توڑی نگسی۔

اوکوں قنوطیت داشتیدا ٹیک تھیون لگا۔ اوفٹ کراؤڈ دوول تھئی --

’یوٹو نیازی‘

او ملک نیازبا، چنگا بھلا۔ بک چاچا آن مہمان تھئیں باشل وچ۔ تیں او
اٹھدئیں پہندئیں مندے وی کڈھس تیں سڈس وی ’نیازی آ‘ کرکیں۔
بعد وچ او پٹ پٹ مرگیا جو او میانوالی دانئیں۔ اوند اتاں ڈو میسائل ای
بکھر دا اے۔ پر انہیں اوکوں نیازی بناڈتا۔

تیں آپ اوندے نال پیلھی ملاقات، یا چلو او ملاقات جیندے وچ اوں
اوکوں نوٹ کیتا او وھاا تجھی بائی جو او بے رعبا تھی گیا تیں وت بے رعبا رہ
گی۔

حالی اندر ول مننٹاں مسیس مکمل تھیاں ہنئیں بک ڈو پھریں او کیفے ٹیریا گئی

تاں او اوں کنوں کجھ اگو کاؤنر تیں کھڑا با۔ اوں کاؤنر آ لے چھو کرے
 کوں بن چاؤن دا آکھیں اتیں چار بوتیاں پتپسی وغیرہ دیاں چاکیں اپنی
 بیگی جین دے کرھیسیں وچ پاگھد ورس۔ چھو کر ابن چاکیں پھریا
 تاں شاید او کوں کجھ شک پئے گیا۔ اگو ہن اوں مزید بے رعیاں حرکتاں
 شروع کر ڈتیاں۔ چھو ہراوندی جین دو ڈیکھے۔

’اوائے... یگ مین۔ اے جین دے اتو کرتا تیکوں نہیں پیا بھاندا؟
 تیکوں سمجھ نہ آسی۔ بک ڈیہہ ایہو نیشنل ڈریس بٹسی آ، یاد رکھیں۔ چھو ہر
 اجمک گیا۔ لحاظ کر گیا یا یقین کے نہائس۔ اے پچھوتے بنیا تاں ایکوں
 ڈنھس۔ او کوں اندازہ تھی گیا، چھویر ڈنھی کھڑی اے۔ وت سردھا ایہہ دو
 لگا آیا۔

’لگ، یو رنیم؟--‘

’خانزادی‘

’با، خانزادی گلھ اے ہے--‘

تیں او چاٹ کیں، او کوں چیک کرن آ لے انداز وچ ڈیکھن پئے گئی--
 سر تیں گھائے کالے وال، وچ شاید تھولا تھولا تیل تیں پٹھی کنگھی، صحت مند
 پر ذری لحاظ نال جھکی ہوئی لمبی گردن۔ لچکی وچ چڑے مڑھیا تو یڈ۔ لمبا
 پھلیں آلا چولا، باہیں مونڈھے تو نہیں ٹنگیاں ہویاں تاں جو ڈولے وچ
 پدھا کالا ڈھولٹا نظر آوے۔ جیرھی شے او کوں نہیں بھانی او اوندے اکھیں
 دی بے پرواہی ہائی۔ ولا ولا جو اوں اوندے منہ تے ڈٹھا او پریشان تھی
 گیا۔

’ اے ڈریس! ڈریس! داسارا مسئلہ اے۔ یوسی، بہوں دیسی آں، بالکل
وسیبی۔ باقی رہی اے جینز، جین از کلچرل نیوٹرل۔ اسماں میڈیا خیال اے
کے تل دے لوک ہیں.....‘

خطرہ وت وی نہ ٹلیا۔ اوں جان کیس آجھیں چپ جووٹی ہائی چا۔ تیں اوں
اوکوں باہر وچلن دا آکھیا۔ چلو تاں، تہا کوں سمجھاواں۔

او اوکوں مونڈھے تیں باقاعدہ دھر ساڈے کیس کیفے کنوں باہر وکڈھ آیا۔
مسلسل الیندا گیا تیں ایڈو اوڈو دیاں مریندا گیا۔ او اصلو نہ کھلی۔ تیں
نظراں اوندی جین دے اوور لوڈ کھیسیں تے رکھ ڈتونس۔ وت او اوندے
بک کھیسے وچونظر آندی بوتل دوہتھ ودھایا،
’نن..... نو فزیکل اسالٹ پلیز‘

او پچھو تیں ہٹ گیا۔

’ناں سنیں..... تاں سوچنی ہیوے بہوں۔ میڈی تاں سنسن ای ناں، تیں
میکوں پھینہہ ڈین آ سیو پاسیو آ لے.....‘
اوں میں کھل ڈکی۔

’اچھا مسٹر.....‘

’نیاز..... ملک نیاز‘

’ملک نیاز، تہاڈے پرس وچ کجھ پیسے ہن‘

’جی کتنے‘

’پتری روپے‘

’جی با..... پتری..... اچھا، اٹھو چوک پتری، مطلب...‘

'بوتلیں دی قیمت، کیفے آلیں کوں ڈیونے پوسن'
 'ہرگز نہیں، پنجاہ روپے دی شرط اے ساری..... ہرگز نہیں'
 'چلو، آہیں اوگھن گھنسن، میں ونس آں'
 'کم آن..... خانزادی بی بی، وائی یوسپتھائیز و دبلڈی پروفیسٹرز.....
 پیپی دافنٹی پرسنٹ تاں امریکہ وچ ویندے..... امپیریلسٹ، باسٹرز'
 'پتری روپے پلیر.....'
 تیں چھیکو اوں یتیم بھیاں منہ بٹا کیس پتری روپے گن ڈتے -
 'خالی بوتلاں کیفے پچھیسو'
 تیں او مزید کوئی گالھ سنیے بغیر ہیمنٹ کرن کیفے ٹرگنی -
 'پہیٹی مارلسٹ.....، نکلی ہنکی دیانتداری سکھاوٹیاں میرھیں،.....' لک
 وین وڈے وڈے مسائل، و سروین یاصل تھی وین!
 اوں اوکوں کنڈتیں سٹا چھوڑیاں -

اوں ڈیہہ دی او ملک نیاز نال کاوڑی تاں ناہی راہندی پر چڑی راہندی
 ہائی اوندے نال۔ انھیں چھوہریں نال، خاص کراپنی کلاس وچ، چنگی بھلی
 آپت رکھدی ہائی۔ انہیں دی مدد کر ڈیندی ہائی بلکہ او مددگار مشہور ہائی۔
 پر ایندی تاں او مددوی کڈا ہیں ناہی کرہگی۔ اوندی اینہہ خاصیت تیں او
 اتنا فضول تبصرہ آپ او نہہ سٹا چھوڑیا با بک ڈیہہ -

'اے جیرھے تہاں مشکل کشا پیے راہندے اونا، تیں اتلے ایاٹو تیں دلیر،
 جیکر تہاڈے ڈریسز وچ خاص گکھڑاپا، اتیں رنگیں دا اتلا نکا نکا فرق جیرھا
 تہا کوں معلوم اے، تیں روزنویں پندے پاوٹ، جیکر تہاڈے وچ اے سھو

نہ ہوندا، تاں میکیوں فکر ہائی تہاڈے وچ چھوئیریں آ لے بارموز دی کمی
تاں نہیں!

او او کوں پھنسا تھیوے کیتی و دی راہندی ہائی۔

پرانج اے 'جامعہ میں کیا ہوا' پہوں وڈی خبر ہائی۔ کجھ ڈینہہ پیلھے تاں او
آپ اینہہ کنوں صلاح گھنن آ کھڑا ہا۔ لائبریری وچ اجوبک چھوئیر
اے۔ تیں او جے اوندے نال اظہار عشق کر ڈیوے تاں اے اوند ا مچ
خراپ تاں نہ کرسی۔

'اوہو ملک تیار ہو ایورشی از جسٹ پروپوز ہیر روالا
مکاؤس'

'یو او ورس پلینائی ایوری تھنگ!' او چڑ گیا۔ تیں وت ہتھو او کوں قائل کرن
وی کوشش کیتس جو ایس سٹیبیلٹی دا، جیکوں عشق آ بدن، اظہار
نہ کرن درست ہے۔ زیادہ پروڈکٹو اے.....!
'پروڈکٹو!'

او حیران تھی ہائی۔

خانزادی صاحب، اے ڈسورٹیلٹیز دا آکھن نال کوئی بنیادی جوڑ ہے؟
..... ریٹیلٹی مشروط اے آکھن نال کیا؟ میں تاں آہاں سمجھین
وی آکھن نال مشروط کوئے نی.....
او کوں بہوں کاوڑ لگی۔

'تساں، میڈا خیال اے، ہک سادی کنوں سادی گالھ کوں وی اکیڈمک
ایشو بنا کھڑ دے او۔ وت پھس ویندے او آپ ہک کوئی چھوئیر ہے۔

تیں تہاں اوکوں ڈٹے

’ کیوں ڈسہیجے! بن آکھیے کیوں نہیں سمجھھیج سگیندا ..!’
’ سمجھ ہر کئی ویندے نیاز .. آکھن کٹ منٹ ہوندے ۔ تہاں وی
ایجڈے کملے نیوھے ۔ تہاں اوں شودی کوں نیوھے آکھن چاہندے ۔
کیوں جو تہاں کٹ منٹ نیوھے کرن چاہندے شاید ..’
’ ناٹ کنوننگ ، ناٹ کنوننگ ‘

’ او اے آہاڑ گیا ہا ۔ تیں ہن او تر سلے دا اظہار کریندی بیٹھی ہائی ۔
’ چلو شکر اے .. چھیکڑی ڈیہہ بانس یونیورسٹی دے ۔ ایس وی کجھ تاں
کیتا ‘

’ کجھ نہیں کیتاڑی خانزادی ، شودے .. حسرت ڈسائی اس آچی ‘
’ ہا ، تیں سمجھ گئی ہو سس ‘
’ چھوئیر کوں نا ، واحد بخش بلوچ کوں ڈسائی اس ۔ او کو بندہ ہے جیندے
نال شیر کریند ارہ گئے پورے اڈھائی سال ‘
’ واحد نال ، او گونگا ، اوکوں تاں اکھجے خود بلوچی وچ وی الاوٹنہی آندا
..... کئی کندھ نہ ہنس لہدی .. تاں تاں ڈسیا ہو س بے بختی دا
..... ‘

’ اے راز وی سینے وچ دفن کر مرٹن چاہندن سائیں ہو ریں ۔ ہک فرضی
ناں رکھی ودے ، پرنس [Princess] پورا قصیدہ پڑھیس او ندے اگو
، تیں اوں گونگے وت سارے کیسپس وچ ہلا ڈتے ۔ لکھ لکھ کیس ڈتس لوکیں
کوں ۔ اکھیں نیازی دا کنفیشن اے ۔

’بھلا کیا؟‘

’اھیں یارو واحد بخش خاں، اسماں بتاں اپنی سک ہاں وچ سانھی یونیورسٹی
چھوڑی دیندے ہیں۔ چہ تھیندا..... جیویں پہوں ساریں نال تھئے ساڈے
نال وی تھیندا۔ میں تیں پرنس راک دے پچھو ہتھ اچ ہتھ پاتی بیٹھے
ہوندے۔ اتو جماعتی آپوندے۔ ساکوں کٹ لیندے۔ اوچھڑے کریندی
، بھراوو..... نہ مارو نیازی کوں.....‘

ریشم اارو وٹا باکڑا کر گدھا۔

’بائے بائے مشوم نیازی‘ سنٹن آلیاں واقعی دل گیر تھی گیاں۔
’اگوی ہے‘

اکھیں ڈو جھے ڈینہہ جماعتی چھوہر وی سی دے دفتر دے اگو مظاہرہ
کریندے، نعرے لیندے، جامعہ میں کیا ہوا..... تو بہ تو بہ، تیں لوک بک
بنے کن پچھدے، چھوہر کیرھا ہا۔ تیں سنگتی فخر نال ساڈا اشارہ کریندے۔
تیں وت کئی پچھدا چھوئیر؟ تیں پرنس رتی پئی تھیندی کراوڈ وچو کھسک
ویندی..... بس ایہا حسرت رہ گئی!.....‘

’بیرس الزام ہی آئے.....‘

تیرا نام ہی آئے..... بک چھوئیر مصرعہ گاؤن پئے گئی۔

’آخر چھوئیر کیرھی تھی سبکی اے خانزادی، سوچیجے تاں ہی‘

’کیا پتہ..... سک میں‘

او اصلو اوندے اپنے بھرانویں تیں سوتریں آلی کاربا تیں تہوں اوکوں نہا ہا
بھاندا۔ اووہا دی اووہا ریچڈ کلچر پرستی..... جیرھی گالھ نہ بھاوے ہا۔

جیرہا کم وازرا نہ کھاوے با اوکوں مہاجریت آکھتیں پچھو پئے ویندے
ہنیں۔ اوسارے وی نالائق ہووٹ وچ اپنی اپنی دکھری صفت رکھیندے
ہنیں۔ کئی ماہیٹن کنوں پیسے منگ کئی کھیڈ داہا تیں چرسوں پینداہا تاں کئی
لوک فنکاریں دیاں چوکیاں لو اوٹن تیں ورساخ ٹھہا وٹن دا شوقین ہا۔ نوکری
کرن دا خیال آوتیں ہا تاں درخواس ڈیون کنوں پہلھے سفارش گولٹ کیے
پیسے نال کھینے بھرتیں شہر ٹرویندے ہنیں۔ جیرھی انہیں کوں کڈاہیں تاہی
لبھدی تیں وبت پونہیں کوں تعلقات نہ ہووٹن دے میہٹے ڈیندے ہنیں۔
تے جے کڈاہیں کوئی انٹرو یو وکال آونجے ہا تاں اونہہ ڈے نہہ نندر ناہنیں
اکھڑدی۔

تیں جناب ملک نیاز دا ایں بارے وچ اپنا بک نظریہ با اوں بک واری
بک سیمینار وچ بیان فرما کیں ساریں کوں امہیر پریس کیتا۔
'دہی بندہ جیون جیندے ... ہووٹی کوں ہووٹن ڈیندے، وگدی کوں راہ
ڈیندے ... مہاجر بیچارہ ڈر داما ریا بک عمراہ تاں جیون کوں جنگ سمجھ کیں
گزار ڈیندے ...

آپ ہوریں ریزولوشن ڈتا۔
'مانیگریشن ... بھادیں بدایوں کنوں کراچی ہووے تیں بھانویں خانسر
کنوں لہور ... لڈا وچ کرس اے۔ لوک تاں درست راہنڈن جو او اپنے
پرکھیں دے غستا نہیں دے نیزے نیزے راہنڈے ہوون'
آپ نیازی صاحب دی نیوسنس اے آرہی جو ہاسٹل وچ حقہ رکھی پئے
ہنیں۔ تیں ہر جھے کلڑیں دی بھیڑی ڈیکھن کیے کیسپس مھوڑ شہر پہنچ

ویندے ہمیں۔ تے اوندی مہاجر فلکسیشن ہر آئے ڈیہہ ودھدی گئی۔ بک
 ڈیہہ اُن چتا اوندے سرتیں آکھڑا،
 'میں حساب لائے حازادی! تہاڈے ترائے چوتھایاں دوست نہنیں نال
 تہاں اتلے فری آو، مہاجر چھوہراں'
 'اساں چھوہریں، نیازی، انہیں نال بکس آپ تھیندیاں ہنیں جیرھے
 ساڈے نال کمفرٹ ایبل راہندے ہوون۔'
 'ہا۔ اے فرق تاں ہے'
 او من گیا تیں کوشش کرکیں اوندے نال پنچ دی کنی تیں بہہ وی گیا۔
 'پر اصل گالھ پتہ اے، کیا ہے؟'
 ساڈے دیسی چھوہریں دے شاید سیکس ٹیوز بہوں سٹرونگ ہوندن
 اے آہدیں، پنچ تو اٹھی کھڑا تھیا۔
 'بالکل ایہا گالھ اے'
 حالاکہ او اوندے نال آریو ویارو متفق تھی پر او جوش و خروش آ گیا
 'حازادی، پر ایہے سیکس ٹیوز تاں اے جتنی ان ٹینسٹی مطلب اتلی
 شدت ڈیندن ایں تعلق کوں!'
 انہیں دے مکالمے دا اے لیول وی پیلھے ڈوسٹرز توڑیں ہا۔
 بعد وچ تاں یا او الیندا نہا اکثر، یا آکیں سدھا اکھہیجے جھیرا الا
 گھندا ابا اوندے نال۔ یا شاید ہر کہیں نال اینویں ہا۔
 خاص کر جڈاں دی او اوں وزنگ لیکچرر نال زیادہ وقت گزارن لگی ہائی۔
 ریٹائرڈ آدمی ہا۔ مفت وچ بیک اپ کلاساں آگھندا ہا، اپلا ایڈریس رچ

دیاں۔ اکھیں او مہاجر اے۔

’بھئی تیکوں اتلی سنجان کیوں اے مہاجر دی؟‘
’میں، میں تاں، ٹور کنوں، چستیں پھرتیں کنوں سنجان گھنداں مہاجر کوں۔
’خیر، بعد اچ واقعی او کوں پتہ لگا، وزنگ لیکچر لوج جہاں صاحب جیرھے
’اتھاں کوئیٹھ وچوں آئے ہئیں، دراصل زاہدان دے ہئیں تے اتھ
’بطور گرو متعارف ہئیں تیں انہیں دے والد کوچین وچو زاہدان گئے ہئیں
’تیں کوچین وچ انہیں داناں استاد غزنوی ہا۔ تے ایس گالھ وچ کہیں کوں
’دی کلام نہا جو لوج صاحب لائق آدمی ہا۔ ریسرچ سٹوڈنٹ تھیز دا
’آؤٹ لائن بناؤن ویلھے لوج صاحب کوں گلینڈے ہئیں تیں او کافی دے
’ہک کپ تیں ڈڈھ سو کتاب دی بلیو گرافی زبانی لکھواڈیندا ہا۔
’او کوں تپ ایس گالھ تیں چڑھدا ہا جو جیرھا کئی امتحان چنگے پاس کرے ہا،
’کاروبار وچ کامیاب ہووے ہا، کئی جرمنی یا امریکہ دا ویزا لو اوے ہا۔
’نیازی جھنیں دی بین ہک سُر کڈھدی ہائی۔

’مہاجر دیاں موقعہ پرستیاں!‘

’تاں، لائق ہوون داناں مہاجر تھیا‘

’اے جیون ہکا لیاقت، ہکا کپے ٹیشن نہیں۔ ایندے اگو پچھو وی در یہہ کجھ

’جیون اے۔ کڈاں سمجھیسو تاں!!!‘

’اوں اوندے اتے شادٹ کیتا۔ ایہو کجھ اوندے چاچے کریندے

’ہئیں۔ تیں اوندے بھرا۔ حالاکہ ہر ہک دا ہک ادھ چنگا سنگتی مہاجر ہوند ہا۔

’تیں اے انہیں بیچارے کوں منہ تیں پٹندے ہن بیٹھے تیں او کھل کھل

سندے ہن بیٹھے۔

اوکوں اپنے چھوٹے لادے سبھے چا چیس اتیں با بے دے سنگتیں و چو
اودڑکا ڈے الاونے 'اج کلز کھاسوں اج برتھا کھاسوں ہن
چاہ گھن آؤ انہیں ساریں کنوں بک چا چا غلام دستگیر بھاندا ہا۔ چا چا
دستگیر مہاجر۔

کم سوب آندا ہا۔ با بے کنوں پیسے ادھار گھنن آندا ہا تیں یا وت ادھار
واپس کرن آندا ہا۔ جو کجھ ڈیڈھی و چو ونچے ہا بسم اللہ پڑھ کیس کھا گھندا ہا
..... ماوندی کوں البتہ نہا بھاندا۔

'بھیلے مانس آدمی اے۔ اپنی حرفت وچ لگا راہندے۔ نہ تیری وچ نہ میری
وچ۔'

بابا اوندی تعریف کرے ہا۔

'ہا'

اماں آکھے ہا۔

'نہ کہیں دے مراچ نہ جی اج مویا آپ جوگا'

با بے دے پیسیں نال آڑھتی بن گیا۔ پال سبھے شہریں دو کڈھوئس۔ کئی
کراچی ملازم تیں کئی پنجاب وچ پر نیسے ہوئے۔ کلہا دم کاروبار ابا
ہن وگھا وگھا کر کیس رقبہ چا چے دستگیر کنوں وچیندا ہا۔ تیں چا چا دستگیر چپ
چپا تیں گھن گھندا ہا۔ تیں با بے کوں ایہا اوندی چپ چپا ت ڈاڈھی وارا
کھاندا ہئی۔ تیں کوئی جو ذرا دستگیر مہاجر دا رگلہ کرن لگے ہا بابا نرمی نال
آکھے ہا

’سنگتی اے ساڈا‘

تیں ڈو جھے بندے کوں جہہ ڈندیں بیٹھ گھنٹی پوندی ہائی۔ ایہو مطلب ہا ایں
اشارے دا۔

اے پروفیسر لوح صاحب وی شروع شروع وچ اوکوں چاچے دنگیز جھنیں
لگے۔ شاید ایہا وجہ ہائی جو اوکلاس دے بعد اُچیچا اوندے ساہمنے پہہ مزید
لیکچر سندی ہائی۔ وت اوندے نال ٹردی ٹردی اوندے ہنگلے توڑیں
ونجن پئے گئی۔ تیں پرانے سٹوڈنٹس..... فائنل آ لے تیں ایم فل الے
چھوہریں وچ اے واڈنتاں شروع تھی گیاں،

’وت اووہو بڈھا لوح جہان تیں وت ہک نویں چھوہری‘
’سوہنی سیانی چھوہری تریندے تیں کھنڈا ڈیندے اوندے اتے پدھزم دالیس‘
تیں ایہو سناکھتا،

ہک ڈیہہ سینٹین دے ساہمنے لگاھدیں، جیرھلے خانزادی اوندے نال ہائی
ایں باغی گروپ دولگا آیا۔

’آؤناسر، کجھ ساکوں وی مستفیض کرو پدھزم دے بارے‘
’ایں خطے دی مذہبی بٹت دا اتلا اہم فیچر رہ گئے۔ اساں کجھ وی نہیں
چاندے۔۔۔ شیم!‘

او بہر حال انھی کھڑے، وت او انہیں دے رلے پہر گیا۔

’پدھزم، بہوں جنزل، بلکہ ویک ٹرم ہے‘
’سر، سمھتیا فرتے دے بارے ڈسو کجھ‘

اے سوال ملک نیاز کیتا - تیں لوح صاحب ہر لڈایا - بھئی چھوہر کجھ
 چاند ہے - حیران اووی تھی پیٹھی -
 'سر پدھ وی مہاجر با'
 اوں من من کیتی
 'کیا!'

اوندا وار جیندے اتیں با بکوا او وھو سمجھ سکیا - - نیازی
 پراج او ہمہ تن گوش قسم دی شے بنیا پیٹھا با - اکھی جے
 'سر سمھتیا..... تساں کجھ فرماون آ لے باوے'

'بالکل اتھائیں ایں خطے وچ فلا رش تھیا با اے فرقہ..... ظاہر آ اے بدھرم
 دے مرکزی تھیم 'اٹا اتا' دی نفی با اٹا اتا - یعنی نہ اتا یعنی اتا کوئی شے
 نی - اتا یعنی سیلف - اتا کوئی نی - اتا 'مایا' اے، یعنی الوژن اے - یعنی
 شخص دا وجود مغالطہ اے - اے محض پر بیج ناہی - اے نینہہ بائی بدھرم دی
 فکر دی - ایندے وچ ظاہری وجود تیں نظر آون آ لے شخص دی تشریح وی
 بائی - اے..... جو بھئی شخص - جیکوں ذات آہدے او..... پنج رحسیں
 دے ایگری گیٹ یعنی تناسب دے نتیجے وچ وجود وچ آندے - اتیں
 رحسیں دا اے ایگری گیٹ اتفاقی ہوندے - اتیں اپرمانٹ ہوندے - نہ
 ایندا وسنا نہ پک..... ہن سمھتیا، لمی وادی سندھ. وچ اے 'پگل وادی'
 سڈیندے ہین - جیند ا مطلب اے شخص دے من آ لے - پگل وادی اٹا
 اتا دے مرکزی تھیم دے انکاری وی نہ ہن - پر انہیں ذرا سوکھی پوزیشن
 گدھی - انہیں کجھ سوالات ابھاریے - مثلاً اے، جو جیر ہلے سدھارتھ آیا

اوں ویلھے ہندوچ فلسفہ اتلی باریکی تیں رکھتاں آیا ہوسی جو آجھیں گھنڈی
 آلی گالھ ہرکئی سمجھ سگدا۔ جڈاں جو پدھتاں اپنی حیاتی وچ پا پور مفلکر بن گیا
 با۔

..... بالکل ایہہ تہاڈے علاقے دے ملیندا ناں دے بادشاہ بک پیا
 سوال فارمولیٹ کیتا۔

’اجو جیکر روح یا شخص ناں دی کئی شے کائے نی تاں او کیا شے ہے جیرھی
 شکلیں کوں اکھ راہیں ڈیہدی اے او ازیں کوں کنین راہیں سندی
 اے، خوشبوئیں کوں نک راہیں سنگھدی اے اتیں خاصیتیں اتیں
 صفتیں کوں سوگھا کریندی اے۔

وت انہیں ثابت وی کیتا جو گوتم سائیں پنگلا یعنی شخص دالفظ ورتیا ہا.....
 ’یعنی حدیثاں گول آئے۔ اصل تھیم داتختہ پٹن کیتے!
 ملک نیاز صبر نال سنیا۔ پر پی نہ سگیا۔

’پرسا نالٹ مورتیاں بنا کیس پدھ دیاں، او وھو پروہتیں آلی کار پوجا
 پاٹ داد رکھولن منگدے ہن پدھزم وچ.....

..... پر میں تہا کوں ڈس ڈیواں اے فرقہ گندھارا ریکن توڑیں پھیلیا، ٹیکسلا
 توڑیں وادی سندھ وچ اے کامیاب نہن تھئے۔ اتھا وبلوٹ دے سٹوپیں
 کنوں ڈیکھن شروع جاکر و۔ مجال اے کئی مورتی دانسان لہو ونچے۔ سرف
 لوٹس اے ایہو پہن دا پھل اے۔ کئی شکلیں وچ پہن ایہا پدمنی!
 ساڈے پاسے اہج وی پسا رتیں ہندی اے۔ دوا کرور تیندی اے
 تے پگل وادی نکڑیل بھین چود بد معاش ہن اتھو دے

ہمیں ای نا..... اشو کے نال آئے ہوسن ابھیو.....؛

لوح جہان صاحب اٹھی کھڑا تھیا۔

’گھرو، میں اے تاں نمہی آہدا جو علم وچ تعصبات نہ ہوون، ہر رائے تھولی

بہوں بائیسڈ ہوندی اے۔ تہا کوں وی حق اے..... پر..... علمی معاملات

دی ٹیکنو انٹر پری ٹیشن کرن..... یا نیگیو انٹر پری ٹیشن نال آرگومنٹ شارٹ

کرن پہوں مہلک عادت ہیوے۔ اوکھے تھیو.....؛

اے آکھی تیں اولگا گیا۔

’ہاں!..... پڑھا اینویں نہیں‘

اوسارے من گئے۔

’جبل وے..... مہاجر بھین.....‘

ہن اوندے کیئے او مہاجر ہا تیں پس..... خانزادی وی اٹھی کیس لوح

صاحب دے پچھوڑ پئی۔

بنگلے وچ ونج کیس لوح صاحب مزید علمی پگالھیں کرن ضروری سمجھیا۔

چنگا سٹوڈنٹ تھی سگدا ہا اے چھوہر۔ دراصل اے نویل پریگمیٹزم دے

جتلے شیدائی تھی ویندن اینویں نہیں.....

..... اچھا خان..... خانزادی..... اے ہر ریفارمسٹ تحریک آخر مذہبی

کیوں بن ویندی ہائی۔‘

اکھہیجے اوکوں بک پنے آرگومنٹ دا سہرا مل گیا ہا۔

’کیوں؟..... اینہ کیئے جو میٹا فزکس دا ایلیمینٹ رلا کیس اوکوں بھن تروڑ

کنوں بچا ون مطلوب ہوندا ہا.....‘

’عباسی خلفاً د اقرآن کون مخلوق تیں حادث آ کھن تیں تل و نجن ا ج زیادہ درست سائنسی تے منطقی تاں لگدے ۔ شاید اینویں ہووے ۔ پر خلیفہ دراصل اے طے کرکیں شاید ترمیم تیں تحریف دادروازہ کھولن چاہندے ہئین ۔ تیں گویا ہک آئین کون ترمیمیں کنوں بچاون کیتے بن صنبل قرآن دے قدیم ہوون دی دلیل تیں اڑ گیا ۔ اینویں پگل وادی پدھزم کون ہک شخص بدھ دے مقدس مذہب دا مقام ڈے کیس ایندے وچ سپرنیچرل ایلیمنٹ راکیس اکیوں ہک کھینڈ و کھانڈتھی و نجن آلی فلسفیانہ بحث دے انجام کنوں بچاون متھی ودے ہئین ، شاید آئی مانیٹ بیرونگ‘

اے آکھ کیس لوح صاحب خانزادی دے دماغ کون اوں ونڈ و لچھ کنوں صاف کر ڈتا جیرھی نیازی دی بد دماغی دی وجہ کنوں پیدا تھی گئی ہائی ۔ ہر مسئلے دا جواب اوکوں آ کھن کون پیلھو لوح صاحب دے گالھیں و چو برسیل تذکرہ مل ویندا ہا ۔ ایہا گالھ اوکوں بہوں ٹیک ڈیندی ہائی ۔ بلکہ اوندی ضرورت بن گئی ہائی ۔ ملک نیاز نال اوند اکئی مدت توڑیں تاں الاہول ای بندرہ گیا ۔ پورا سال پر یونیس الاگزر گیا ۔

وت اے تھیا جو ڈیپارٹمنٹ دے نتھیا گلی دے ٹرپ دے دوران واک کریندے او ذری اگوتیں نکل گئے تیں ہک لمبی سڑک انہیں کون کالھیں آ گئی ۔ اوتاں با ای بے چھا ۔ ویلھے جھٹ دیاں مانگاں اوکوں کڈا ہیں نہن جھدیاں ۔ ہن یکا چپ رہن دا مطلب کنی اچیچھی دشمنی ہووے ہا ۔ اوں آپ گال شروع کیتی ۔

’اے ڈو درخت انجوانج وکی وے ہن‘ انہیں وچو چیر کیرھا اے؟‘
 و تہک راہ ویندے مقامی انہیں کوں ڈیا
 ’اے کالا جھیاں دیال اے یعنی دیودار، تیں اوسا وٹا بیال اے۔ اینویں
 کوڑا دیال.....‘

او ٹردے سنگے۔ ایتلے سدھے تیں ایتلے اچے کیوں ویندن اے پہاڑی
 درخت؟‘

اے بیان کرن کیتے او اپنے جوگریں دے پہیں دے بھر سدھی تھی، ہتھ
 وی اسمان دو چھک..... پورا دیال بنن دی کوشش کیتس۔ اوں صرف ڈٹھا
 اوکوں تے بس۔ ذری دیر بعد آکھیس

’ہم..... میڈا خیال اے سو جھلے تیں ہوادی سک وچ..... پر اصل وجہ
 ہئی وی ہوسی..... بھوئیں دی چھک گھٹ ہوندی اے اتھاں‘
 ’آچھا..... پیس..... ہا!.....‘

’یعنی میدانی درخت کوں اے چھک ہدی رکھدی اے بھوئیں نال‘
 تہوں ٹنگو یاں نیونیو ویندیں نیں۔ تیں منڈھ ڈنگے تھی تھی ویندن۔
 تیں او نیازی دیاں سارا کبا پن بھل بھلا کیس جیرھی گالھ چھیڑی ہئیس
 واقعی اونہہ گالھ وچ شیر کرن لگ پئی۔ تیں ایہا اوندی خوبی کم از کم نیازی
 وی جاندا ہوندا ہا۔ جو او جیرھی گالھ کریندی ہائی کہیں ویلھے اوند ا مقصد کوئی
 بیانہا ہوندا۔ بس او ہا گالھ ہوندی ہائی۔

میں چھوٹے لادی این گالھ تیں سچیندی ہم..... میں سچیندی ہم، اتو کنی اللہ
 سائیں دابار ہوندا ہوسی ون تیں جو ا تھیں ٹھلے منڈھ ڈنگے کسے تھی

ویندے نیں بھوکیں دی چھک آبا گڈ آ بیڈیا درخت
چھلدار ہووے تاں آبدے ہیں بیر گڈی پئی ہے پھلو کڑیں نال کمر نیو
آوے تاں چھاں بہوں ہوندی اس اتیں نیازی، پانی وی تاں نہ لہدا
تھیا اُتھاں۔ فضا سخت تیں رکھی تہوں پتال تو نہیں پاڑاں۔

اوہی سچ بہوں خوش ہائی زمین دی چھک آلی اس تھیوری تیں۔
'ہن اہنہ کوں انسانیں تیں دیسی اتیں بدیسی تیں اپلائی کرو،
تلاق نہیں ہوندا دیسی۔ بھوکیں پدھل ہوندے۔ نیوٹا پوندس۔ بھوکیں وچو
گھن اُتو تیں وندنا پوندس دھپ نال، ہوانال، بندے نال، پرندے نال
شیر کرنا پوندس۔ تیں خانزادی میڈا اے بائیں کہیں بک بندے کہیں
انڈیو بچوئل دے خلاف نہیں۔ میڈا بک تھیزز اے مہاجرت دے
بارے.....

اگو خبر اے او کیا کیا آبدار یہاں۔ بھل ساری اوندی خوش دلی غارت کر
ڈتوس۔

'ڈس گسٹنگ!'

اوں ہو لیس جھنیں بس ایہو آکھیا تیں باقی پنڈھ او چپ چپتے ٹردے گئے
ڈوہیں۔ پراس جھیزے دا ڈراپ سین شاید اجن کھڑا با، لیکھ اچ۔ ڈو جھے
ڈہنہ انہیں دی پریوینس انہیں کوں فنیر ویل ڈتی شیڈولڈ آئیٹم مک گئے
تیں اکثر مہمان لگے گئے تاں سٹیج تیں مائیک شوقیہ فنکاریں دے ہتھیں آ
گیا۔ کہیں اوندادی ناں ہکا ڈتا۔ وت تاڑیاں وچیاں تاں وچدیاں گیاں
تیں او پہنچ گیا سٹیج تیں۔

’نیازی ایہاریت‘

کچھ کوں پتہ ہا جو او گاندے تیں کچھ حیران تھئے ۔

’نیازی او ہی لوک گاؤن ایہاریت !‘

طبیعت تاں اوندی اتھاؤ بے چس تھی گئی ۔

’اے لوک گیت نہیں‘

’کافی اے پئی حضرت بابا فریدی‘ ہک بیا الا آیا ۔

’سبحان اللہ ! ایکو آہن گوہ دے اگو بین‘

خیراوں آپ کوں جبر کینا ۔ الا بول ذری مدھم تھیا اوں خانزادی کوں وی
ساہنئے آلیں کرسیں وچ ڈیکھ گدھا ۔ اے ہک بیا اوکھ بٹن گیا ۔ کل ای تازہ
جھیڑا تھیا ہا ۔ اتووت او ساڑھی پئی بیٹھی ہائی ۔ جیکوں او ان سیتا پسماندہ
لباس آہا ہا ۔

خیراوں گاؤن شروع کینا ۔

’ایہاریت سکھی ہائی کیس وی کنوں ...‘

ڈھولا لک چھپ پھندا ایس میں وی کنوں ...‘

تیں مجمع وت نچ مارن تیں آ گیا ۔ او ذری رک گیا ۔ اتفاق دی گالھ اے
او ڈیہد اجو اونہہ دو پیٹھا ہا ۔ خانزادی آپو چاٹ انٹی میسی دا تاثر ڈیون کیتے
فرمائش کر ڈتی ۔

’چھوڑو اے ریت ریت کئی چنگا سوگ سناؤ او سناؤ چل تھیا تھیا
تھیا تھیا‘

بس اوندا اے آکھن ہا اوں مائیک پاسے تیں بھکا سنیا ۔

’میں سمجھیا ہا اسان دیسی بچ گئے ہیں ایس ہال اچ نہا پتہ‘
’کم آن یو تھک فور گاڈ سیک ! گیٹ رڈ آف دس دیسی بدیسی
فکسیشن‘

’وت خیراوں آپ کوں کمپوز کیتا۔‘

’اساں چھوئیریں تاں ہوندیاں ای پردیسنٹی ہیں‘
’پردیسنٹی ناں مہاجرئیں او اگوتیں تھی آیا اوندو جھکا تھی مزید
ٹنایونس۔‘

’چھوئیریں ہوندیاں ای مہاجرئیں ان نہ پاڑ نہ سجان۔ نوئیں
شئیں، نوئیں گالھیں دیاں شودائیں! ریت پریت کنوں ذکننگلیاں،
..... انگریزی لہجے وچ اردو لائیاں ہٹھے ویلھے غیر منگد کین‘
’اوہکی پکی بیٹھی رہی۔ اچ خیر شکر اے اوں شاؤٹ نہا کیتا۔ جھلے ہوئے الا
وچ بھل کئی صدئیں دی کاوڑا گل گیا۔‘

’..... اے بد تمیزی کہے میڈے نال کیوں کریندے ہمیش‘ اوں اپنیاں
تردیاں اکھیں لکایاں۔ آپ کوں وت کمپوز کیتس تیں
’آئی ایم سوری ملک نیاز آکھ کیں او اٹھو کھسک آئی۔‘

’اوں ڈنہہ دے بعد اول نظر نہ آیا اوکوں۔ شاید کہیں کوں وی ناں۔
ہر کئی رُجھ گیا۔ کہیں دیاں روانگیاں، کئی سی آف کرن تیں لگے ہوئے۔
ہفتے ڈڈھ وچ انہیں دے بیج سبھے ٹر گئے۔ آپ او وی کی مپس کنوں
ایڈے اوڈے راہندی۔‘

’آسٹریلیا و نجن دا پروگرام اتجھا کئی ان چتیا بندا گینس جو بہوں گھٹ دوستیں

کوں بڈس سگی ہائی۔ لوح صاحب آپنے کیتے کئی فیلوشپ مارگدھی تیں اکیو ریفرنس لیٹر ڈتوس تاں اینداوی ویزا لگ گیا۔ ویزا لگن تیں ہر و بھرو لگا و نچیندے۔ ایہا اتھو دی غالب گھپات اے۔ لوح صاحب آکھیا،
'توں پی ایچ ڈی کر گھنیں'

پنج چھی ہفتے اینویں گزر گئے۔ لوح صاحب دے بنگلے تے ہن اینہہ کیتے وی و بختا پوند اہا جو بیجا کم کئی نہارہ گیا۔

تے ہک بڈینہہ لوح صاحب خبر اے کیرھی وزڈم ورتی جو ہک نواں ایٹو یکدم چھیڑ ڈتو نیں۔

'وائی شڈیو وزڈمی ایٹ آل!'

او ذری پریشان تھی گئی۔

'آسک یو رسیلف..... وائی..... بھئی توں نو جوان زنانی ہیویں۔ تیڈا صنفی فریضہ اے نویں پن دی..... فریش نس دی گول۔ تیں اتھ او کیا ہے جیرھانواں ہے؟..... میڈی فکر..... میڈی گالھ.....'

اے آکھ کیس لوح صاحب اوندے نال صوفے وچ آ بیٹھے..... اوند اتھ نپ کیس اپنے ہتھ وچ گھن بیٹھے..... ڈوہیں ہتھیں دا کنڈ آلا پاسا ملا کیس آکھو نیں،

'ڈیکھ میڈا آچم کیتلا پرانا ہے تیڈے چم کنوں..... چم بہوں اہم شے ہے'

او یکدم کھل ڈتی۔ تیں وت ٹہکارے مار کیس کھلی۔

'نواں، پرانا چم'

لجھ دیر او ڈوہیں کھلدے ریہے وت او انھی کھڑی،

’پراے ڳالھ تهاڙي پرائي اے لوح صاحب‘
پروفيسر ولانہ الاٹا۔ اوسرک تيس آگني۔ ٿردى ونجے سچيندى ونجے۔

’لوح صاحب ايها بک پرائي ڳالھ کيٿي اے انج.....‘
فلاٺ وچو حالي چھتري گھنٺي هينين۔ اوکون بواکون مليے متون آسٿريليا ونجن
داخيال پڙداتاں پيلھے وداها۔ لمے آله پاسے بواکون علاوہ وي کني
انسنتو هين۔ ريشم اوڙا هين راهندي هائي۔

بے وقتا تيس بے تياري داسفر۔ جيرهی بس اوکون ملي او بک واري اوکون
چشمه بيراج پارکراکيس ابھے ديرے گھن گئي۔ اتھورات دے پچھلے پهر اوں
بکھر۔ ملتان ونجن آلي پيلھي سروس نبي۔ بک واري وت دريادا بک پياپل
پارکيٿس..... تيس پوپھٽے او بک ترائے سٿرکے تيس لٽھي کھٿري هووے۔

’اشهد أن امير المؤمنين ، امام المتقين ، علي “ ولي الله ، وصي
رسول الله و خليفه “ بلا فصل ،

ايس دردس ماري بانگ دے الاتيس او بک پاسے ٿرن لگ پئي۔
..... اے ميں کتھاں آگئي آں..... وت بک پاسيو کھيس سڀڊ ماري۔

’ملازم حسين آں..... ووئے ملازماں!‘

تيس بک بگھرو چھو هر سٿرک دے بک پاسے کنون ڙو جھے پاسے ٿرچليا۔
’بھرا ملازم، ڳالھ ٺهه هان‘

آپني ايس پولي هوئي تھلو چڙي پولي اٿتيس بے تکلفي تيس او آپ حيران تھئي
کھٿري هووے

’جبي بي بي‘

’اے کیرھی جاہ اے‘

’حسینہ چوک.....تساں کتھاں ونجئے؟‘

’وئے اعجاز حسین خان ہو ریں کن ونجنا ہوس..... پڑھیا لکھیاں سنگٹا نیاں
اونہدی نینگر دیاں آنڈیاں ہونڈیاں ان.....توں ونج انہیں سپاہیں کوں
کئی چاہ داگھٹ ڈیونیس، رتو کے موئے پن گشت دے‘

’مٹی سواہ.....گشت.....ساری چپارھی رات دی اتھائیں پئے رہ گئیں

ویگن وچ نندر.....گشتاں کریندن اتجھے مردار.....‘

ملازم حسین تندا پندا نال کھڑی ویگن دو نگھ گیا۔

اوں ڈٹھے۔ واقعی ترائے پولیس آلے موٹر دے وچ ڈیش بورڈ تیں متھے
ٹیکلی پئے ہین تھے۔

’اساں ہیوں سارے رُجھے ہوئے، نینگر.....فجر دا ویھا اے۔ اوسدھی

ہلگی ونج ڈینبھار دو.....سڑک لنگھی ونج اگو اوٹھ پو..... پرو او حویلی

اونھائیں دی آئی.....غم اُکے تیں نہ کر۔ سین دا پلو ہووی‘

پرو اوسدھی نہ گئی۔ اتجھیں مسکھڑی بھونیں۔ اتجھے کو لے پندھ وی کئی

ہوندن! دریا دے ڈوہن کندھیں دی، ہکے بھونیں وچ احلا فرق اے۔

پرو اینویں لگدا ہا جیویں آکھو ہر بندہ صدیں کنوں اپنی جاہ تیں پوریا، کئی

ویندے آندے وقتیں دی نشانی بٹیا کھڑے۔ اور وار ڈیکھو ہر بندہ ہر شے

اکھچے چھل دی کنڈتے لڑھدے بوئیں آلی کارواہندی دگدپی، کولی تیں

نروئی.....‘

او ابھے لے سڑک تیں ٹردی رہی۔ کئی سرانہہ.....کئی حویلیاں.....کئی

لاہیریری کئی گنبد کئی ویرانہ کئی ویرانے وچ علمی مرکز
 اوندے جودل آئین اوں خوش عقیدتیاں پالین ایں بہک چھوٹی جھنیں جاہ
 دے بارے۔ تیں ڈینہہاردو تھی جلی اے۔ کئی پے لنگھدی مورتی چنیں
 دے بوٹے پٹیندی، ریت تیں کھٹاج سمیت کھانندی چھیکڑو ڈو پیر
 ڈینہہ دے اوحویلی توڑیں ونج پنہی۔ اے درمیانی اچی کندھ آدھی
 وچ چنگے اچے چھتوں آلے کوٹھیں آلا بہوں ہوادار مکان ہا۔ چارے پاسو
 ٹالھیاں، بوٹے، نکلے تیں سکی ریت آدھی وچ کوٹھے۔

کہیں دستک، کہیں بہکل اجازت آلا ماحول جونہا۔ سدھی اندرو وڑدی
 اوریشم کن ونج پنہی۔ اتلے وچ اوں وی اتلا آپ کوں وٹا گدھا ہا جتلی
 ریشم وٹی سٹی بیٹھی ہائی۔ اووت حویلی وچ ٹوکرا اڈی چیزیاں بیٹھی
 پھسیندی ہائی۔

’ملک نیاز آیا ہا کلتھوں اصلوں رات گئے‘

ساہنے تھیون سستی ریشم اوکوں ڈسائے۔ اسوں ڈوہیں ٹپیاں وچ ونج کیس
 کافی دیر شور مچیندے رہے ہسے۔

’جامعہ میں کیا ہوا تو بہ تو بہ‘

’پشمیں ول ول پچھے میڈی چھوٹی بھین اے، ایندا کیا مطلب
 اے‘

’ریشم! اٹھی مل تاں سہی منحوس‘

’پریں ونج پیلھے سردھو کپڑے بدلا کچچچی!‘

اڑی بہن ڈے ذری، تھکی ودی آں‘

’کوشش بہوں کیتی ہس، چھوئیر داناں تاں ڈس چا..... بہوں پکا اے مویا
گوٹھا..... آکھے پرنس،
’اتلے فپے سٹارنس ساکوں.....

’وت گاں گاں تھک گئے تاں کولہ چا کیس..... گھڑا ونج تیں چڑکیس..... او
ڈیکھ بر آندے دی کڑی تیں ونج لکھیس۔ اکھیں ہک ڈیہہ پرنس اتھائیں
آسی آ.....‘ پشٹی آکھے ایندے تاں ہوا لگ گئی اے دماغ کوں.....
’اوہولی جھنیں اٹھی کیں کڑی پٹھ آ کھڑی اے۔ وت ریشماں اوندے پچھو
آ کھڑی اے۔

’اوڈوہیں چپ کرگھنیں۔

’ریشم تیکوں پتہ ہے اوچھوئیر کون ہائی؟‘

’تیکوں پتہ اے‘

’ریشم داہاں دھک تھئے

’اوچھوئیر میں ہم‘

’پرنس!۔۔ یعنی خانزادی!، پرنس‘

’ہا پرنس،..... میڈا خیال اے میکوں ہمیشہ ایں گالھ دا پتہ ہا‘

’ریشم دے مہاندرے تیں ہک شانتی دی جھلک آگئی۔

’اوں کڑی تیں لکھیے ماہیے کوں پیلھی واری توجہ نال پڑھیے اچا اچا۔

’ہیاں تیں کھنڈوئی

’ہک تاں غریبی ہے ڈو جھانجناں کنڈ کیتی

’خانزادی ہولی جھنیں نیوی اے۔ بھونیں توں کولہ گولیس شاید اووہو نیاز دا

ور تیا ہو یا۔ کبدی کبدی گھڑا ونج تے چڑی اے تیں نال دی کڑی تیں لکھ
کھڑا پس۔

کوئی تر کڑی وے تولن دی

آپ انصاف کریں، ساڈی جاہ نہیں بولن دی
اوندے دل اچ بک خواہش پیدا تھئی اے۔ ملک ^{نیرا} ~~تسین~~ تیں او شالا کڈا ہیں
نہ مل سگن۔ اینویں سال مہینے پچھو بک پے کوں ایہے ^{سکھ} سنیہے ڈیندے رہ
ونجن۔ دنیا ریشم جھپیس ہووے۔ کڑیاں چتر تیج ونجن۔ کندھاں چتر تیج
ونجن۔ اے سنیہے نہ مکن۔ جیون وچ سنیہے کنوں ودھ پیا کیا ہے۔

ناستک

اے پینٹنگ جیندے۔ اگواوا کیوں کھڑا گنی ہائی، ہک نیوئے ہوئے درخت
جھنیں پڈھڑے دی ہائی۔ ہاتاں گورا پر مونڈھیں تے لڑکدی شال کنوں ڈوہائیں
شمے ملدے ہنیں۔ کہیں رومن چرچ دے پریسٹ دے وی تے ملک فارس دے
کہیں حکیم دے وی۔

بڈھڑے دے پچھو مصور ہک شہر ڈیکھایا ہا، شیراز ہوسی، تونسہ ہوسی۔ کم از کم
ساہنی پیلھی گلی، سجا پو ہائی، گوگول دی ڈسٹی سٹریٹس خبراے کینجھاں ہونڈیاں ہوسن،
اتھاں تاں سروٹی اڈدی ہائی۔ ریت اونڈے اکھیں وچ پوون پئے گی۔ بندہ تاں نہ
نظر آیا البتہ بچا دھو ہک گڈا نہہ گڈا نہہ کوں ریلی ایڈا ہیں درکدا آندا ہا۔ چنگیز خان
دے گھوڑے کنوں وی تکھا۔

..... اگوکئی دریا اٹک ای کے نی جو نمائی ٹپ مارے۔ خوارزم دی اتلی ہتک
دے خیال کنوں او پچھتایا تے آپکوں بچا وچ کیتے پاسے تے تھی گیا۔ گڈا نہہ گڈا نہہ
لگھ گئے تے اے پیہہ گیا اونہہ گلکے وچ۔
ہر شے اگیں جھنیں..... ناں..... کئی شے وی اگیں جھنیں نہیں۔ کئی رلدی
شانڈ ملے، کئی شے کہیں شے دے شے ڈیوے۔

او بھوندار یہا، ہن اتلا ہے جوڑن بھون کنوں اکدے نئے، دھوڑ، ڈوڑ کنوں
سکانیں تھیندا۔

انھیں کوں مرشد چٹھی لکھی جو عزیزم لکھ پٹھ، نفس دے خلاف تیڈا جہاد کتھو
توڑیں پہنچے اونھیں جواب وچ لکھ پٹھیا، اوہودا اوہو گناہگار آں۔ تہاڈے جینیں
جوڑن دا صدقہ بکے ایہو فائدہ تھے جو ہن کوئی گندا آکھے تاں غم نہیں تھیندا کوئی
تعریف کرے تاں خوشی نہیں تھیندی۔ او آپ کوں کہیں نہ کہیں نامی مرید دے

رہتے تے رکھ کیس خوش تھیندا ہا۔ وت ہک بے چیلوے دے دے قالب وچ فٹ کیش
آپ کوں،

... وویار تھی گیا منیے پڑ منیے وویا سا گر کنوں، مطلب اے، شاگرد گیا ہک پہنتے
ہوئے عالم عارف دے استھان تے۔ مطلب ء، آستانہ عالیہ تے، جیون رو لے دا
نتارا آپھن۔ زبان تے ورد ہاتھوں ہک شاندا نال حکم ملیا۔ لنگر دا پانی بھرن تیں لگ
ونج۔ ڈاہ سال بھریندی لنگھ گئے۔

حکم تھیا، وسوں تے ول وونج۔
'چہ کراں؟'

'جیون جی، سنکٹاں، یاریاں جوگ، شادی کر، وپار کر، دوستیاں کر، دشمنیاں کر،
ڈاہ سال اینیوں ٹپا، وت آویں، جیندا ہویم تاں ڈسیساں، نتارا جیون رو لے دا،
ڈاہ سال چوکھا جگ ء، لنگھ گئے، اولیا تاں خیر عارف بڈھڑا تھیا بیٹھا ہا۔
'سچہ ڈٹھو؟' مرشد سچانن وچ دیر نہ کیتی۔
آکھنیں،

'ایہو ڈٹھم جو دنیا وچ فساد ء، ظلم ء، خرابی ء، بس لڑھ ء۔'
'درست ء'

وت امر تھیا'

'پچھلے پیریں ولیا وونج۔ ڈاہ سال بے لا۔ ایں دفعہ جنگل پھر، بزار پھر، کرنہ،
بھیندا ڈیکھ'

(مطلب ونڈ و شاپنگ کر، ایندے نال مارکیٹ دے بارے وچ، نہیں دے
بارے وچ تعصب بدل ویندن)

ڈاہ سال نے لنگھ گئے۔ او پھر گھر ول دھرے تیں آیا۔ مرشد ہک چادر وچ
مروندا تھیا پیایا۔ ساہ کھنٹھا روچ پھیسے ہوئے۔ اکھیں کھلداں بین تاں نوٹینداں

نہیں، نوٹینڈیاں ہن تاں بھلینڈیاں نہن۔

اوں جگے بھر ٹھہیں آکھ جاتی۔ بھل سجانن وچ دیراج وی نہ کتیس۔

’چہ جاتو‘

(مطلب ۽ سبق سنا)

’حضرت آنھیں ڈاہ سالیں تاں میڈی تنزی کر چھوڑی ۽۔ میڈی تاں امتیاز
کرن آلی اکھ ای نہیں رہی اکھی جے۔‘

’جاتو کیا؟‘ ایں واری مرشد اے نہیں پچھیا جو ڈٹھو کیا

’اے جاتم جو سب درست ۽، سب ٹھیک ۽‘

(جو موجود ہے اوٹھیک ۽، جو تھیند اے اوٹھیک ۽..... اے اتھ ٹھیک ۽۔ او اتھ

ٹھیک ۽۔ جیرھا نہیں نال بھڑدا کھڑے اووی ٹھیک ۽)

’بس..... ایہو گجھ ہاجیرھا توں بچھ گئیں۔‘ مرشد دے منہ دے ودھر مسکان

آلی کار لگن پئے گئے۔

’توں راز پانگئیں..... پیراے آکھی تے دم چاڈئیں۔‘

او آپ کوں اونہہ مشقتی مرید دے قالب وچ ڈیکھ کیس وت خوش تھیا کھڑا ہا۔

کجھ بندے پیداشی شاگرد پیشہ ہوندن۔ (تیں کئی منڈھ لادے استاد) او پیر

گھلیندا، دھوڑ جھپیندا، بجی واٹ پھریا تاں ہک مزید پرانی جاہ تیں ونج پناں۔ اتھ

واقعی پہوں رلد ڈٹھے ہئیں۔

..... کھولیں دے پرو.....

..... جڈاں ہندونویں نویں نکل کیس گئے ہئیں تاں کھولے ایں شہر دا حصہ

ہئیں۔ ہر گلی وچ کھولا، ہر نکر تیں کھولا، اوں چیرھلے اکھیں لدھیاں ہن تاں ایہو جاتا

ہا جو ہک گھر ہوندن تیں ہک کھولے۔ کھولے شاید لکیاں لوڑھاں پوریاں کرن کیتے

بنیے ہوں۔ ہٹیاں کھولے تاں مسلمان وپاریں مل گھدے۔ تیں گھر کھولے بہوں

کے آندے ہمیں۔

کال آف نیچر کیجے تاں سکھے ورتیندے ہن تیں پنج اوں ویلھے مچدی ہائی
جیرھے بال لک چھین کھید دے ونج ہمیں ہا، تاں اگوکئی..... جوان۔ تریمت یا
بعضے ویلھے، جوان۔ جوان..... تڈانہہ تاں بہوں کھولے ہن تیں مکے انجیوی
ناہن۔

کھولیں تیں اروڑہ ہمیں دے پرو، میدان وچ اہ میں دا او میں لیکو۔ کھڈ پیندا پیا
ہا۔ بندے ذری اگیں کنوں ڈھیر ہن، دائرہ کجھ چھوٹا ہا، لیکاوی باقاعدہ چونے نال
ماریا ہویا ہا۔ شرط وی شاید بئیرے نال بئیرا ناہی بلکہ نقدی ہائی، اے پنج ساڈا بئیرا
ہردا ہوندا ہا تاں اونہہ ویلے نپ کیس چا کو ہندے ہا وے، تماشبین حرامی!، اے، اے
قصاص دی جادیت کڈاں کنوں رواج تھئی۔ ڈو جئے اپنا اپنا بئیرا اپنی لیکڑ دے
پڑ وچ آئے۔ ڈو ہائیں بئیرہمیں کوں لتیں وچ کئی اڈھائی فٹ دادھاگہ بدھ کیس
سلاڑ ڈتوئیں۔ تر تھجھے بندے آن کیس دھاگے، تیں دھاگے دے لوف دامعائے
کیتا۔ ڈڈھ مرلے جتی دائرے دی آدھی وچ ڈو ہائیں بئیریں کوں آرام نال
پیلواں لٹا ڈتوئیں، ہک بئیرے اٹھی کیس بھڑکاری ماری، دھاگے دی چھک پیئس،
ڈٹھا، وت اڈن چھوڑ کیس لیکے دوڑن پئے گیا، ڈو جھے پھمھس بئیرے کوں گھلیندا۔
'تکھاء تکھاء!' آوازے آئے۔

'ایہو تکھاہری' ہک شناس دار ذری ہو لیں جھنیں آکھیا، تیں اونہہ دی گالھ تے
وت سارے ہوں ہا کرن پئے گئے۔

..... اے بئیراہری.....

اوں سوچیا 'ایہو میڈا بئیرا اے، آپ کوں ہردی کئی نال جوڑن دی وی اوکوں
بیماری ہائی۔ تڈاں اوکوں آلے، چوں چوں آنے آلے بئیرے گھن کیس تر اے ڈب۔ نہ
لیکو کھید دار یہا تیں ہردار یہا۔ جیتن آلا اپنے بئیرے کوں چمدا تے ایندے

بیرے کوں اتھائیں، لیکڑ دے پڑوچ تکبیر چا پڑھد ابا۔

چوتھے ڈنھ او چا چے رنگ علی دا بھیری کیتے تیار بیرا نپ آیا۔ ترغاڑا ہاتیں رنگ علی سانھیا ہا۔ بک واری بولن چھوڑ گیا چا چے رنگ علی گرمانش کیتے زعفران میں منقہ دے چوگے ڈتے، بیر باز بیر ارکھدے بک، باقی ہاشما، چوں چوں آئیں دے بیرے گھن ونج علت مریندن لیکڑ دے پڑوچ۔ اصیل بیرا ہوندے بھیری کیتے۔

’بیرے دی کیا بھیری‘

’واہ وائے جیرا ہلے فٹ فٹ اچے ٹپ مارکیں بک بنے کوں پھیلاں مریندن ڈیکھیں تاں..... پھیلاں، مطلب، لتاں، بیرے بک بنے نال لتیں بھڑدن..... ایہو بیرے بیرے دافرق ہوندے۔ بھیری دا بیرا کئی کئی ہوندے۔ فلانے بیرے وٹک کارڈتی ہائی چا۔ ملک پانیدہ بنوں آلا بک واری بیرا بھیری وچ ہر گیا اوں دھی دا بازو ڈتا چا، بیرا نہ ڈتس..... بنوچی عجب شاندار لوک ان۔ پٹھان دے پٹھان، ہندو دے ہندو..... ملک پانیدے دھی چا ڈتی!‘

رنگ علی کٹھو ہن ترغاڑا بھیری کیتے تیار کرکیں وچو چو پٹھانی پرنی جن دا سایو کیتی پیا ہا۔ بک ڈنھ جو چوانی نہ تیلےس اے چا چے رنگ علی دا بھیری دا بیرا پنجرے وچو کڈھی لیکڑ دے پڑوچ گدھی آیا۔

زعفران، بدام کھادی پنے، اے تاں لیکا پسی۔

لیکڑ دا پڑوچتن کیتے بیرا کئی سنھپ ورتیندا ضرور ہے، اے اوکوں پک ہا۔ اوندا بیرا پڑوچ لہن سیتی دُرک پیا، ڈوجھے کوں جو چھک پئی او بھوئیں مل گیا ایندا بیرا اوکوں گھلیندا گیا۔ واہ واہ تھیون پنے گئی۔ وت ادھا سفر کرکیں کھڑ گیا۔ ڈوجھا اٹھیا ہولا ہولا ٹرڈا کو لھوتھی آیا۔ اگوتیں لنگھ گیا اے کھڑا۔ سھے ساہ جھنی بیٹھے ہوون۔ ڈوجھا وی ایہو توڑیں آیا تیں بہہ تھیا۔ ہن جو ایندے بیرے قدم کیتے، ڈوجھے پاسے ٹر پیا اپنا پنڈھ و دھاون، اے ٹرڈا گیا، پچھلا گھلیندا آیا۔

’شاباش شاباش‘ اے چپ نہ رہ سکيا۔

ليکايڑے آگيا کني شک ناہ جو اے جتدے سکھنے ڈوانچ ليکارہ گيا ہا۔ ليکارہ
ليکايڑے آگيا تے اے وت مھليج گيا تيس وت بہہ تھيا۔
ہن چہ تھيسی کني جھٹ سال سال جيڈے لنگھ گئے آکھی جے بئيرے سپنس
دي چس چواون دي جاندن اتيس کني سازش جاندن جو ہار جيت دي کھيڈ گھٹ تے
بئيريس آپس دي کني مفاہمت زيادہ بن ويندي ء، بئيراکني سنھپ ورتيندا ضرور ء۔ بئيرا
چہ سوچيندے۔ اوکوں سُدھ ناہي راہندي۔ اپنے خيال وچ آپ بئيرا تھيا کھڑا ہوندا ہا
، بعضے ويلھے تاں کھڑيس کھڑيس ايندياں اپنياں لتاں ٹپن پے ويندياں ہن مارٹپ
ليکے دے بارہو، کيرھی سوچي پے ہن اتھ ميڈے بئيرے کن کني غلطي نہ تھيوے ہميش
چھيکو تے کني غلطي تھی ويندي ء، کتھ کتھ غلطي تھی۔

”يولائیک چيونگ گم“

اواں اپنے پرس وچوں ہک بل کڈھيا ہا۔ کاغذ لہا ئس لے نوھيس نال، وت
ہک ہک بل کون منظر بنيندي بل اے مونہہ توڑيس گھن گئي ڈندي نال ادھا بل کھوہ
کيس ايكوں ڈتس ادھا اپنے منہ اچ رکھيس۔ اے گھن کيس اپنے ہتھ وچ رکھ کھڑا او
ساہنے کھڑي ڈيہدي رہي۔ اليندي رہي اووت بہوں بھاندي ہس۔ ايندو ڈيہدي
جو اتلي سک بھري اکھ نال ہائي۔

”يوڈونٹ لائیک چيونگ گم!“

اوکھ دير کھڑي ايڈواوڈو دياں مريندي رہي۔ اوگني تاں ايس چيونگم کون پني وچ
لھيٹ اپنے بووے وچ چا رکھيا۔ اوں ڈنھ دي اوگم تھی گئي جڈاں ول ملسي
ڈيکھساں جو تيڈي نشاني سانھي وداں۔ سال پچھو ہندو يار کرتی کون ڈيسيس اتيس
پچھيس چلوايس عشق وچ میں غلطي کتھاں کيتي ء؟

اتھاں، جو اوں اپنا جوٹھا تیکوں ڈتے تيس کھا دانھيس۔ اوتیکوں اپناتے آپ کو

سیڈا جوٹھا بناون تے راضی ہائی۔

بئیرا ہمیش غلطی کریندے۔ لیکر دے لیکے کنوں ڈوانچ پیلھو آکیں بھونیں مل
ویندے۔ تیں ڈوجھا بئیرا لیکارٹپ ویندے تیں اے کس ویندے، غلطی کتھ تھیندی ء
او کرتی دا جواب لفظ بہ لفظ ری کال کرن چاہندا ہا۔ پچھلا بھونیں ہاب بئیرا اٹھیے،
کھمب چھنڈ کیے نس جیویں اڈردا ہووے وت سکھنا ٹرپنے لیکے آلے پاسے،
دھاگے دی چھکی آئی اس بہہ تھئے، اے کوئی غلطی نہیں، نہ درکن، بہہ تھیون، نہ کرن،
نہ جتن، اے کیرھی غلطی ء! پراو ڈ۔ ننھ چاچے رنگ علی آلے بئیرے جیرھی غلطی کیتی
اوتاں رول گئی آپ کس گیا اساں رُل گیوسے، گھرونج ڈسیں تاں چاچے رنگ علی
کئی کئی شکلاں بناکیں ایکوں ڈٹھاتیں چھیکر باک بھر ڈتس۔

”میڈایار اے چہ کیتی آئی“

ایکوں صاف سمجھ آیا جو چاچا رنگ علی ہن پٹھانی نہ پرینج سگسی چاچے رنگ علی
دے اکھیں دیاں، بنجوڈ کیکھ کیس جو ایں گھرتیا گیا۔ آج تریوی سالیں پچھو آیا کھڑا ہا۔
کئی ہک ارمان ء۔ ڈاڈے جندو آلامقدر ء ساڈا۔

اے اصفہانی بڈھا افسوسیا ڈسدے۔ (اصفہانی کتھاں، ڈاڈا جندو اے،

صاف دا صاف)

جندو شاغلا جوانی وچ بیٹ نکدا ہا۔ جوڑی وچیندا ہا۔ منجھیں چہ یندا ہا۔ خمیس دے
خمیس پارو یندا ہا، گھیو دا منگھا چاتے۔ آپ کورا بھجھادی کھیندا ہوسی!۔
اونکوں وت جڈاں موقع ملے ہاسنزا و او یندی ہائی۔

’کڈا ہیں وسوں تے ای واسو‘

’جینکوں شوق ہووے اساڈے بھان کوں آن وسوں کرے‘

تے ہک پوہ دی رات اونویں جگ دی سوتی، کئی پکے گھڑے تے تردی سدھی
بھان تے، سالھ دے بوہے تو نزیں آہنی۔ جندو دے اندر وچو بھل کئی بیا جندو نکل

آیا۔ آکھے ہا

اندروگھن آیم، ڈیوٹی بالیم، بکو کھڑا ہا۔ تے جد و کڈ و منجھیں تے پاہ

ڈنڈور کا لگا ودا ہس، اکھیں

کوٹھا اتلا کو ساء۔ بھا کتھ ء؟

آکھیم، بھاہ کتھوں آئی۔ منجھیں دا بنجھاہ ء،

کھیر دا ہک لوٹا بھری پیا ہم..... ادھا آپ پیتیم ادھا اوکوں پلا ایم، متتاں کر کے
تے آکھیوس،..... کھڑا سوڑ ہک ء سم پو پرلی بانہیں گھن کے، دل وچ وہم نہ

آن،

جیرھی جیرھی بانہیں گھن کے ستو سے او وھا او وھا بانہیں گھن کے اٹھیوسے۔ فجر

کوں نال لایوس تے واپس وتی ونج تے گھر دے پچھاڑیو کھڑا آیوس۔

اے قصہ ڈاڈا جندو ہر پھیرے سنیدا ہا وڈائی بیان کریندا ہا جو میں چوتار کھن آلا

جناہم، تے اووی نالے دی پکی ہئی۔ پر جیر ہلے قصہ سنیدا ہا چھیکو تے ٹھڈا ساہ

ضرور بھریندا ہاتے چوتے دا پکا ڈاڈا جندو.....

..... جنا چوتے دا پکاء۔ رن نالے دی پکی اے.....

جیرھے کجھ نہیں کر سگدے سو سائی انہیں کوں وی کریڈٹ ضرور ڈیندی ہے۔

تے جیرھے کرن جو گے ہوندن۔؟

..... آکھیں، صدر کلنٹن۔ زہر لوز ء.....

سا کووی کوئی.....

عین۔ نہہ جھٹ اوندا لیکے کنوں ترائے انگل پیا بیرا انھی کھڑے

وت ترائے چکھپھریاں مارکیں، تھو پچھوتیں منہ کر کھڑے۔

’ولدائی پچھوتیں‘ ہک اکھیے تیں ایندا ہاں پھا تھئے۔ بیراوت غلطی کریندے۔

ایں کنیں تاں توں نہ اٹھدوں۔

او اوکوں ڈنرتے انوائٹ کریندا ہا اوکئی بنے، ڈنھ ملن دی تجویز کڈھ آندی
 ہئی ہن توڑیں او اوندے اُتیں ڈوکافیاں، ہک لنج اُتے ہک تھیٹر دے ٹکٹ دا خرچہ
 کر مکا ہا۔ تے اج چھیکو او ڈنرتے وی آگئی۔ اے آرش گٹار سٹ اوکوں ہک پارٹی
 وچ ملی ہائی۔

کافی، تھیٹر، لنج، ڈنر چار اجزاء پورے تھے گٹن۔ اج ایندی ساڈی یاری دا،
 امید، سمبندھ بن گے۔ واٹن مک گئی چائینیز دے سوپ، ڈشاں کھوتج پلج گے، او
 مسلسل گالھیں کرے ویندی۔ اے ہوں ہاں کریندا گلے اقدام دا بیٹھا سوچے۔ ہتھ
 کھو اند۔ گھٹن پٹھن۔ او یکدم پچ چاکیتی وت اُباسی بھریس چا، تے آکھیس،
 'اٹ از لیٹ نو بیگ چاتے اٹھی کھڑی۔ ایس اوندا ہتھنپ کے بلہاون دی
 کوشش کیتی۔

..... دانہ ہوں، لغام نہ ہوں

اے وی کرتی کراڑ دا فارمولا ہا۔

کرتی اوں رات پارٹی وچوں چھو ہرناں گھن آیا۔ کرائے دے سٹوڈیو ٹائپ
 کمرے وچ ڈوہیں کٹھے راہندے ہیں۔ معاہدہ اے ہا جو چاہے کہیں ہک دی گرل
 فرینڈ زوی آسی تاں ڈو جھانکل و نجن دا پابند نہ ہوسی۔ او امریکی ہند و پچھوں دا سندھی
 سرائیکی ہا؟ تے امریکہ وچ مہاجر ماہ پیو ٹھیٹھ سرائیکی سکھائی ہائس۔ تکھا ہا۔ پٹیندا ہا۔
 جو معاہدہ آج توڑیں یکطرفہ فردا پیا ہا۔ یعنی جیر ہلے کرتی دی گرل فرینڈ آوے
 سانول نکل و نجن دا پابند نہ ہووے۔

ہک ڈنھ ہک شودی چیک چھوئیر کوں، جیری چیکو سلاویہ ترٹن دا فائدہ چاتے
 مغربی یورپ لنگھ آئی تے سوشلسٹ سادگیں دی ہیلک ہائی، کرتی کئی ہندوستانی
 بندے دے تحفے ڈے تے گھن آئیں۔ تے اے ہن وارڈ روب دی اوڈھر کرسی
 تے بیٹھا سارا تماشا ڈیکھن دا پابند ہا۔ کرتی دیرتاں کریندا نہ ہا۔ چھوئیر ذری اوں

آں کیتی تاں ایں ڈٹھا، کرتی اوندی بوتھی دے اُتے تھپ مار ڈتی تے غر کیا دانہ
ہوں، لغام نہ ہوں

تھینکس فار دی ڈنر

نیکسٹ ٹائم آئی ال پے۔ او آرام نال ہتھ چھڑاتے لگی گئی۔
دیزول بی نو نیکسٹ ٹائم! اتلی گالھ وی اے اوکوں سنا کیس نہ آکھ سکیا۔
..... کرتی کراڑ، تیڈا ہک بیافارمولا ساڈے ہتھوں فیل تھی گیا۔
کرتی موقع تے ہوندا تاں وت کئی نویں وضاحت کر کیس ایندا یقین

ودھواوے ہا۔

کراڑ آکھن تے کرتی چڑدا ہا۔

یار کراڑ ساڈیں نکلیں کاشیں وچوں ء۔ یونو میں براہمن آں
'توں بانھمن ایں۔

'اے روز جو کراڑیاں مندھی پیا ہوندىں توں بھرشت نوھیں تھیندا احرامی آں
میں براہمن آں، تے گاؤ گوبر ملیساں، پوتر تھی ویساں، او بہوں یقین آلا ہندو بن
باہندا ہا۔ کرتی جتی روپ وٹیندا ہا، اے اوندی چیلے گری کنوں نہ نکل سکدا ہا۔
..... یار میں کیوں فیل تھی وینداں۔ اے سدھا کچھدا ہا توں غلطی کریندے۔
زندگی چار دھرے پورے کر کیس بنز دی اے۔

'ہر شے وچ چار۔ یار کرتی توں براہمن ایں چار واک ایں!؟

'چپ اے، براہمن دا ہر علم تے حق ء، ہا..... جیون دے چار دھرے
ہوندن۔

'چار دھرے ہوندن۔ اے کہیں رٹو وڈیا رتھی وانگوں، انگوں آپ سناون شروع
کر ڈیوے ہا، پہلا وڈیا رتھا جو، بھئی طالب علم بنو، ویہہ سال دی عمر اہ توڑیں۔
'ڈو جھا گرہستھا، یعنی ڈاہ سال گھر جھگے آلے بن گزارو۔ تر تیکھا ونا پراستھا'

یعنی چالیس سال دے تھیو و تاں درختیں، جنگلیں ڈو تھی جلو۔ چوتھا 'سنیاسا' یعنی علم، عرفان حاصل کرو (تے گل بھر ونجو) بس!

'ہا، بس، اینویں ہر کم دے چار دھرے ہوندن۔ اے پورے کرنے پوندن۔
توں کئی نہ کئی دھر اوقت تے پورا نیوھیں کرینداں۔ ایہا غلطی ہوندی ء۔
اوچیک چھوئیر کرتی کن نراض تھی گئی۔ ویندیں ہوئیں، ایکو اپناں نمبر ڈے
گئی۔ اوفائن آرٹس دی سٹوڈنٹ ہائی۔ اے اوکوں کہیں نہ کہیں گیلری گھن ونجے۔
باربی کین دی ایس گیلری، اے اوکوں آج تے کجھی واری گھن آیاہا۔
او اپنی چیک۔ سلاو لہجے دی انگریزی وچ آرٹ دے بارے ایندیں سوالیں
دے بہوں جواب ڈیندی ہئی۔

آخر ہک ڈنھ اوں آکھیا،
'ایونو، کرٹسزیم از۔ ریونج اون آرٹ۔ آرٹ کوں ٹساں انجوائے کر سکدے
او بس۔ ڈسکس نہ.....'

اے وت وی نہ کجھیا۔ اوں ڈنھو ار او بن ٹھن کے آئی۔ وت او ہو باربی کین،
وت او وھا مہانگلیں و کاؤ پینٹنگز والی پینٹنڈ۔ آکھیں،
پتہ آئی ساوان، پینٹنگ کجھنی ہووے ناں، تاں بس اوندے سامہنے کھڑ ونجو۔
کافی دیر۔ وت او آپیں تہاڈے اُتے کھلن پے ویندی ء۔ تہاڈے اندر وولہون پے
ویندی ء،

اوں اوکوں ہک پینٹنگ دے اگوں کھڑایا، اتیں اپنا انتظار کرن دا آکھتے ٹر

پئی.....

..... غلطی میں کتھاں کرینداں.....

..... جیون دے چار دھرے.....

..... بکو اس ء۔ اوں یاد کیجے، اوندی زندگی دے وچ تاں کتھاں کئی شے چار

کوئی نی۔ گھر وچ تان اوندے کھڑے دابک پاوا بھنا ہویا ہوندا ہا، سلھیں رکھی پیا
راہندا ہا۔

..... ساڈی زندگی۔ کھوہ دا پھیرا۔ کھوای ناں، کنک دا گاہ، گول دائرہ
پر غلطی پکڑے سجے ہا۔ اوندا بیس بس ہن غلطی تے تلیا کھڑا ہا۔
..... توں کجھ نہ کر، ایہو تیڈا صحیح اقدام ہوسی پٹھا! تیں آکھجے بیسے
ایندے دل دی صلاح سن گھدی۔ اوولا چھے گیا۔ تے ڈوجھے بیسے بھڑکاری
ماری تے دائرے کنوں باہر آ گیا۔
..... غلطی کتھ تھئی

تڈاں او آفیسر ہا۔ پروگرام منیجر، تیں اونویں پروگرام آفیسر ایندے انڈر ہائی۔
کھڑویندی ہائی ایندی میز دے نال کونے نپ کیں تے اے کرسی تے بیٹھا بیٹھا
سہک ویندا ہا۔ اوں پھلے ڈنھ آکھن شروع کر ڈتا
'میں سر، جیویں تساں آکھسو، او میں کریساں'
ہک ڈنھ اے گالھ اوں ہکے ڈنھ وچ پنچ واری، بغیر کہیں کنٹیکٹ دے
آکھی

'تساں فی میل ہوے۔ کہیں میل کوں اتلا صاف نہ آکھیا کرو جو تہاڈی گالھ
منیساں، اوول لبرٹی گھن پنے ویندن۔'
'اے بڑک تیڈے موہ کیوں نکل ویندن، جیڑھلے ایس فون تے کرتی کوں
ڈیسا تاں کرتی سڑکیں آکھیا۔
'ہر چھوئیر آپ جوگی سمجھ چائی ودی ہوندی اے، وڈا اپڈشیک آ، او جو آہدی ہائی،
تیڈی ہر گالھ منیساں مطلب ہا، او وھا گالھ آکھ۔۔۔۔۔
..... بس اوئے بھین ترمیت اے چاہندی اے ترمیت او چاہندی اے
جو آہدی اے، اونیں چاہندی تے بیا کجھ ایوری تھینگ ازم سمٹھینگ ایس بھین

اولیڈو کھیڈو، نال دے نال اے وی حساب رکھی کھڑا جو او کیرھے جھٹ،
کتھ پہوتی و دی ہوسی۔

اوکوں پتہ ہا، او اوکوں پینٹنگ دے اگو کھڑا کیس کرتی کوں ملن گئی ہوسی۔ جھیرا
لاون گئی ہوٹی۔ ولسی، تیس پکی ولسی، پوڑیں کنوں سڈمریسی،
'ساوان'

اوں ہزار دفعہ اوکوں سمجھایا
'ساوان..... لگ! اٹ از نو و اول زان مائی نیم، فرسٹ لونگ، سیکنڈ شارٹ،
توں اُپٹھ کریندی ایس، کنیں سلاؤ، فونینک پر و بلیم ہے تیدا'
'نو' او ہرواری پورے یقین نال اپنی بولی دادفاع کریندی ہائی۔
'اچھا ٹھیک، میکوں سڈیا کر..... سا آ..... ون'
دس ازوٹ آئی کال ایو،..... سوآن.....
'پھوٹ!' او اک ویندا ہا۔

اوندی بانہہ تے کجھ تھئے
کئی کپاہ دے بوڑے کنوں کجھ گراڑی شئے۔
کہیں نرس دی پٹی کنوں وی کجھ دکھری، ذری ساہندی ساہندی پکڑ۔
ا کجھی کولی مداخلت جو اوکوں چیک کرن دی ضرورت محسوس نہیں تھئی۔
اینویں خیال آئے کجھے پاسے منہ پھیر کیس ڈیکھے.....

ویہہ.....
شاید کافی جھٹ خالی لنگھیں۔ کیوں جو اوکوں بعد اچ پتہ لگے یا او ڈیہدا کھڑا
ہا۔ یا ناہ ڈیہدا کھڑا، سندا کھڑا یا ناہ سندا کھڑا۔

اوں اپنے شاعر دی ڈسی حالت یاد کیتی جو بھئی
..... اسان تیکوں پیلھے وداع کر کے ڈیکھوں
یا تیدے وچھوڑے دے منظر سنبھالوں

شاعر دی ایس لائن دے ذریعے او اپنی ٹائم دے سپلٹ دی تھیوری سوچیندا رہ

ویندا ہا۔ اتیں ایندے نال جوڑیندا ہا غالب کوں
جو بھئی۔

کبھی ہم ان کو کبھی اپنے گھر کو دیکھتے ہیں۔
اتیں فیض دی پوری نظم کوں جو بھئی
اب کے آئے ہو تو ٹھہرو کہ ہر اک چیز وہی ہو کہ جو ہے

غلطی کتھاں تھئی!.....

ہک شیر الیکٹریٹ گیا ہا..... ڈوجھا.....

..... اے کنیں طے کیے جو اے پہلھاتے اوڈوجھا..... اونہہ!

پورے ترائے ور یہہ پچھوں او سک نال ڈیکھن آلی ظہور تھی کھڑی ہائی۔

..... بھانویں اگوں وی پیٹنگ تیں پچھو وی پیٹنگ ء!.....

جھٹ تاں کئی لنگھ گئے بھل او کوں اپنے وجود اصلی، خالص وزن وی بھل گیا۔

یونو، کرتی ٹولڈی..... میں انڈر گراؤنڈ اچ اپنے گرد فرینڈ نال شائد اچا اچا

ٹیڈی گال کریندی بیٹھی ہم..... سانول سانول..... کرتی ہوں ڈبے وچ ہا۔ ہی

ہرڈ اس، تیں..... جپ کر کیں میڈے سر تے آئے.....

او کجھ دیر چپ کر کے مسکی ء کھڑی۔

’ہی ٹولڈی آل اباؤٹ یور غلطی ز..... توں باربی کین وچ ہو سیں، ہی ٹولڈی

ایگزیکٹو، ہی از گریٹ!

ویر از مائی چیونگ گم.....

بٹ آئی واز آلویز شور یولڈی

یولڈی!.....

اوڈو پیٹنگز دی آدمی وچ کھڑا ہا۔

مَلا مَنَی

پیو ایس جاہ دے بہوں وزیر ہوندن۔ گبھر و چھو ہر سنجھ کوں چاھ تیں
پہہ کیس آرام نال نکرتاں کھا سبگدن جو پیو دا ذمے لایا ہو یا بک ادھ کم
ڈنہوار اچ کیتا ہوو نہیں۔ اچ او پیو دی ایس تریئی کنوں بے باق تھیوٹ
کیتے فجر نال ترنگڑ گھنٹن انہیں دے گھر پہنچ گیا۔ کڈا ہیں نہ ونجھن آلا۔ آپنے
پاسو سیاٹا بنیا۔ اندرونہ گیا۔ بیٹھک اچ وڑ گیا۔ اگور قیہ، فضل دی بھینٹ
پہاری ودی ڈیندی ہائی۔ 'توں تیڈا کیا کم اے بیٹھک اچ..... کڈے گئے
اد کم کوس فضلو.....!'

لالا دامانی، خبر اے..... چاہ پیوٹ گیا ہوسی ہوٹل تیں۔

'ترنگڑ پئے وے کئی خالی؟'

اوں نہ ڈٹھا جو حیران پریشان چھوئیر پہاری سٹیندی اے تاں پانی دامنگر چا
ٹرکا کرن پے ویندی اے۔ منگر سٹیندی اے تاں پہاری چا گھندی اے۔
'ترنگڑ سا ڈاچی منج دا اے، ابا جندرے اچ سٹی پئے۔'

اوں دُپلی کھیے وچو کڈھی اے چونڈھی رکھن کیتے۔
 'ہائے! ... اللہ دمانی تساں وی پیڑا رکھیندے او! پتچ پتچ!'
 'نہ رکھاں؟'

او، اونہہ دو پھڑیا آئے، دروازے کنوں پُخت دو۔
 کجھ، الچ لوبھ اتے غرض مفاد کنوں واندے دی اکھ اوئیں وی
 ستھری ہوندی اے۔ کجھ، اونچنت باتے سمدارج کیس ہا۔ کجھ وت
 اون بڑنہہ ہر ویلھے اڈدی ریت دے کئی دانے تنلیں پیٹھ پھس و نچن
 پاروں اکھیں گارھیاں تھیاں کھڑیاں ہانہس۔۔۔ سٹی او پیلھے ودی ہائی میاں
 جی دی پھرندڑ دھی کنوں جو۔۔۔ 'فینٹی دا بھرا دمانی! اکھ ظالم اس'۔۔
 او چھپہ گئی جتھ کھڑی ہائی جھٹ پہہ تھئی پیریں دے بھار۔

'نہ رکھاں پیڑا، ڈس؟'
 بیویں اوندی عادت ہائی دڑکا ڈے کیس پچھنیں۔
 'میکوں اچ توڑیں کہیں ہنکیا نہیں۔ سنگتی دی بھین ایں، چہ یاد کریسیں
 گھن چھوڑ ڈتم'
 اود پئی اتھائیں شئی گیا۔

جوانی اصلو کئی نواں جنم ہوندی اے۔ کتے سدھے تھی ویندن۔ اُبا
 ساہی آلے شفا یاب تھی ویندن۔ وڈی کھنگھ اتے ملینس پکیریں دے
 ماریے گر جو۔۔۔ ڈسنے پائے گھر تھی ویندن، کھاجڑو، منوت، کچھری دے
 پنے بن ویندن۔ او چھوٹے ادا پینا، ہر سنگتی دا داہیا ہویا، بک بک دی
 چنگھ پیٹھو ٹپن آلا، جوان تھیا تاں اتجھاں کامب تھیا جو کپ گھتو نہ

نیوے۔ او جیرھا ساری چو پہر سو مے آلے ٹو بھے تو ڈینھو نپ نپ انہیں
 دے ڈنگ کڈھدا ہا۔۔۔ تے کہیں ماہر نفسیات آکیں اوندی ایں کھیڈ دا
 تجزیہ نہ کیجا۔ اچ ہوئل دے ہما چے دی ہر اندی بہہ کیں ساری دنیا دے
 مسائیل دا تجزیہ کریندا ہا۔

بھل قصبہ بہوں بے رحم جاہ ہوندی اے۔ اے ودھدے شہر
 دی او سٹیج ہوندی اے جتھاں حالی مہر کوئی ہر کہیں کوں چاٹدا ہوندے۔ پر او
 دید لحاظ کہیں دا کہیں کوں نہیں راہندا جیرھا دستی والیں وچ ہوندے۔
 جتھ چنے کپڑے پاؤن آلے داناں 'پوزیشن' رکھ ڈیندن اتے ہک ادھ
 عشق کرن آلے کوں رنڈی باز آہدن۔ ہسٹری رشیت دی سنبجال آجھیں
 رکھدن جو بندہ اپنی گزری دے صفحے تو لفظ نہیں میس سگدا آپ ہٹ
 ویندے۔

۔۔۔ کھلیں دا کھوڑ ہوندا ہا چھوٹے لا۔ پو گلیندا ودا راہندا ہس
 ، کریشیں اچ لکیا پیا راہندا ہا۔۔۔ ڈو آنیس ونک اُستانی دے خط سپاہی کوں
 بچیندا ہا۔ او میں ممدی 'ڈڑو با قہر دا۔ نہیں اچ لت نہہا رکھدا۔
 مسنگھڑ دی نہیں اچ اتلی ریپڑ ہوندی اے جیرھا وڑے ہا ہتھو گندا
 تھی نکلا ہا۔ او سبھے اے ریپڑ دھانتے ہوئے ہن سوامدی دے۔ ہن
 دامانی صاحب کوں ہر کہیں من گھدا ہا۔ پر ممدی کوں کہیں نہ وساریا۔
 'ممدی آ، سہتل کوں لگ لگی کھڑی آئی، اے کنیں لائی آئی؟'
 'کہیں نہ'
 'لگ نال نہ کھیڈیے کرو'

پکی سڑک شہر دی پیلھی ڈیو پینٹ ہائی۔ شہراج تار کول آئی تاں میاں جی
نواں آؤ نینس جاری کر ڈتا۔

’لک تال کوئی نہ کھیڈے، مکروہ اے‘
پر لک دے ڈرم اچو کائھی پوڑ پوڑ تار بناوٹ کھیجھا چسولا تما شاہا، او
کیویں کہیں کوں سمجھاوے ہا۔
’آکھاں میاں جی کوں؟‘

’ایہہ ہی اے، ہی اے..... نہ، ناں.....‘
’او جیر ہلے، ڈر کنوں ہڈیاں بھر بھر مکھلے ہاتاں کھلدیں کھلدیں روڈیندا ہا
’میں ڈسینداں‘

’نہ، نہ، ناں..... واسطہ ای..... ای، ایہہ‘
’جنگھ پیٹھو لگاھیں!‘

’آں، ہا‘

’کیر ہلے؟‘

’پیشیں کوں‘

سال سال دے ڈینہہ، ہاڑ دے ڈوپہریں دی چپ۔۔۔ اچی
ہو ادار محل نما میت دے برانڈے اچ۔۔۔ یا نندر پئے میاں جی دے
گھراڑیں دی پڑوٹوٹیندی ہائی تے یاوت ہک چنڈا چو پئی چنڈو
اڈ دے بھورے دی مستقل زوں زوں۔ ہک ٹنڈا، کپا بڑ داروی میت
دے نکھیں وچ دیزھیا پیا ہوندا ہا جیندے بارے وچ کہیں کوں نہا لیا د جو
کتھو آیا ہاتے کڈاں آیا ہا۔۔۔ اکثر کجھ کنوں غش کھادی پیا ہوندا ہا۔ جھٹ،

جھٹ پچھو اکھ بھلیند ابا، گوڈیں توڑی چادر سنبھلیند ابا تے فوراً اپنی تھی
 یاداشت اچ پھتا بھو اردو شعر، ادھا غلط، ادھا صحیح، گیتیاں ڈے ڈے
 گاؤن شروع کر ڈیند ابا۔

’دا غافل -- نہ ہو یکدم -- یہ دونیاں چھوڑ -- جانا ہیں
 بچے چھوڑ -- کرفانی ای، ای -- تیرا گوریں -- نکانا ہیں
 ناظرے آلے طالب وقتی چھٹی کرویندے ہن۔ پر حفظ آلے مسیت دے
 ایں ماحول دے قیدی ہوندے ہن۔ یا لڈ لڈ مڈختہ یاد کریندے ہن۔
 تے یاوت رسل دے پچھو لگ لگ بک پنے دی انا ٹی پڑھدے بیٹھے
 راہندے ہن۔ ملک دی اے مشہور گدی جیندے ماتحت اے عالیشان
 مسیت اتے پنجوی کمریں دا درس چلد ابا، ایں چھوٹے جھنیں شہراچ مغل
 پایہ تخت دا مہنی ایچر بانی۔ بزارا چونگھدیں گدی نشین صاحب دی
 سواری دے اگہ پیادہ درکدا ابا، ممدو کٹانا۔ بازدار محمود اتیں تورہ ہتھیں
 تے باز پلہائی ڈیڈھی دے دروازے دے اگہ کھڑے راہندے ہن۔ ہر
 محلے اچ ڈوچار گھرا تھیں ہن، جنھیں اچ تھوپی تو انہا تپدا۔ انہیں دا پنج
 ڈیڈھی اچو آندا ہا۔۔ ودھیک اے جو فقیر ویں معیاردا، بک لنگر عام وی
 بک صدی کنوں چلدا آندا ہا۔ شہر دے پنے پنے اشراف ایں سلطنت
 دے منصب دار ”گھرانے“ ہن۔

مدی گھرانے دا بال ہا۔ اوند پر ڈاڈا مولوی خدا بخش زبدۃ العلماء درباردا
 مفتی تھی گزریا ہا۔

تے شہر دے دے زجھے کھو ہیں تے جتھاں پتال اچ پیا پانی دا

بک گھڑا نسا رتاڑیں آندیں بندے دی ست کڈھ گھندا ابا، کہیں بھریے
 گھڑے اچ کتا منہ چا مارے باتاں پانی بارے اوندے ڈاڈے داناں
 ہو کیندے ہنیں۔ 'مولیٰ خدا بخش' دافتویٰ اے گھڑا ویٹونہ، واہندے نکال
 بیٹھ آن کے ذرا بک تراؤ چا، پانی ہمیشگی پاک اے' -- بعد اچ اینہہ
 پوائنٹ تے دامانی دعویٰ کریندا ابا۔ 'میڈا ڈاڈا مزدور دوست ہا۔'
 ایں لوہندئیں سکدئیں دے پال ممدی کوں گھرانے پر ڈاڈے دی جاہ
 گھنڈ کیتے تیار کرن شروع کیتا۔ لنگر دے اصطلیل دا پٹھان چرویدار
 جیرھے اہرنال گدی نشین صاحب دے ماہرے اٹھ کوں اصلی گھیودے نین
 پلیندا ابا۔ مسیت دامیاں جی اونہہ اہرنال ممدی کوں کن گوشتی پونا کھیندا ابا۔
 - بلا ناغہ -- پیلھے کن گوشتی پچھیں سوٹیاں۔ سوٹیاں مارٹن دا مرحلہ اوں
 ویلھے آندا ابا جیرھلے کن گوشتی کھڑے طالب دیاں لتاں کنپن ہاتے او
 ڈھے پو وے با۔ ممدی ہن کن گوشتی چڑٹ سیتی ڈھے پوند ابا میاں جی سوٹی
 چھک گھندا ابا ایں طراح کن گوشتی آلا مرحلہ بچا ویندا ابا۔ ممدی ڈھے کیس
 دی پیا کن گوشتی آلی پوزیشن اچ راہندا ابا۔ ایں مہارت نال او میاں جی دی
 اندھی سوٹی کوں اپنا نک منہ وی بچا گھندا ابا۔ میاں جی دے ہر وار تے
 باں چیرویاں چیرکاں مریندا باتے میاں جی دے بس کرن سیتی اپنی جاہ
 تے آن پہندا ابا -- نہ اکھ اچ بنج، نہ منہ تے کوئی تاثر۔ کہے ڈکھنیں جاہیں
 تے تھلیندا پیٹھا راہندا ابا۔ او گھنیں تے پیو دے انگلیں دے نشان گھن
 کیس پیر ڈے نہہ دے مسیت آندا ابا۔ اتے چنگھیں پاہیں تے میاں جی
 دے سوٹیں دے نیل گھن کیس نماشاں کوں گھرونج وڑدا ابا۔ وچوڑتھ ویلھے

لکس با کھیڈ داہا، پرکھا۔۔۔ اوہرو پیاھے مشغول راہندا ہا۔ اکھیں، رکھڑا رہا۔
 رکھڑا چہ با، بس ایہو با جو جیرھی شے نال پہندا ہا، اوندے نال گنڈھیج پہندا
 ہا۔ اکھیں کئی ست رنگی دیدہس ہک ہک شے اچ کئی کئی رنگ ڈیندا ہا۔
 شیں دے آپس دے جوڑ گانڈھے ڈیکھ کیس اوندیاں گڈیاں نکدیاں
 ہنیں۔ کوہلی تے مکوڑے دے تناسب کوں ڈیکھ، پڈپڈویندا ہا رکھل کن۔
 روا بس وقت آن گھتیندا ہا۔ فجر دے ڈوپہراتے ڈوپہریں دی سنجھ تھی
 ونبج کھیڈ نہاراہندا، چرک بن ویندا ہا، اتے اوندی جان تے سوٹیاں تے
 منہ تے تھپاں تھی لکھیندا ہا۔۔۔ اے چرک وی تھوئی کیس گڈ کھڑائی ہوی
 زندگی دے پڑدی آدھی اچ جیندا نہ منڈھ نہ پاند۔۔۔

مدی دے جیون اچ چرک منڈھ لاکنوں سنج آن ماری۔ وقتی نہ
 سمن چرک ہا۔۔۔ بھ اُبھردے انھن چرک ہا۔۔۔ ستریمیا چرک ہا۔۔۔ منہ
 دھون چرک ہا۔۔۔ تولینے نال منہ انھن چرک ہا۔۔۔ چرک سُویل نال اوندی
 رمز نہ ہنئی۔۔۔ چرک سُویل اوندے کیتے کیا ہا۔۔۔ ہک سوٹی ہک ڈانڈ۔
 اندھے دیاں اپنیاں کالیاں گورا کھیں اوندے وجود کیتے روزن
 دیوار زنداں، واقعی بن ویندین۔ تے مدی تاں اوئیں وی کئی نہ کئی
 دھوں پپیلی ماری ودا ہا۔ تھہا سو بھلے داگھن کیس ہک باری اوندی جیون
 کھوئی اچ اوں ویلھے کھلی جیرھلے گھرانے دی لوڑ ریت دے مطاق ماسٹر
 یار مند مدی کوں تختی لکھواون تے مقرر تھیا۔ اوں اردو پڑھن چہ سکھیا
 اکھیجے پلوگڑے اکھیں چال دھیاں۔ ول تاں چلھے چلھے، اُروڑی
 اُروڑی تے رزق ہا۔ دامان دی سنج اچ کوہیں دورا سریاں مسیتاں۔۔۔

اتے پرانے سکولیں دیاں لائبریریاں کہیں اُڑ لیے گلیے پاندھی اتے کہیں چن
 کڈھیے پڑھاک دا 'حرم' ہوندیاں بن۔ تے ڈوبائیں دے طاق
 دروازے قسمت نال کھلے ہنیں۔ اوں سکول دی لائبریری وچ سُنڈھ
 لایا تاں اوکوں نوں کھیڈ۔۔ نوں گنڈھ تروپ لہ پئی۔ اپنے گھر اچو
 ڈاڈے دے فارسی نسخے، ہیڈ ماسٹر حبیب صاحب دی پیٹھک وچ سُتھیاں
 اخبار، 'زمیندار' دیاں جلدیاں، تمباخودی دکان تے پڑی بطور ولہیہتی چن
 آلے قصہ 'روشن ضمیر' دے ورقے، ملک طاحب دی پیٹھک 'نمائوز
 ایجنسی اچ اٹھ پہریں پچھو پنچن آلا اخبار' کوہستان، جماعت اسلامی
 دے دارالمطالعے اچ کھنڈیاں مودودی، قطب شہید، مولانا پرویز اتے
 گوپال متل دیاں تصنیفاں اتے شہر دے بگے کاں کمیونسٹیں دی طفیلوں
 'چنڈیں گٹھیں اچ لکیا شیر جنگ دا ترجمہ کارل مارکس۔۔ اے سبھے کنز
 قدوریاں اوندی پکھر پسے اچ نسر دی جوانی دا عطر پھیل تھی گیاں تے ہن
 ممدی ڈیوے چین مچین دیاں خبراں۔ اتے وچ ورتاوے منطق۔۔
 بندے دے جیون کوں ملزم دا جون بنا ڈیو۔ وت او ہٹھے ویلھے جواب
 سچیندا ودا راہندے۔ چانن بچھن دے پچھو جیر ہلے اصل دلچسپی پنے دی
 کنڈ لواون اچ ہووے تاں اے پریکٹس بندے کوں منطقی ہو ڈی بنا
 ڈیندی اے۔ سارے منطقی دراصل گفتگو دے جنگ باز، سٹریٹیجسٹ
 ہونداں اتے ممدی دی ہو ڈ دا جوہر اوند علم ہا، اتے معجزہ اے باجوہ کوں
 کڈا ہن اپنی گالھ و لاوئی ناہی پئی۔ بہوں آئیندا بانے وت وی حرف
 آخر آئیندا ہا۔

اپنا شہر اوندے کیتے چھوٹا تھی گیا تاں اوں شہروں پاہر قدم رکھیا۔ جیندا
 مہمان تھیوے اوکوں خود اوندے بارے ڈے سے۔۔۔ 'اچھا کچھیں'۔۔۔
 تساں بلوچ ہیوے، بلوچ قوم پرست، اے کوٹھے مکان تاں خالی کرد۔۔۔
 تباڈے وڈے آکھ گئین سہ دی چھاں بے غیرت کر ڈیندی اے۔۔۔ بابا
 بلوچ جنگجو کے نہا، ابھو دشمن زور کینا لے تے تھی بیٹھا۔۔۔ امن پسند بلوچ
 کنوں وڈا کون اے۔۔۔'

'۔۔۔ میڈے نال گولہ نہ کرا ہے تساں راوی دی کندھی آ لے۔۔۔ دلی
 دے شاہ ظفر دے قاعدے پڑھیندے پیٹھے او۔۔۔ ملتان دے مول راج
 دا ایہی سوڈ وی اووہو کجھ اے، اتھو زیادہ جاندار اے تاں نیوھے
 چیندے۔۔۔ 'مہا ز اللہ' جو ذکر کرو چا اوں نمائے دا، لہور، بابا، بختیس آ لیں دا
 تخت۔۔۔ کئی آئے تے نگھ بئے۔ تیل مالش، حمام بسترے حاضر۔۔۔ سکھ
 فوجاں جہلم کنوں ریجنسی، منی آیاں۔۔۔ ایں طراخ دے تاریخی قصیدے
 او کہیں شہر دے پیلھے دورے اچ پڑھی آندا پاتے اوندے بعد او مہینہ مہینہ
 اتھو دے دیانت دار دانشوریں دا مہمان راہندا ہا۔

پندھ سفر اوندے کیتے کڈا ہیں بار نہا ہوندا۔ ہر جاہ، ہر حال اچ قبول ہوندی
 بائی۔ جتھ موجود ہووے بانال ہک دنیا ہی جو ڈیہدا اودا راہندا ہا۔ ملتان
 دے خانیوال اڈے دے دھوڑتے سوے اچ او آرام نال ٹردا اے
 اندازے لمیندا گیا جو۔۔۔ ایہو مقام بندے، ایہو۔۔۔ سکندر قلعہ ملتان
 ڈھبیندا ڈھبیندا آپ زخمی تھی ترٹھا۔۔۔ تے بالکل ایہا جاہ، یا قطرہ ابھو
 شاید، میجر اگینو قلعے اچونکھدا ملتان سپاہی دی تلوار نال وت زخمی۔۔۔ جان

برنہ اے تھیانہ او۔۔۔ سولہاں صدی دی وتھ۔۔۔ مقام اووہو۔۔۔ واقعات
 دی منطق اووہا۔۔۔ ملتانی سپاہی۔۔۔ اچ تاں کوئی تصور نہیں بُدا، ملتانی
 سپاہی۔۔۔ میرا کنگ سوار۔۔۔ ای ہ، ای ہ، ہی ہی ہی۔۔۔ کنگ سوار۔۔۔ او
 کھل کنیں بڈ گیا۔۔۔ اولہی اُن مک کھل۔۔۔ ہوتشدد ہا جیرھا اڈنھیں تے
 روا رکھدا ہا۔ نہ تاں کوئی گواہی نہ ڈیسی جو ممدی کہیں مخلوق تے انگل چا
 از مائی ہوسی۔ ہک ہکا بکا کیتی رکھن آلی گلہ اے ہی جو شہر دے۔ یانے
 سوڈھے اوکوں جتلا گھٹ تلیندے ہنیں۔۔۔ 'اشتراکی کوچہ گرد'۔۔۔ او
 اووہو جتلا آپ کوں دانا بنیا تے اہم جاندا ہا۔۔۔ اوکوں اپنے معزز ہوون
 تے کڈا ہیں شک نہا رہیا۔۔۔ ہر جانو سچا نو دے قضیے تے مکان ڈیون
 ویندا ہا۔۔۔ پالیس نال شفقت۔۔۔ گلہ روک آکھن، کنڈ پچھو گلہ شکوہ وس تیں
 نہ کرن۔۔۔ ایہو جھیاں کئی بدعتاں او چائی ودا ہا جیرھیاں اوندی شخصیت
 دے منہ متھے نال اصلوں نہن رل دیاں۔ تے سمجھنا ہی آندی اوں کہتوں
 رکھیاں۔ اپنے بارے اچ موصوف دا ارشاد ہا جو میں عالم اہوت و
 ناسوت ڈوبائیں وچ کوڈی کوڈی کھیڈ داں۔

ہک دینہہ، باڑ دی ڈوپہر، مقصود خان دی رساخ تو محض جو گے
 دا بک پیالہ پی کیس طبیعت رسدھی مسیت دو مائل تھنیں؛

بنگے زدیم و رازِ دو عالم شد آشکار

مارا ازیں گیاہ ضعیف ایں گماں نہ بود

او وڈی خنگاہ دوڑ پیا جیندے فرا انگ لبے سخن کوں پیر ورائیں پار کرنا
 پوند ابا۔ او اجٹن ڈاٹ دے پچھاویں کھڑا باجتی لہاون دی سچیند اکھڑا باتے

ساہنئے اوتراے آلی کار تپدی بھومیں تے پہیں بھار ٹردی آدے پیرو
 رانی۔ اوتازی چیری پیر دی کاٹھی دے رنگ آلی رتو۔ اسمان تے زمین
 دے درمیان کئی جُموں رنگ دے گول دائرے بندے بھند دے گئے۔
 اے کیوں تھیا پتہ نہیں۔ ممدی رتو دے پیردی تلی پیٹھ ہتھ وچ ڈتا۔

’ناں -- نانا، بے اتھو خیر شاہ دے کتے لنگھ سگدن تاں توں وی
 جتی پا کے آسگدی ایں -- چل چل آنتیں --‘

او، اوکوں مسیت دے برانڈے توڑیں پتہ نہیں کیوں گھن گیا -- اوندیاں
 رتیاں اھیں تے تاساہ -- قبر دا جھٹ جنون دا گذر گیا۔
 ’تساں اُتو، ایں جگے پھر دے فرش تو تھی کیوں لنگھیے کرو۔ اے دُھپ اچ
 نہیں تپدا۔‘

اوہن برقعہ منہ تے سٹی کھڑی ہائی پگھر گئیں توڑیں واہندا پیاہس۔
 ’تساں ونجو ونجو خیر نال‘

ممدی حکم ڈتا۔ او پیر دی تازی چیری کاٹھی دے رنگ دامنہ، ململ دے
 چولے پیٹھو پگھر پیسے بدن دے ٹوٹے، پیلے ہتھ اتے دھوڑ و دھوڑ پیریں
 اچ لچھے -- کئی ایہو جھنیں شنیں نال چیتے دا پلو بھری، خنگاہ اچو گلی، تے
 گلی وچو پٹی گلی -- او پہر رات دا ڈھلن توڑیں پھر دار یہا۔

بیون دیاں تختیاں جوں جوں چو نہہ ڈیون با او فضلودے گھر لنگھ
 وچن دی نہیت کرکیں او کھے جھٹ لنگھا ویندا ہا۔ حالاکہ فضلودے گھر نہ
 بہن فضلور اہندا ہا، نہ کئی پو بھرا۔ سبھ پرتج پرتج گھریں آ لے تھی گئے
 بہنیں۔ مانال رہ گئی ہائی تاں ہکا کنواری دھی -- رتو۔ سیانی سوڈھی

تریمت -- دامانی دے لنگھ آوٹ تے اووہو ستارھیں سالیس آلا کچ دھاں
ویندا ہنس۔ بے توڑیں دامانی اُتھ ہووے با او اکھہیجے اچھی چپ
تاٹ بہندی بائی۔

’کا کے دا کوٹھا لپندی و دی بائی، طاق تے پیڑے دی دُہلی اتھی بائی --
تباڑی امان اے‘ اوں اینویں یاد ڈیوایا جیویں کہیں کوں و سریا لائٹھا یاد
ڈیویندے۔ او مدھ فکریاں اکھیں بھالی پچھلے پیریں ولایا آیا۔ اتے پنج سال
بے نہ ول گیا۔ سنگتی ساتھی آکھن لگ پئے اجو شادی کر۔ علم دا تھمبھاوی
کجھیندے ہنیں۔ احترام وی کریندے ہنیں تے ٹھٹھولیاں وی۔ جو سنگتی
ہنیں۔ اوکوں وت تریمت ذات داشوق نہس، ذوق ہانس -- پرکئی اکھیں
تریمت جیرھی کتھائیں کے نہائی۔ جیرھی ہوے با، اوندا احترام واجب کر
کھڑا ہا اپنے اُتے پیلھے۔

’میں اپنی فکری ذمے واری کجھیندا اجو شادی کراں -- بھل --‘

او محض ہک آدمی دے اگوا کجھے موضوع تے گالھ کر سگدا ہا۔

’توں -- تیڈا رجوع نہیں تھیندا‘

سو جھل دا اے جواب اوندے لاشعور دی تختی تے گندی املا آلی کار

لکھہیج گیا۔ روز لیکے مار مار مٹاؤنا پووے۔

-- دامانی -- قد غنیں اچ وڈا تھے۔ مشروطیت کنوں ترانہدے۔ اے

تاں تھیاں جو بھٹی نوکری کیوں نہیں کریندا -- ریہا اے جو بھی شادی

کیوں نہیں کریندا -- اوندا پو ہمیش اوندی مادی درنج کڈھ کیس پانی دا

گلاس پیندا ہا -- اوں تریمت مرد دے ریلیشن دی ایہا شکل ڈٹھی ہوئی

اے -- شادی کرٹ پنے دی جتھاہ پٹھو ٹپٹن جھیاں کنی رولا ہویا تاں؟ --
 شالا کنی پال آپ کوں مادی جاہ تے ڈیکھن داہیک نہ تھیوے -- تے --
 اوکس پٹی وی وجہ ہے۔ اے پدھن پدھاوٹ -- اے اپدیش -- پنے
 دے بھیجے اچ تخم ریزی دی چس -- پہوں ساری ہیزاں وی تاں مر
 ویندی اے --

ہک چھوٹا بھرا جیکوں چھوٹے لا اُدھی اُدھی رات توڑیں تاریخ
 تے جغرافیہ پڑھاوٹ کیتے او اپنے کوٹھے اچ سُمیندا ہا -- اونہہ بھرا اوند
 بسترا چوا کیس پیٹھک اچ کُٹوا چھوڑیا -- اکھیں میڈا پتر سیانا تھیندا
 آندے۔ ممدی دیاں گالھیں اوندے دماغ تے گندا اثر ٹیسن۔

میڈی مرضی -- 'دمانی آچنیں نال بہوں صابری ہا۔' میں تاں اپنے پتر کوں
 پنجویں جماعت کوں بعد سکولو چا گھنساں۔ اپنے نال رکھیاں تیں آپ
 پڑھیاں۔ بشرطیکہ اوندی ماکوں اعتراض نہ ہویا تاں --

'دمانی صاحب -- حالی وی آجھیں کنی گالھ دا ہے امکان'

چھوٹے بھرا او وہو بھراویں آلی زہر گھول کیس آکھیا -- اتے پنج ورھیں
 پچھو دمانی ہک واری وت فضلو ہوریں دی دُرسال و پنج پیا۔ رُقو قران
 پڑھدی پٹھی ہائی۔

اوں کھنگو ریا ماریا۔ اوں چٹا بو چھٹن پچھوں تے کیتا۔ قرآن ٹھپ کیس
 رکھ ڈتوس۔ ہیر دی نویں چیری کاٹھی جھیں رنگ تیں کئی سکے ہیر جھیں
 جمال آگنی ہائی۔

'میڈی دہلی سانجھی پئی ایں؟'

’ہوں‘

’چاوا۔۔۔ اہج میں پندھراں سالیس پچھو چونڈھی چنداں‘

’نسوارنک سواہ تھی گئی ہو سے وے، عمراہ لنگھ گئی اے‘

’۔۔۔ کاکھ دی گالھ اے۔۔۔ میں تاں اوو ہو آں،

رقو اچھی دید بھنوا کیس او ندو ڈٹھا۔ سکے پیر دے رنگ اکھی جے جھٹ

بک اہج کئی ڈیلھے دے رنگ دا گمان ڈتے تیں وت اوو ہو سکا پیر۔ بے

اتباری دی شانڈ پیاھی واری دمانی او ندی سرے آلی اکھ اہج ڈٹھی۔

’تساں جوان شیشہ نیو ہے ڈیہدے۔۔۔ شیشہ۔۔۔ گذری عمراہ دا حساب

نال دے نال ڈ سیندے چلدا۔ او قرآن شریف رکھن اندر و لگی گئی۔

’دمانی اے پرتھوی میزائل کہیں بلا ان؟‘

شام کوں ہوٹل دے ہماچے تے بیٹھیں بک چھو ہر پچھیا۔ دامانی رسدھا تھی

بیٹھے۔

’میزائل میڈا سبیکٹ نہیں۔۔۔ تے ریہا پرتھوی۔۔۔ پرتھوی راج چوہان

۔۔۔ تاریخ چا پڑھو۔۔۔ خطے دے رجواڑے وت بک واری یونین بنا تاں

سگدن۔۔۔ بک مٹھ۔۔۔ بلکہ چین کوں لا۔۔۔ افغانستان توڑیں۔۔۔‘

’احول والا‘ چھو ہر کھل ڈتا

’اساں نہ راہسوں۔۔۔ تساں گالھ یاد رکھا ہے

’دمانی‘

پرلی پاسونج تے بیٹھے ٹولے وچو آواز آئے۔۔۔

'اے چے آکھنی -- اسماں نہ راہسوں --' دیان کریں -- شادی
 کیجے بغیر نہ مریں -- بیڈی جنج ضرور ڈیکھسوں --'
 'اوتری دے -- جو انیس دے جنازے ڈکھیندن -- سُنڈے نیو ہے --
 'فلانے دے جنازے وچ اتی ہزار پٹکے پدھ ہا'
 'جنازہ! -- چنگھ کنوں گھیل کیس ٹوئے اچ سٹ گھتہ سہنی شہر آ لے
 -- مردودا -- چوکھی عزت کتی وی --'
 'چلو -- ٹھیک اے --' جاندا دہ ہوائے سر راہ گزار جو تھیو سے، اچ دمانی
 کہیں گالھ تیں ہوڈ نہیں پدھی تے محفل اچ پیلھی واری بے چسائی دھاں
 گئی۔

درکوائے نیک نامی مارا گذر نہ دادند
 گر تو نمی پسندی تغیر کن قضا را

وگدا پانی

ایہو --

دعیں میں سرے آئی سٹیل فیومونٹس فرام یورموسٹ کاشلی اینڈ
پرائسٹ ٹائم، اٹ از اے میٹر آف لائف اینڈ ڈیٹھ فار اے ممبر آف مائی
فیملی ڈاکٹر صاحب، پلیز ڈوناٹ ریوز، پلیز اسن ٹومی، جسٹ اے منٹ

--،

او کے ساہ اچ بول گئی۔

دیس، ویٹ اے منٹ

اوں ارام نال ڈوہائیں ہتھیں نال پہلے عینک لہائی اے۔ وت سامنے
کھنڈیے پئے پنج ست صفحیں تے صفحے نمبر لائے نس۔ انہیں کوں کٹھا کر
کیس فائل کوروج لائس تیں اوکھڑی رہی۔ اوں اپنی میزدے شنیں کوں
بک بک کرکیں انہیں دی جاہیں تے رکھیں، وت کجھ فایلاں اتے فولڈر چا
کیں انھی کھڑے۔ اوں کمبڈی ڈردی چھوئیر دے مونڈھے تے ہوا

جیہاں دوسا ڈے کیس اوں کوں اپنے رتے کنوں ہٹا کیس الماری توڑیں گئے ، اوسارے فولڈراتے فانلاں واری واری انج انج خانیں وچ رکھے نس۔ تیں اوکھڑی ، وت پنڈا انج و نچ کیس کی میز تے لاتھے جب وچو پانی دا گلاس بھر کیس پیتس وت بک ہیا گلاس چا کیس اوندے وچ پانی پاتس اتیں اپنی میز دی بک پنڈتے آن رکھیس تیں اوکھڑی ۔ اوہنی پاسوں پھر کیس واپس اپنی کرسی وچ آن بیٹھے تیں کجھ آکھن لگے ۔ تیں وت کمپوٹر تیں نظر پئے گئی اس ۔ ارام نال بریش توڑیں آئی والیس دی بک کر پری لٹ کوں بیچئیں دے چئیں والیس کنوں انج کر کے کن دے پچھوئیس تے وت بغیر عینک دے مانیٹر کوں چنڈھیں اکھیں نال ڈہدیں ہوئیں ماؤس تیں انگلیں جمائے نس ۔ جھٹ بک ، سیوایز -- تیں لاکیس کمپیوٹر آف کیتس تیں سدھا تھی بیٹھے ۔

’میڈی ریکوسٹ حالی تیں نہیں منی تیاں۔‘

’تیاں کوئی ریکویسٹ کیستی اے؟‘

’تیاں بھل وی ویندے ہیوے ڈاکٹر صاحب ۔ اتی ویہا تھی گئے میں

کھڑی آں ، تیاں موہو بک لفظ وی نہیں آکھیا ۔ میں تاں سوچن لگ پئی

ہم ، میں اتی سارا لاکیس تہا کوں ڈسٹرب کیتے ۔‘

’ڈسٹرب توں دروازہ کھول تیں اندرو آکیس کیتا با ۔ چھوئیر ، اوں توں

پچھیں پہلی گالھ میں کیستی بائی جو -- بہو ، تیں میں نمی بھلدا ۔‘

با ، اچھا ، نہیں میں ٹھیک

’اوکی مائی مائی؟.....‘

’سندر‘

’اوں اپنا ناں ڈیے۔‘

’سندر مائی پہہ تھی، پانی پی‘

اوں گلاس دو اشارہ کیے۔ وڈی عمر دے سبھے نقصان ہن۔ اوں ایس
عمر اہ دا ہکو فائدہ معلوم کیئا ہا۔ ایس ٹریڈیشنل سوسائٹی وچ عمر دے نال ہک
اتھارٹی مل ویندی اے۔ او اتھارٹی جوان، تربیت ہر کہیں تے چل ویندی
اے۔ سو پٹیس چھو ہریں دا عاشق بٹن جیر ہلے ممکن نہیں راہندا وت بندہ
انہیں تے حکم چلا سگدے۔ اوندے ذری ہک سختی نال الاونٹیں نکئی جھنیں
چھویر اکھہیجے چھر کی بھر کیس کرسی وچ ڈھہ پئی تے پانی دا گلاس
منہ نال لاگھدس۔

’اوں ہوں، ایس کرسی وچ آپہو۔ عین میڈے ساہنے۔‘

تیں اوں شودی وت تعیل کیے۔

’او، جو کجھ تساں آکھیے انگریزی وچ سندر مائی، او پیلھے کاغذ تے لکھ کیس
اوندی تیاری کیے ہا وے؟‘

نہیں۔۔۔ نوسر، مائی انگلش ازناٹ دیٹ بیڈ۔‘

’کرنی چاہیدی ہائی سندر مائی، میں اپنی پولی وچ وی کہیں نال سیریس
گالھ کرنی ہو وے تاں پیلھو اپنے چیتے وچ ڈا ایلاگ تیار کرینداں۔ بلکہ
لکھ گھنداں۔ اوندے وچ وٹا پھیر کرینداں اے چنگا و تیرہ ہے، خیر، ہن
تساں ڈسو کیا پر اہلم اے۔‘

’جی، سر‘

’ٹھہر و تہا ڈاناں سندر اے۔ اتیں تساں پڑھدے تاں ہیوے۔؟‘

’جی میں سیکنڈ ایر دی سٹوڈنٹ آں۔‘

’سیکنڈ ایر، ہوں۔۔۔ ستارہاں، اٹھارہاں سال‘

’سر، نیکسٹ منعہ، آئی ول بی نائن ٹین‘

’جی بچے ہن ڈسو‘

’سر میڈی بھینٹا اے ہک‘

’کیاناں اس؟‘

’چائٹن‘

میں چائٹاں..... سائیکالوجی وچ پڑھدی اے..... نیکسٹ بلاک.....،

تیں اوں دروازے دووی اشارہ کرڈتے بھئی ٹردی نظر آ۔

’جی سر، میکوں پتا اے‘

’بابا ہنٹ میں سائیکالوجی دا انچارج کوئے نہیں.....‘

’میکوں پتا اے سر‘

’تیکوں مٹی پتا اے..... او آپے خوردہ لانے۔‘

’کیا؟‘

’کچھ نئی کچھ نہیں۔‘

کچھ مندہ پلھے گیلری وچ لگاھدیں ہک سٹوڈنٹ پنے کوں ڈسایا۔

پروفیسر مہر علی ہک چھوہر پھسائی کھڑے۔ تیں اے نال پیا لگاھد ابا۔

مونڈھے تے ہتھ رکھدے اوں چھوہر کوں روک گھدس۔ چھوہر پہلے اچھکے

وت اوندے منہ تے آپت دی جھلک ڈیکھ کیس آکھیس:

’سر، ہنٹیلری وچ وی لوزناک نہ کروں‘

’کرو۔ پر مصرعہ غلط اے۔‘

’مہر علی کون تان؟ چھویر پھسائی کھڑی اس۔‘

تے وت جملہ سارے کیپس وچ چل گیا جو چھویر پرو فیسر پھسائی کھڑی
اے۔ مہر علی آ کے ایندے نال پھڑیا۔

’او بابا سائیں، حضور ڈاکٹر صاحب، اوں غریبہٹی دے پچھو کہیاں
’دول پدھ ڈتے وے، او حالی وی ونگ نہیں۔ میں پورے ڈوسمسٹر
اوندے اتے ورک کیتے۔‘

’اوں جواب ناڈتا۔‘

’واہ تیڈی قدرت کاملہ بندے غریب کوں کڈا ہیں پتہ نہ لگا۔ آپ چاٹے
کریندی ایں، تیں کئی آجھیں ان پدھ جھٹ وی آجھیں ان چیتے طور
تیں امر کریندی ایں، چا پچھولیندی ایں۔ تیں وت درجہ بندیاں آپ
کریندی ایں، اوو ہو جتلا عاشق بٹیندی ایں جتلا ماٹھوں حقدار ہوندے۔
’اتنا پندھ مرویندی ایں، جتلا او مارن جوگا ہوندے۔ جیر ہلے آویندے
تیڈے دلہیٹ وچ وچ سگلتیں وچ ڈمر پدھے، پھسائی کھڑاں۔‘ عجب
کئی مغالطہ اے ابدی قسم دا۔ ’عام فکری مغالطیں‘ آ لے آ تھر خبر اے ایں
مغالطے دا ذکر کیتے۔۔!؟

’عورت دے مختار کل ہووٹ دے اپنے ایں تھیز زدا اوں ہک لیکچر وچ پرچار
وی کیتا ہا۔‘

’اوں لیکچر دے بعد کہیں اوندے بارے وچ اے آکھ ڈتا، جو ’امپوننس‘

سنڈ روم! جو وی تھیا۔ اوندے، 'پروفیسر پھساگدھس' آلے کامنٹ دی یو بو
وچ سارے کیمپس ایس گالھ کوں آرام نال کنفرم کر ڈتا جو چہڑن پروفیسر مہر علی
کوں پھساگدھے۔

تیس اج اوں پروفیسر پھساوٹی دی بھین اتھاں اپڑ گئی ہائی۔۔۔ اے ذری
جیڈی چھوئیر کیویں پلھو انیس آلی کار کھام مار کیس پروفیسر دے کمرے وچ
آوڑی اے!۔

'تساڈا سارا جھگکا اتا پونٹ اے!' تیس جھٹ اوکوں خیال آنے جو
'امپونٹنس سنڈ روم' آلا کامنٹ اوندے اپنے چیتے وچ جاہ کر گیا با۔ اوں
شودی بھولپن نال اوندو ڈٹھے جو بھئی تساں پروفیسر جو ہووے، جیرھا بڑک
مارو پیٹھے۔

'تساں کیا آہدے پیٹھے وے!' اوں اوندو غور نال ڈٹھے۔ نظر دی نینک لگی
ہوئی۔

ناں آلی کار منہ متھے دی سندر

'سر' میڈی بک پر اہلم اے'

'اوتتاں ہے'

'اٹھی کھڑ ہاں لگی'

اوں اپنا سراتوں تے کر کیس اوکوں حکم ڈتے، اوکری دے اگواٹھی کھڑی

اے اوچپ پیٹھا ریہے تھوڈ نیڑی۔

'وچ ہاں اوں الماڑی توڑیں،

'جی'

او، اوں الماڑی وچو اوڈ کشنری چاوا.....

’او لگی گئی اے۔‘

ایں اوندی ہستی کوں ڈیکھ کیس گویا اوندا تیں اوندے پرا بلیم دا وزن کیتے۔

اوکوں وت ڈکشنری نہ پئی لبھے۔

’پس ول آ، نکلی، ڈکشنری نہیں لوڑیندی۔‘

او تکھائی نال پھری اے۔

’اے تاں..... کیا پئے کریندے ہیوے میڈے نال!‘

’کجھ وی نہیں۔۔۔‘

’میکوں نکلی پال پئے سمجھیندے دے۔ چھویرا گریسو تھئی اے۔‘

’میڈے اگوتاں اچ کنوں پنج سال بعد دی توں آسیں تاں نکلی پال

ہوسیں۔‘

’تاں حالی توڑیں نہیں پچھیا جو میڈا پرا بلیم کیا ہے!؟‘

او پھکیج شکھیج کنڈ کرسی نال لا، پچھوتیں تھی بیٹھی اے۔

اوں اوندے پیر کوں اپنے پوٹ دے پھن نال زور نال پچھوتیں دوسا

ڈتے تیں اوچھر کی بھر کیسں سدھی تھئی اے وت اوکوں اندازہ تھئے جو او

لتاں اکڑا کیس اپنے پیر اتلا اگوتیں کر گئی ہئی جو او میز دا آدھی آلا تیر پار کر

کیس پروفیسر دے پیریں دی چوکی توڑیں ونج اپڑے ہن۔

’سوری، او شرمندہ تھئی اے۔‘

’کوئی گالھ نہیں، اتے توں جتی ول لہائی بیٹھی ایں سندرمائی،‘

’اوہ! وت میز دے بیٹھو سرگھن ونج کیس اوں اپنے پیزار گولین۔‘

سر پر و بلم

چانڈاں چانڈاں --،

-- اوکیڑھا پرا بلم اے جیرھا توں انوی سالیس دی سوشل فلر کوں چالھی
کلومیٹر دور گجر خان دے قصبے وچوں پٹی سدھا اتھاں گدھی آئے --
کیمپس کوں چراگاہ چا سمجھے دے تاں بھینٹیں! پرتوں ذری اُپالھی
کتی نیوھیں کی!

-- 'نویں جوانی تے چڑھد اپانی ڈسد اتھولا تھولا -- تا ڈی ایہا پولی اے
تاں میاں محمد آلی! -- اے پہوں پرا بلم اے، تاں ہر گالھ سمجھدے دے
سُندر تیں گھر آ لے وت وی ہر گالھ تیں آہدن کملی چھوئیر،
تسا کوں پورا پتہ اے جو چھوٹی بوامٹی وچ کیوں ول ول کھڑدی اے۔ پر
تسا کنوں کوئی پچھدا ای نہیں۔ محلے دے ہک ادھ پڑھینے ہوئے
چھو کرے چنڈ بی بی کیستے پنٹھیاں لکھ لکھ تہا ڈے ہتھ پکڑا ڈیندن -- سبھے
سرتیں ہتھ رکھی آندن بن بن چاچے، مامے، اے شارٹ سلپو تاں
ول ول پیندے او، ذری وی نہیں کوئی آہدا چا تیڈیاں باہیں سمارٹ ان
-- پرا بلم --

'پرا بلم آ ہے جو لوک عمراہ کوں کندھ آلی کار مچیندن۔ وڈے کوں آہدن
تیڈی اُچائی ودھ گئی اے، توں ڈھے پو۔ چھوٹے کوں آہدن حالی اتی وار
آوٹن تیڈے برابر تھیون کیتے۔ حالاکہ ڈیکھو نا، اتج دے ہک وڈے
سارے دائرے وچ -- کئی پنڈھراں کنوں لا پختالی سال دے دائرے
وچ، اوں جان کیں پختالی پنجاہ نہیں آکھیا، کہیں عمرہ دی تربیت کہیں

عمر اہ دے بندے نال جوڑا بنا سگدی اے نا!؛
 'سندر آؤ پر اہلم کوں سمجھوں۔ ٹھیک!'
 'یس سر، عینک دے پچھو اوندے گول اکھیں وچ چمک آئی تاں اوں ڈٹھے
 او حالی وی بک پال دیاں آھیں ہن۔ اے گالھ اوکوں چنگی لگی اے۔
 'وی آرتو انڈر سٹینڈ دی پر اہلم فرسٹ، رائٹ!'
 'رائٹ'

تیس وت اوں اپنے اونہہ بدنام طریقے نال جیکوں اوندے سٹوڈنٹ منتر
 پھوکن آہدے ہن، ہولے ہولے گھن گھن شروع کیتی۔ او گالھ کریندئیں
 کریندئیں وچو، اچانک کوئی سوال پچھ گھنے تیں پہوں سو دھا جواب اوکوں
 مل ونجے۔

'تباڈے اماں جی کڈاں فوت تھئے ہن؟'
 'بس میڈے جمن دے ڈوسال پچھوں۔ تہا کوں اے باجی ڈسائے جو
 ساڈے امی

'میڈا خیال اے میکوں کہیں نہیں ڈسایا اینویں میکوں خیال آئے'
 'ویل، تسال سچیندے او باجی میڈی مادی جاہ تیں ہن۔ تہوں میں انہیں
 دے بارے وچ پوزیشنوں باں سر میں آپ وی ایندے بارے غور
 کیتے۔ میں آپ سائیکالوجی دی سٹوڈنٹ ہاں۔ پر سر اے گالھ نہیں۔
 پر اہلم سرمہر اتج سر، پر اہلم

'ٹھیک ٹھیک، تسال گھرونج تے بک کم کرو۔ تہا ڈی سائیکالوجی دی کتاب
 وچ جیرھے چپٹر ہن نال ایموشنز اتے موئیوز دے بارے وچ، انہیں

کون غور نال پڑھو..... خاص کر پیٹرئل موئیوز اتے میٹرئل موئیوز آ لے
حصے ...

’اے تاں میں کل توڑیں پڑھ گھنساں۔ ول میں کل آ ونچاں؟‘

’نو۔ اے ہکے پڑھئے نہیں۔ سمجھئے وی ہن‘

’ول میں کڈاں آواں؟‘

’ایخی ٹائم۔ میں کہیں کون آون کنوں منع نہیں کریندا‘

..... با منع تاں نہیں کریندے تے جیرھاتساں آڈر کریندے او آئے دا،

تہاڈے کول کون آندا ہوسی.....، اوں سوچئے تے او اتلے وچ وت ہک
واری اٹھی چھوٹی میز تو الیکٹرک کیٹیل چا، پانی اُپلٹا رکھی کھڑا ہا۔

..... ’کوڑیل جو بہن وت انہیں دے کم کون کرے۔ ہر کجھ آپ کریندے

ہوہن۔ ایڈے وڈے مشہور آدمی ان، ماواں آلی کار اکھیجے ہکے

ہکے کم کریندے رہ ویندن.....‘

’سر، میں چاہ بنیندی آں، میکوں ڈسو‘

’تساں تاں گھرویندے پئے ہاوے ہکی!‘

اوں وڈے وڈے بر بے ایس طراح اتو تیں کیتن جیویں اوندے آونٹ

تیں کیتے ہس۔ تیں اوجھٹ کرسی تو اٹھی کھڑی اے۔ وت اونرمی نال

الائے۔

’اے چاہ نہیں بڈی پی، نہ تاں میں تہاکوں وی ست کراں با، میں ہس

گرم پانی سر کیندا ہونداں اکثر..... چلوہنی واری تساں آسوتاں کافی بنا

ڈیوا ہے،

اِس کن پہلے جو دت کئی دڑ کا ملے اوں لگی و نچن بہتر سمجھے ۔
 یونیورسٹی دیاں بساں تاں لگیاں گیاں ہوسن سُندر ' اوں دروازے وچو
 نکدی کوں مخاطب کیئے ۔ اتے او محض اینہ مسئلے تیں سچندی ویندی ہائی ۔
 کتنے چنگے آدمی ان آپے خیال آ گئے نیں ۔ میں کیوں آ کھا ہا میکوں گھر
 توڑیں پچواؤ.....'

'کئی لوک اپنیاں کاراں وچ نکلدے پئے ہوسن حالی ۔ کوئی وی چنگا فیس
 ڈیکھ کیس لفٹ منگ گھنا ہے ۔ اینویں چھک کیس گالھ کرا ہے جیویں میڈرے
 نال کیتی دے ۔ جون وی ہوسی تہا کوں آرام نال گھر پچا ڈیسی ۔ اے
 اینویں گالھیں ان جو چھوئیریں کوں لفٹ ڈیون آ لے اغوا کر گھندن ۔ او
 پئے ہوندن اغوا کرٹن آ لے ، تاں ضرور اینویں کرا ہے جیویں میں آ کھیے
 دت گھر و نچ کیس ڈس ضرور ڈیوا ہے جو تاں غیر بندے نال لفٹ گھن کیس
 آئے او ، اتیں جیرھے دڑ کے ملن کھا گھنا ہے ۔ چلو و نچو شا باش ؛
 اتیں اوں اینویں ای کیئا ۔ کہے گھر و نچ کیس ڈس ڈیون دی اوکوں جرأت
 نہ تھئی ، اوکوں یاد ای نہ رہیا جو او کیرھا مسئلہ چیتے رکھ کیس یونیورسٹی گئی ہائی
 اوکوں لفٹ گھن کیس اتلے آرام نال گھر آ و نچن دا ایڈ و نچرا اتلا مزہ ڈے گیا ۔
 اوندانکا جیہاں ہاں اپنا طاقت دے احساس کنوں پڑیجٹ پئے و نچے ۔ میں
 اِس گالھ کیتی اے ۔ کار آ لانا نکل میڈرے کول اتلا و ڈ آ ہا ۔ گڈی روک کیس
 ۔ باہر نکل آئے دت پچھیس ، کتھاں و نچنا ہوئے مس ۔ دت پچھیس
 میڈرے نال دی سیٹ تے بہو یا پچھلی سیٹ تیں ۔ دت پچھلی سیٹ دا
 دروازہ کھولیس ، بند کیٹس ۔'

او اپنے بسترے وچ پئی، ماڈل گرل سنڈی دے سائل وچ ولا ولا خوشی دی
 چیک مارے ای - یاہ! تیں وت سوچن لگ پودے - بھینٹ نال اوں
 او میں منہ سجائی رکھیا - جالا کہ او روزانہ رات کوں اوندی سوڑ وچ وڑکیں
 اوں کنیں سر مہر علی دیاں گالھیں سنن دی ہڈک ہتی - اگلا پورا ہفتہ او ولا
 کیسپس نہ وینج سگی - ہک تاں ولا ولا گھر ڈیسے بغیر وینج دی تھولی بہوں
 اُجھک، بھینٹ دے کٹھے ونجے تاں وت او کوں ڈسے کیا - اتیں اصل وجہ
 اے ہائی جو حالی توڑیں او ڈاکٹر صاحب دے ڈیسے ہوئے نفسیات دے
 چپڑ ناہی پڑھ سگی -

'..... میںنا بابا وی کیجھاں چلاک اے - سٹوڈنٹس کوں کتاباں پڑھن
 دے ہوم ورک تیں لا ڈتاناں پڑھن تیں نال دل آون - آپ کھا اپنے
 کمرے وچ کم کریندا اے پیٹھا..... کیا کم کریندن اے - کیا لکھدن
 پڑھدن - تیا پانی پیتی رکھدن - کمپیوٹروی رکھی پین - ہا انٹرنیٹ کھول ،
 گندے فوٹو کڈھ ڈیہدے ہوسن پیٹھے -- ہش --' او لورڈل کلاس
 گھرانے دی چھویر ہائی - کالج وچ ڈل کلاس دے چھویریں کنوں
 مٹنیاں الیکٹرانکس تیں ویڈیوز وغیرہ دیاں عام گالھیں لوندے تصور وچ
 ہک جادو دی دنیا بنا ڈیندیاں ہن - انہیں خیالیں کنوں زائد دلچسپ جیکر
 کوئی شے ہوندی ہائی تاں او سر مہر علی دیاں گالھیں ہوندیاں ہن جیرھیاں
 اوندی بھینٹ او کوں سنیندی ہائی - تھیا اے جو مہینے کھن توں بھینٹ اوندے نال
 اے موضوع شیئر کرن بند کر ڈتا - تیں ہک ڈیہہ اپنے موقف دے اٹھ جو
 بھٹی سر مہر او کنوں اتلے وڈے ہن - او محض انہیں دا احترام کریندی

اے تیں کریندی راہسی ۔ اچانک اوندے کن وچ آکھیس ،
 اساں کورٹ میرج کریندے پئے ہیں ۔ تیں وت کجھ نہس ولا ڈسایا ۔ تیں
 اج جیرھلے اولایونیورسٹی ونبجٹ کیتے تدبیراں سچیندی کھڑی بائی ، ڈنھس
 تاں بھینٹ ششے دے اگوبنچو پونجیندی کھڑی بائی ۔

’کیا گالھ اے بی بی !‘

’کجھ نہیں‘

’کجھ تاں ہے ششٹر‘ اوں اوندیاں گڈیاں کڈھن دی کوشش کیتی اے ۔
 ’سر مہر علی نال لڑائی تھی گئی اے؟‘

’ہوں آپ آکھیا ہانیں کورٹ میرج کیتے تیار تھی ۔ اے میڈا فیصلہ
 اے‘ تیں ہن اتی ڈیہہ تھی گبنن ولا گالھ ای نہیں کریندے ۔ کل میں گبنی
 آں تاں بک سائل ڈے تیں بکس وچ گم تھی گبنن ۔
 ’کم آن سسٹر، بزی ہوسن ۔ وت کئی پیپر لکھنا ہوسنیں‘
 ’ہا، بزی تاں خیر ہن ، ڈی پارٹمنٹ دی کانفرنس اے‘

’کم آن ششٹر ششٹر ششٹر تیں وت ڈوبائیں کھلن پئے
 گبنیں ۔ ماں نہ ہووٹ دی وجہ توں انہیں دی انٹر ڈیپنڈنس ایس طرح دی
 بائی ۔ تیں ایندے بعد اوندے کیتے ولا ولا یونیورسٹی ونبجٹ اتا اوکھانہ
 ریہا ۔ اوں چیپٹر وی پڑھ گدھے ۔ پر ڈاکٹر بلوچ دے دڑکے کھاوٹ
 دی گھبراہٹ ہس ۔ ڈاکٹر بلوچ دی وت ریپوٹیشن ای ایہا بائی جو کالریکٹرا
 اے ۔ تیں کریندا کیا رہ ویندے کوئی پتہ نہیں ۔ سال پچھو کئی بک ادھ پیپر
 ملک کنوں باہر دی کہیں کانفرنس وچ ونبج پڑھ آندے مقامی ایکٹیویٹی وچ

بس ایہو جتلا رلدے جو سیمینار سُنڈے اتے کڈا ہیں کڈا ہیں کامنٹ
 ڈیندے۔ کلاس چنگی پڑھیندے۔ اوندے چیر میں ڈیپارٹمنٹ ہووٹیں
 کہیں کوں اعتراض نہا ہوندا جو لڑھدی لڑھدی ونجے با او اپنا کم کریندا ہا تیں
 بیا کہیں کوں کڈا ہیں کجھ نہا آہدا۔ تہوں او اکثر اپنے ڈیپارٹمنٹ کنوں
 علاوہ ہتھیں ڈیپارٹمنٹس داوی انچارج رہ ویندا ہا۔ چارٹ اتیں مہر علی دے
 افیر کنوں وی ایہہ کہتے واقف ہا جو کجھ مد نفسیات داوی انچارج رہا ہا۔
 تیں او تیں مہر علی نال اوندی تھولی پہوں ہ سنگت وی ہائی۔ آپ او
 چھوئیریں نال ڈاڈھی کھلی گر محوشی نال الیندا ہا۔ پر کجھ ڈٹھا سٹیا کڈا ہیں
 کہیں نا۔

’ہی از ناس‘

’یاہ، بٹ ہی از ٹو ناس!‘ چھوئیریں دی اے رائے ہوندی ہائی اوندے
 بارے۔ ہک شکایت لوکیں کوں اوندی ہر ویلھے انگریزی پولن کنوں ہائی۔
 تیں وت پلیندا وی کتابی نگریزی ہا۔

تھیا آے جو پورے پنجویہہ سال پہلھو جیر ہلے اوکوں کراچی یونیورسٹی وچ
 داخل تھی کیں اردو پنجاہیاں پولٹیاں پیاں اتے اوکوں کڈا ہیں نہ سمجھ آئی
 جو جیر ہلے بنے آہدن جو پروفیسر گھیو آ رہا ہے تاں کجھ نہیں تھیندا۔ پر
 جیر ہلے او آہدے پروفیسر عائشہ آ رہا ہے سبھے کھل ڈیندن۔ تیں وت
 جیر ہلے کجھ سمجھ وی آئی تاں سوال اے ہا جو مسئلہ حل کیوں تھیوے۔ لوکیں
 دیاں گالھیں کافی غور نال سنن دے بعد اوں ہک ڈینہہ اے قانون اخذ
 کیتا جو جیر ہلے آوٹن آ لاند کر ہووے تاں آکھٹا چاہیدے آ رہا ہے،

پہوں خوش تھیا۔ ڈوجھے ڈیہہ یونیورسٹی گیا تاں فائن آرٹس دی عالیہ لائی
کھڑی ہووے،

امتحان سر پر آ رہا ہے

اوں ہو لیس ہو لیس معلوم کیتا جو جیر ھلے او انگریزی الیندے تاں خیر نال
گزر ویندی اے۔ اے سارے کھل ٹھکارے اردو یا سندھی، الاون دی
کوشش کرن نال پیدا تھیندن۔ ہک ڈیہہ اوں ایس مسئلے تیں ہک کینیڈین
وزیٹنگ پروفیسر دے اگوار داس ڈتی۔ اوں گالھ کوں ہتھو اوکھا کر ڈتا۔
جانوں، بلوچی تیں انگریزی ڈوہائیں وچ انہیں ہند آریائی زبانیں دے
برعکس و رب جینڈ رکوئے نی۔۔۔ تہوں۔ بس ایہو صل اوکوں نظر آیا جو جیکراو
انگریزی الاوے تاں مذکر، مؤنث دیاں غلطیاں نہیں تھیندیاں۔ تیں اوں
رج انگریزی تیں تہڈ پدھی۔ تیں ایہا شے اوکوں امریکہ وچو پوسٹ
گریجویشن کرن کیتے گرانٹ ڈواگئی۔

انہائیں ڈیہہ نہیں لاطینی امریکہ دی دی ہک قوم پرست چھوئیر اوندے نال
ہک پارٹی وچ ڈانس کیتا۔ تاں اوکوں پتہ لگا نچن کیتے ڈانس سکھن
ضروری نہیں ہوندا۔ آپ جوگا ہر کوئی نچ سگدے۔ وجود دا سچ اے نچن۔
اٹ ڈٹھیاں زنیراں تروڑ بھکاؤ تاں آپے دریس مریسو۔ پئی واری او
لاطین ملن آئی تاں اوں کوں بلوچی گاؤن سمنیس تیں ولاولا سمنیس
پہوں خب نال۔ تیں بس اووہامائی ساری زندگی کلیتے اوندار۔ تہ مارگئی۔
اے ناں جو اوندے ہجر وچ گرفتار ریہا بلکہ اے جو ہن اسلام آباد وچ
جیجھیاں مہربان ہوون چھوئیریں اتجھیں کتھو آوے جیرھی اوکوں بلوچی

نپے گا دن تیں مجبور کر ڈیوے۔ اوئیں وی اوپکا پہاڑی بلوچ ہا۔ میدانے
تہذیب دو آون آلی پیلھی پیڑھی ہا۔ ہن چھوئیں اوئیں اوئیں سا نگی بس
نکیاں مایاں، تھی تیں رہ گیاں تیں عمراہ اینوئیں گزر گئی۔

اوئیں او یونیورسلزم دا پرچارک ہا۔ پر وچو وچو بلوچ ہانس وی بہوں پکا
ہانس۔ میں تاں نکل آیاں جو ہک چھوٹوے قبیلے دی چھوٹوی پھلی دا
بندہ ہاں۔ میر چا کر خان کیوں بلوچستان خالی کر آیا اس گالھ دا اوکوں
بہوں ارمان ہا۔ ارمان اوکوں اس گالھ دا وی ہا جو انہیں دا پرانا ادب
اورل ہا لکھیل کے نہا۔ اچی ذاتی لائبریری وچ ہک انج شیلف بلوچی
لٹریچر دا بٹائی پیا ہا۔ اتھاں بلوچی اکیڈمی دی پروڈیوس کمیٹی ہر الا بلا، اتیں
جسٹس مری، جان مہمند، عنایت اللہ، گل خان نصیر، سبھے ریفرنس تیں
جروک، نوحین دور، بلوچی دنیا تیں دھمی وغیرہ دیاں تمام جلدوں اتھ محفوظ
ہئیں۔ تیں وت وی ہک شیلف دا ڈڈھ نہا بھریندا۔ چھپیل بلوچ لٹریچر
دے اس کوہیں پن تیں وی اوکھا کھپدارہ ویندا ہا۔

..... وچلی وادی سندھی دی جیکر کئی علمی ریت ہے تاں اوئیں بانے بانی تیں
وارث وی تاں بلوچ ہن۔ انت اوں آپ کوں تسلی ڈتی۔ پیلھو پیلھو اوں
نور احمد فریدی دے نسخیں کوں بلوچی شیلف انج ستھن دی آپ کوں
اجازت ڈتی تیں وت حسان الحیدری چانڈیو تیں اسماعیل احمدانی کنوں
تھیندا سجاد حیدر پرویز تائیں اکثر سرائیکی لٹریچر کوں کیٹاگ کرن شروع کر
ڈتس۔ کہیں کہیں ویلھے خواجے فرید دے بارے وی اداڑے پوندے
ہانس۔ ول ول جو روہی سنجی دو تہذویندا ہا کیا پتہ بلوچ ہووے۔ پر کتھاں،

بلوچ کجھ وی تھی سبکدے۔ صوفی نہیں تھی سبکدے۔ اوندی اپنی ما وی جتی نہ ہوندی، بروٹ مندوانی پہہ تیں خواجے دیاں کافیاں گاندی ہائی۔

ڈھولن تیڈی سک ڈھیر ہم

تانگھاں گھنیاں چاہیں بہوں

اوں کرسی نال چیل لاکیس زندگی وچ پہلھی واری ما دی یاد وچ رُٹکا لایا تیں اتو دروازہ کھڑکیا تیں او کہیں لگی گیس آلی کار اندرو وڑ آئی۔

’تھی امر اگاں۔۔۔ اے ویھا اے بھک تھیون دا‘ اوں ڈند پٹنیں تیں جھٹ ولا پچھتاوا تھیں اپنی بلوچکی کا وڑ تیں۔

’کم ان، کم ان یو پر یٹی ینگ ایڈی‘

’پہلھے کیا آکھے وے‘ او ڈوہیں ہتھ کمر دے پچھو کر کیس اکڑ تیج کھڑی اے۔

’کجھ وی نہیں‘

’تاں میکوں دڑکا ڈتے وے، اے تاں میں سمجھ گئی آں‘

’دڑکا! مندا کڈھیم بلوچی وچ پورا‘

دت اوں اوکوں ڈسایا جو جیر ہلے اوکوں بے خوندی کا وڑ آوے یا بہوں

پیار آوے تاں اوندے موہ بلوچی نکلدی اے‘

’سرتہا کوں پیاروی آندے!‘ اوں وڈیاں وڈیاں اکھیں پٹین اے سوچے

بغیر جو عینک دے پچھو اے کیوں لگدیاں ہوسن۔

’بالکل آندے‘

’کیندے اُتے!‘ اج او بغیر اوندے آکھن دے ساہمنے آلی کرسی وچ پہہ

گئی اے

’لوونگ کپلز تیں، خاص کر جیر ہلے کوئی بہوں سوہنی چھوئیر کہیں بس شاپ
دی دھوڑ، دھوئیں وچ اپنے دوست نال چمبڑا کیس کھڑی ہوندی اے
نبال، یا جیر ہلے کوئی غریب جوڑا اپنے ڈو ترائے پالیں سمیت کہیں پرانی
بانیک تیں سفر کریندا اویندا اپیا ہوندے میکوں انہیں تیں بہوں پیارا آندے
وت اوں اوکوں ڈسایا جو او چھوئیریں جیرھیاں کہیں چھوہر کوں دوست
نہیں بٹیندیاں یا دوست بٹاکیں اوکوں اپنے درحق سنسیر نہیں بٹاسگدیاں
آجھیں چھوئیریں تیں اوکوں یا غصہ آندے یا ترس۔

’تساں آپ کیوں کھے رہ گئے وے؟‘

’ایں سانگے جو میکوں کہے ویلھے کئی کئی چھوئیریں چنگیاں لگدیاں ہنیں۔

ایں پرسنل سوال دا شکر یہ۔۔۔ ہن جناب اپنی گالھ سٹاؤ‘

’کچھ وی نہیں۔ اج میں بی بی نال آئی آں۔ او واپسی ویلھے میکوں اتھاؤ

سڈن آسی‘ اے آکھ کیس گویا اوں ڈینہہ دے پورے چار گھنٹے ڈاکٹر

بلوچ دے کمرے تیں قابض رہن دا اعلان کر ڈتے۔

’پھٹی مر۔ اتلی نکمی چھوئیر ہیویں توں تاں‘ او اوکوں کمرے وچ چھوڑی

لابریری ٹر گئے۔

’فون آسن، اپنا پورا تعارف کراکیں میسیج گدھی رکھا ہے‘

اوں کمرے وچونکل دیں اوکوں سمجھائے۔ او ولیا تاں او ڈھیر تجیتی اوندی

میز دیاں درازاں پھولی بیٹھی ہائی۔

’اے گندیاں جراباں دراز وچ کیرھی وجہ توں ہنیں‘

'اِس وجہ توں کئی مائی جو میں جتی تیں جراباں لہا کیں لکھن پڑھن ڈاکم
 کرینداں، وت کئی واری اے اتھائیں رہ ویندین'
 'تساں میڈے نال بی بی دی تیں سرمہ علی دی گالھ نہیں کیتی'
 'توں میڈے ڈیسے ہوئے بکس پڑھئے ہوسن نا'
 'جی ہا اصل وچ بی بی اوئیں وی بہوں پریشان راہندی اے'
 او جیرھا تیڈا دوست ہے، لڑکا، توں اوندی گال کڈاں کریسیں سندر'
 'تساں تاں تکا لائے پر میڈا واقعی کہ بوائے فرینڈ ہے پیا، میں ٹنھ
 وچ ہم اساں دوست بنے ہاسے'
 'کیویں'

سر، او ڈاکخانے وچ کلرک اے اپنیاں چٹھیاں لکھ لکھ کیں میکوں فرضی
 ناں نال پوسٹ کریندا ہا'
 دل بہ ڈینہہ او اوکوں نال گھن کیں آئی۔ ڈاکٹر بلوچ انہیں کوں اپنی گڈی
 وچ پلہیا تیں کہ بہوں رومانٹک ریسٹورنٹ وچ انہیں کوں روٹی کھوائس
 وت انہیں دی پامسٹری کرکیں انہیں کوں سمجھالیں جو آون آ لے سالیں وچ
 او کتلا بہ بے دے مزید نیڑے آویسن، مزید اعتماد کریسن۔ اتیں اے
 جو روز روز ادھوریاں ملاقاتاں کرن کوں اے بہتر ہوندے جو چنگے
 منصوبے اتے، صاف ستھرے ارادے نال کڈا ہیں کڈا ہیں کہیں چھت
 پٹھ مل گھنن۔ اصل وچ اپنی سنگت کوں آپ چنگا سمجھو، نیکی دی گالھ سمجھو،
 تاں

• وت او انہیں کوں ریسٹورنٹ دی بہ چور چنڈ وچ پلہا کیں کہیں بہانے

نکل آیا۔ ہفتہ کھن گزریا۔ اوونت اوکوں ڈیپارٹمنٹ دے پاہردے ان
وچ نظر آگئی۔ اوپوٹی دے لوڑھے دے اتوٹپ مارکیں پُچ گئی۔
'مے آئی..... مے آئی.....؟'

سٹیل فیومونٹس آف یوورپریٹس ٹائم۔ چلاڈے ٹیپ اپنی اونہہوستی والی
انگریزی دا'

'سرتہاکوں یاداے اوساڈی پیلھی ملاقات دی ہرگا لھ!' اوخوش تھی گئی۔
'پیلھی ملاقات!!۔ اوذری رک گئے۔

'خیر، چل اچ تیکوں کم تیں لاواں، نکمی'

'بلوچ صاحب تہاڈے آفس وچ اے سمیل کے شے دی ہوندی اے؟'

اوں دفتر وچ قدم رکھدیں جیتی تھیون دی کوشش کیتی اے

-- اچھا، نہ ڈاکٹر، نہ پروفیسر، ہن اسماں بلوچ صاحب تھی گئے ہیں!

'ٹیڈ اودوست.....؟'

'فہیم'

'فہیم اے سیکسول اے'

'کیا ہے؟'

'نہتاں اتھاں تیکوں کیوں آونا پوندے ولاولا'

'نہیں او ولا آکھو جیرھاتساں آکھیے، فہیم کیا ہے؟'

'سوری، سندر، آئی ایم اے ہٹ لوزنگ، یونو، اے کتاباں کتاباں

پہوں بانیسڈ، پہوں انٹریگنگ فرینڈز ہوندن..... سوری بھٹی!

ہن اوکئی جھنیں چھویر دے منہ تیں جیرھی کھل ہائی او اوندے ہونھیں یا

ڈنڈیں وچ نہائی، او او ندیں اکھیں وچ ہائی۔ جیویں اکھیں کئی اُن چتی
 کا میانی دی کھل۔ اوکوں اپنے کجھ مزید وڈا، کجھ مزید برابر ہوون دا خیال
 آیا۔

پروفیسر کرسی وچ پہہ کیس پیلھا کم او وھو کیتے جتی تیں جراباں لہائے نس۔
 او اوج ساہنے آلی کرسی وچ بہن لگی اے۔

’اوں ہوں اینوں آ پہو‘

اوں اوکوں اوں کرسی دا آ کھئے جیرھے سچے پاسو نیڑے ہائی۔
 اتی وچ ہک بیچارہ ایم فل داسٹوڈنٹ آ وڑیے۔ اوں اوکوں بہن دانہیں
 آ کھیا۔

’جی‘

’سر میں پیلھا چیپٹر لکھن پیا چاہندا ہم..... اے جیرھے شاہ سلیمان ہنہیں
 انہیں دے حوالے نال ہک مقام ’چاہ بہار داوی تذکرہ آندے‘
 ’یعنی ایرانی النسل ہنہیں!‘

’جی بالکل، دیٹ ازوٹ آئی میں‘

’ایرانی ہنہیں دا کیڈا شوق اے قوم کوں..... جیکوں ڈیکھو ایرانی النسل ثابت
 تھیا پئے۔..... او یار، کتی خلقت آ سگدی ہائی ایران وچو۔ اے ہندو کش،
 اے کوہ سلیمان -- انہیں دے لانگھے، او کیا آہدن، درے، اے ڈنھے
 ہیوے کڈا ہیں‘ -- گول پاس پیدل لنگھے او، جناب کوئی کوئی بندہ پیسے پا
 آلا، گھوڑے تلواریں آلا، ایڈے لنگھدا ہا۔ تیں اوج جیکوں ڈیکھو، جدما از
 ایران آمدہ بود‘

وت اوں، اوں بیچارے ریسرچ سٹوڈنٹ دا پورا بائی پاتھیس ای فنا کر
 ڈتا۔ اکھیں، چاہ بہار ناں دے کئی مقامات ان۔ بک کھوئی بہار دریائے
 سندھ دے اتو پئی اے۔ بک چاہ بہار چلو ایران وچ اے۔ پر، ایران
 نہیں، سمندر دے کنارے، زاہدان کنوں پٹھ تیں ہے۔ ایتن اے سھے
 'بہار' ناں دے مقامات زیادہ تر موسم بہار کنوں محروم، سکے سڑیے خطیں
 وچ بن۔

وت اوں تجویز کیتے جو پدھست ہنیں ناں، انھیں دے ویہارے ہوندے
 ہنیں۔ او پھیل گئے ہنیں، جنوبی بلوچستان تیں، مکران تیں سارے اوں
 لے خطے وچ جیکوں اج ایرانی منی بیٹھے ہیں۔۔۔ او خنکا ہیں بنیندے ہنیں
 تیں انہیں کوں آہدے ہنیں 'ویہار، اتیں' نواں ویہار و ت 'وا' تاں 'بے'
 تھی ویندی اے، تاں تھی گئے 'نو بہار'..... کیوں ناسندے؟

تہاڈا مطلب اے بلوچ ہنیں، شاہ سلیمان؟

'دل تاں ڈاڈھی آہدی اے اینویں ہووے با، پر میڈا تھیز ز بند انہیں۔
 اے بزرگ ساڈے بلوچ، خبر اے کتھوں لتھیں۔ کہیں منہ متھے آ لے مقام
 تیں قائم ای نہیں تھیندے۔ تاریخ وچ خضدار، مکران دے اتجھے مزیدار
 ریکارڈان، پر مانس بلوچ'

سٹوڈنٹ اوندے 'بہار' تیں 'ویہار' آ لے تھیز ز تے ذری شک ظاہر کیتا۔
 'سن، بک صدی قبل مسیح وچ اے لفظ ویہار اباوی، چوتھی صدی عیسوی دے
 ریکارڈ وچ وہیرا ملدے۔ وت ڈاہویں صدی کنوں بعد وہیرا بن گئے۔
 'بدھ بھکشو' دے مرکز ہوندے ہنیں..... آیم سوری، پر بند کیں دے

ایرانی النسل اتیں لفظیں دے فارسی النسل ہووٹن آلیں تھیوریں کوں ہن
ذری چیک کرتے ۔

اوسٹوڈنٹ لگا گئے تاں اووت حیران تھی بیٹھی ہووے ۔

’اتی سارا کتھو پڑھدے او‘

’اتی سارا کتھاں ، او ، اتو بک کتاب پئی اے او ندے وچ لکھیا پئے‘

او پخت دے تے دے بک اتلے چالے وچ رکھی موٹی کتاب دو اشارہ
کیتے ۔

’میں پڑھاں‘

’چاگھن‘

’ایڈی اپچی شیلف تو میں کیویں چاواں ، تاں چاڈیو‘

’ہے تاں میں کن وی اپچی‘

’ڈوہیں چاؤں !‘

تیں وت او اوکوں مونڈھے تیں چائی کھڑا ہووے تیں او بک دی جاہ اٹھ
اٹھ کتاباں لہائی آوے ۔ وزن دے حوالے نال ڈوبا کیں اپنی اپنی تسلی
دے مطابق ڈوالٹ گالھیں سوچ کیں خوش ہنیں ۔

’اتنا بار اتنا سوکھا چائی کھڑن !‘

’ہولی پھل نفیس تربیت اے !‘

آدی واس

’وی آرشی زن آف نیشنل شپ..... اسماں پیٹھے دے وسٹیک ہیں.....
اسماں بک پیٹھا ہیں.....
’اسماں پیٹھے دے وسٹیک ہیں‘
وڈے بھرا اوکوں ٹوکے
’چپ کر لالا، میڈا فخر ویلھے پیپراے‘
’پیپراے تاں غلط رٹا تاں نہ لا، ٹامیکوں‘
’نہ بس تاں پورا سٹدے نیوھے درمیان وچ غلطیاں کڈھن پئے
ویندے او، میں بس ہن ڈاڈے ہوریں کوں سٹندی بیٹھی آں اوکھلی۔
’سٹدا پیاں بابا سٹدا پیاں‘
چنڈا آلی کھٹ وچ دگھریے ڈاڈے کن بہوں ٹھیک ہن۔ جیرھے کہ اونھیں
بھینن بھرانویں دے خیال موجب نہن ہوونے چاہیدے۔
پڈھے بندے دے اکھیں تین کن کمزور ہوون تاں اوندے آئے آرام

کہتے چنگا ہوندے۔۔۔۔۔ پر ڈاڈا ابھی سچک اے مجھیند ابا جو پوتری اپنا
سبق اونہہ کوں سٹیندی بائی۔

’اساں بیڑے دے شہری ہیں۔ ساڈا پیڑا نہ جنگلی اے، نہ تجارتی اے
بک رہانسی تاریخی پیڑا ہے۔ اے پیڑا۔۔۔۔۔ اے پیڑا پشت با پشت
پہلھے، اگلے وقتیں قوم دے ایمان یقین آ لے بزرگیں بنا یا با۔ وت و چو
ہزار با سال ظلمت تیں جہالت دے گزریے۔ جیندے دوران گنہگار،
نسلان آیاں۔ انہاں کوں گندم دانے دانہ پئے گیا۔ انہیں سمندر و چو
بیلاں بھر بھر مٹی دیاں۔۔۔۔۔‘

’لا لا، بیلاں کیا ہوندین؟‘

’نیل، بھئی نیلچہ نیوھی پڑھیا کڈا ہیں! نیلچے و چو نیل نکھتے،
’نیت! پاگل آ، نیلچہ نیل و چو نکھتے۔ اے صحیح درستی نجمہ دے اے کیتی۔
اتیں ایہا ای انہیں نہ سنی۔‘

’بابا، نیل بک و ڈی کہی ہوندی اے۔ اگلے وقتیں کھو بھھاوٹن دے کم
آندی ہی ڈاڈے وت سبق ڈے گدھا۔‘

’کھو کھٹن! ایں گال تیں یکے پیہرے تھئے پر بڈھڑا آپ اپنی گال تیں
و چو و چو خوش تھیا۔ چلو کئی ڈھٹی تاں یاد آئی میکوں۔
نجمہ وت اپنا سبق شروع کیتا۔‘

’گمراہ نسلیں بیلاں بھر بھر میا دیاں میڑا اتا روتا رکیتا، اتے کنکاں، جواریں
رہاوٹن اتیں امب، بخیاں، مکر پوٹے لاوٹن شروع کر ڈتو نہیں۔ سپاہ گیری
چھوڑ راہی وچ پئے گئے۔ توڑیں کنگ رہندے ہن، نانگی کھاندے،‘

جون پست تھی گیا انہیں دا۔ نہ کوئی مہاٹا رہا نہ ملاح اتیں بیڑا مٹی نال
 بھریندا بھریندا غرق تھیوٹ تے آ گیا۔ وت ہک ڈیہہ اللہ رحمت کیتی، قوم
 کوں اپنے مہانے ملیے، تیں، قوم کوں اپنے ملاح ملیے۔۔۔۔ لا، مہانا کیا
 ہوندے؟

‘کیپٹن شپ دا’

‘اتیں ملاح؟’

‘ہکاشے ہے’

‘پوردا بابا؟۔۔ اووی ہکاشے ہے؟’

‘بابائے پور۔۔۔۔۔ اے لقب ہے قومی ملاح دا’

‘تساں ڈٹھا بابا انہیں کوں لا لا؟’

او پڑھدی پڑھدی اینویں وچو سوال کریندی ہائی۔ بھرا اوکوں جھنک
 ڈیندا بابا۔ بابا چپ پیٹھا راہندا بابا۔ تیں ڈاڈا اوندے سوا لیں نال ٹردا بابا۔ ہر
 سوال تیں پیلھی گالھ چھوڑکیں نواں قصہ چھیٹر ڈیندا بابا۔ کوڑا تیں بھانویں
 سچا۔ ڈاڈا تو کوں مصرعے پڑھدارہ ویندا بابا۔ پر کہیں بحث وچ نہ پوندا۔
 اوکوں اپنی گالھ تیں کوئی شک ای ناہ ہوندا، وت سوال جواب کیہاں؟

‘ڈاڈا ہا یا داے میکوں۔۔۔’

سوال الے کنوں با جواب وت ڈاڈا ڈے ڈے ڈتا۔ ڈوہیں بھین بھرا ہک
 پنے کوں شاندا ڈتی جو بھئی ہن ڈاڈا آکھی۔۔۔۔ ‘ڈاڈا ہی گالھ کریندا
 بابا۔ پختی گالھ کریندا بابا۔’

تیں ایہہ جھٹ ڈاڈا آکھیا؛

’واہ وا، گالھ کیتیں اوں پیٹھے جلے..... او جیرھلے اپنی بیڑی پوڑکیں اساں

کن آیا بھیلیں دے شہر وچ‘

’ناں کیا ہا شہر دا؟‘

’ناں! نائن ہوندے شہر دے، بس او بھیلیں دا شہر ہا.....‘

آپو چاٹ پوتری کوں پڑھیندیں اتیں اوندے پٹھے ہر دے سوا لیں دے

جواب ڈیندیں ہن ڈاڈا آپ ہک خفت وچ پئے گیا ہا۔ ہر قصے دے بعد او

اکثر پچھ پھندی ہائی۔

’ڈاڈا توں آپ ڈٹھا ہا؟‘

اے تاں اوکوں پتہ ہا جو ڈٹھی ہی اتیں سٹی ہی ہوندی اے۔ ڈٹھی اوکوں بھل

وی ناہی گئی بلکہ ڈٹھی ڈسٹ دا ڈٹھا بھل گیا ہس پر نجمہ مائی کوں او اے وی نہا

سمجھا سگدا جو ورتی ڈٹھی ڈسٹ دا اوکوں بھنچ نہا آندا۔ او اتھ کہیں کوں وی نہا

آندا تیں او تاں اوئیں وی سٹی دا شیدا ئی ہا چھوٹے لاکنوں۔

’ڈاڈھی گالھ کیتی اس..... کیجھیں گالھ کیتی اس!‘ او ایہا چس چندارہ

گیا ہا ساری حیاتی۔ اے خفت و ت اوکوں پوترے دے ہک سنگتی آن پاتا۔

اکھیں

’ڈاڈا تاں لوک ریہے ہوئے موج میلے وچ۔ اکھ ڈٹھی کوں سا بھنٹ اتیں

موہ آکھی بناوٹ کیتے پتے کوں جیرھے بل مارٹے پوندن تہا کوں انہیں

کنوں تھیندی اے آلس۔ بھل ڈاڈا، جو ڈٹھا ہا وی سا کوں ڈسب رکھ۔

ڈس، نہ تاں چھ سک ویسی آ، پول مک ویسی، گونگا تھی مر میں!

اوتے دا چایا، کھ دا چھو کرا، اتی گالھیں کر گیا۔۔۔ تیں بھانویں او نہہ دا پلوتا

لگا میڈے بچنے کوں --- 'میڈا اتجھاں پلیار، اتجھاں دانا سیاٹا چٹا۔ منہ
 مرتج گئیس۔ اوں ارام کرسی وچ دگھریئے پتر دوگردن بھنوائی جیرھا فجر نال
 غسٹخانے ونج، دھاں دھوں پشا کاں وٹا کرسی وچ دڑ پھندا ہا۔ چپ دی
 چادر تاٹ،، سبھ کہیں کنوں اتعلق۔ پرا و اتعلق وی کتھاں ہا۔

 'مے گوڈ سیو آ ورشپ'

ابج نجمہ دھی انگریزی دا کئی لیسن یاد پیٹھی کریندی ہائی۔ کتاباں جتی وی
 ہن۔ مضمون کہو ہا۔ 'شپ' پتر گھر کے نہا زال پاہر و کندھ تیں چڑھی کہیں
 گوانڈھنٹ نال حال حوال کھڑی وٹدیندی ہائی۔ وڈیرا کھٹ وچ پیاپیا اگھلا
 گیا ہا۔ کوئی نہا جو نجمہ دھی دے ایس سبق کنوں اوندی جان چھڑا وے ہا۔ او
 کاں آلی کار کہو پول الائی ونجے۔

'مے گاڈ سیو آ ورشپ'

'شٹ!'

پوتھیں کیس دھی کوں ایہو جھیں جواب کون ڈے سگدے۔ اوڈے سگدا
 ہا۔ تیں چھویرا کھ چا کیس وی نہ چاڈٹھا۔ اتیں اوکوں وی ایہو ترسلا ہا جو دھی
 اوندی گالھ نہیں سنڈی۔ جیرھے ڈینہہ دا ایہو پک تھیوس چس وچ آ گیا
 ہا۔ پراے پک تھیون تیں پورے ترے سال لگے ہنن۔

اوں ویتیے دے بعد گھر وچ اونڈے نال ہک چپاتا جھڑا رہ گیا۔ او اتجھاں
 پلیار بندہ ہاوت تول تک کیس الیندا ہا۔ مجلس وچ جیرھلے او الا وے ہا گالھ
 بکے اونہدی سنیندی ہائی۔ پیا جون وی الیندا پیا ہو وے ہا اوندی گالھ دارا

ناہ ڈکیندا۔ اکھہجے کئی آکھیں خاصیت ہائی جو اوندے الاتیں کوئی ہیا الا
 اوور لیپ ای ناہ کریندا۔ شاید کوئی آواز اوور لیپ نہیں تھیندی پر اوند
 پول صاف ستھرا، چھڑا چھنڈ کیا ہئے تو نہیں پہنچدا ہا۔

تیں ویقے دے بعد اے تھیا جو او ہر کہیں دی سٹے اوندی کئی نہ سٹے۔ چیکرٹ
 جھیرٹ، ہوڈ پدھٹن سب تر لے اوں کیتے۔ سبھے مرحلے گذر گئے حتا کہ ما
 آکھٹ پئے گئیس جو:

تیکوں کئی اللہ دی مہراے..... پڑکدا ہیں۔ الیندا اینوہیں، پر او کتھاں منے
 او اپنا الا آپ محسوس کریندا ہا۔ بدل بدل کیں الا سگدا ہا۔ اوں سوچیا اے
 سبھ ڈورے تھی گئین۔ پر بک پئے دی تاں سٹن۔ شید مست خورے بن
 ویندن میڈے نال۔ یاوت کئی سنوٹ، کئی ٹوٹا کیتی پنن میڈے نال۔ اے
 ٹونے اوندے اتے پلپن کنوں کریندی آندی ہئی۔ جیر ہلے اوندے ایمان
 اسلام تیں شک پوس ہا ولا بھوکیں کنوں ٹرویندی ہائی۔ تیں وت اوکوں کھیر
 دے گلاس وچ چوری چوری گھولے لیے تعویذ پیونے پوندے ہن۔ تیں مس
 نال لکھیے مندھول کاغذیں دے ٹوٹے وچ ودے ہوندے ہین۔ تیں بہن
 ما کے نہائی۔ میرھیں نہ راہون تاں بچوے مرتاں نہیں ویندے خیر بھرن
 لگ پوندن۔

اوتاں بک ڈینہہ بک گھانایا رآیا بیٹھا ہوس تیں وَلَا وَلَا منتاں بیٹھا کرے

’میڈے نال تاں الا‘

تتا تھی کیس ایندے موہ بک غیر مباح لفظ نکتھے

میڈا الیندائی۔۔۔!

تیں والا اکھ چاتی اس۔ سا بننے دھی وصل ڈا کریندی بیٹھی ہائی۔ شرم کنوں
بھوئیں وچ پیہہ گیا۔ پراے کیا!

نہ چھوئیر اکھ چا ڈٹھا۔ نہ شرم کن سنگڑی، نہ ہتھ کپیس اپنا، نہ ہتھ چو چھری
ڈٹھس۔

اتھ اوکوں پیلھی واری اپنے بارے وچ شک پیا۔ وت اوں از ماشاں
کیتیاں۔

زال دے اگواوندے ما، بھراد اذ کر چا پیٹھا۔ موئے بھرادے ناں تیں پٹ
پٹ ہنجوں کیرٹ کیتے تاں اوکوں نہ ڈپھیاں بناوئیاں پوندیاں ہمین نہ
ڈسکنا پونداہا۔ ایں واری اوں سالھے دے جتی منیئے پڑھے خالدوی ما
اونیں دی اونیں بیٹھی رہی ما نہ دی دال وچو کرے چندی۔

مرن اے سارے کئی اتجھیں کئی متھی پٹھن کیا؟

وت اوں پوکوں پڑکھیا۔

اوا اتجھیں رولیں وچ رن آلا بندہ ناہ۔ تیں بندہ باوجد تیں حال آلا۔ او
تاں آہدن جوانی وچ کھودے گنوتیں جھرمارٹ پئے وینداہا۔ رمزدی گالھ
تیں اچ وی لڈ لڈ وینداہا۔ ایں بک خاص تول تیں آکیں پڑھیا:

سچ ڈس جو کجھ کیتی ایہا

ماڑ دی ہائی مرجات

بزرگ نہ پھڑکیا۔ نہ ہلیا۔ چپ کیتی پنکے دے ول سدھے کریندا پیہہ ٹھیا
ریہا۔ جیرھلے پوکوں ساکت ڈٹھس وت پک تھیس جو کئی بت آپ کوں
اس۔ او من گیا۔ الا گل گئے سا ڈا اوں ڈینہہ دا۔ پچھیں کولن چس چا وٹ

اول

شروع کر ڈتی ان آکھیاں آکھٹی دی۔ مندے کڈھ گھنے کفر وی الا
گھنے۔ جیرھی گالھ دا جو جواب دل آکھس ڈیوے۔

ایہو راہ اے۔ جیرھلے ڈاڈھا تیں پیٹا ہکے پڑوچ پھر دے پئے ہوون ،
ایہو راہ اے۔ پیٹا ایس خوش جو گالھ تاں آکھ ڈیندوں سدھی نقد۔ تیں
ڈاڈھے کوں سیک ای نہ آوے۔ بانھیں دی نہ سکھو پولی نہ وس تاں سٹو
انہیں دا الا۔ غلام لوکیں دے سنگھ اچ ہک مانگواں الا، وائس دی ہک خاص
چچ، ہک کاروباری پولی، ہک فنکشنل لیٹونج ڈے ڈیوے۔

’مے گوڈ سیو آور شپ‘

چھویر جتی واری پڑھے اے سطر، او آکھے:

’شٹ‘

تہاں اوکتلا وڈا ہا۔ اپنی قدتاں اوکوں یاد کے ناہی۔ او ہکے چولے وچ ڈو
آنی داسکے گھن کیس ابے دی مجھ دے ترے چار گے والیں کیتے بی۔
مارکہ خضاب گھنن گیا ہٹی تو۔ ول آکیں ماکنوں پچھہیئس

اماں ہیٹا چہ ہوندے؟

’ہیٹری کنوں وڈا ہوندے‘

اماں او پڈ گئے بزار وچ کئی زالیں جوان برڑاندے ودن انہیں دا۔۔

انہیں اوو ہو پڈ گئے سئیں جیندا ہیٹا ،

افواہیں گھلیاں ہن جو جنگ دا ترٹھا، کئی بھنا بیڑا انہیں دے ملخ دامنہ کیتی

آندے۔ کئی قاصدا گویں اپڑ آئے اتیں راہ خدادے پوڈڑے مارئیں،

اُجڑیں پُجڑیں دی مدد دیاں اِرداساں آن ڈتو نہیں۔ پچھو پنے آئے
 آکھن کوں تاں ہک پیٹڑا پڈا ہا۔ اتیں کیتلا سارا پور بڈ مو یا ہا۔ پراس چھل
 اچ چنگا بھلا آدم جیندا جا گدا آوڑیا۔ کئی کئی دردناک قصے۔۔۔ کئی ہکاڑے
 تختے تیں جنڈری بچا آئے۔ کئی راہیں لہٹیج پٹیج گئے۔ کئی پیسے پا آ لے
 کرائے دے ڈھونڈ ہیں وچ اپڑ دے ریہے۔ مہینے کھن وچ اے مخلوق شہر
 دی چنگی بھلی رونق بنا گئی۔

ہکڑے مسیتیں صلاتاں ڈیون۔ بے ممبریں تے چڑو عطا کرن یا عید بکرید
 ونجیندا ہا مسیت یا روز داسڈا۔ بانو بان دیاں گالھیں۔ کئی ٹولیاں بنا کیں
 گلنیں وچ گاؤن۔ کئی پردھان وی ہن۔ او میدان وچ جلسے کرن۔

’بیٹڑے آلو، بیڑا بڈائیں دی کھ کرو

اپنے بیٹڑے دی قدر کرو

تھاڈا بیڑا تر دارا ہوئے

ڈاڈھی کئی بولی ہانیں۔ ڈاڈھیاں گالھیں کریندے ہنیں او تڈاں چھو ہر
 ہا۔ پر انہیں دے سینکے تول تیں اکھہجے یک دم جوانی آ گئی۔ کئی تھیٹر
 لیندے ہن اے لوکی۔ نٹیں کوں شرما ڈیندیاں ہن ہکے انہیں دیاں گالھیں
 ۔ روز دی کئی نوں شرلی چھڑیندے ہنیں شہر وچ۔

’رناں تاں اینویں بے وجودیاں پنے بھل ہن گھڑ

گھراٹ چھو ہریں دا اے متفقہ تبصرہ ہا۔

’جوان بی بے ان‘

اے تریمتیں دا خیال ہا۔ گھریں بدھیاں، آدم دیاں سکایاں تریمتیں کیتے

اے نویں لوک شغل میلہ بن گئے۔

’اساں وی رل پوؤں ہا، رسول بخش داپو، ثواب تھیسے۔

اجن او کہیں پیڑے وال کوں مھان کرن دی سک وچ ہن تیں سرکاری

آڈر تھی گیا

’آون آ لے تہاڈے قومی بھرا ہن۔ انہیں کو پنے نانویں نال سڈن جرم

ہوسی۔ اتیں انہیں دی مدد کرن تہاڈا فرض، ہر گھر قومی بھرا نویں دے ہک

مہر کوں جھلے تا وقتیکہ حکومت انہیں دا انتظام نہیں کر گھندی۔

خیر، او اہری لوک ہن۔ اپنے انتظام وچ او آپ موہری بن گئے۔ محنتی

لوک ہن کہیں تے باروی نہن بندے۔ مسئلہ اے ہا جو انہیں کوں پنے

نانویں نال نہ سڈتے تاں کیا کرتے۔ تیں چھیکو لوکیں اپنے ناں رکھ

گھدے۔ پُرکھ واس، آدی واس۔ اتیں جیرھلے ضروری ہووے تاں

انہیں کوں آکھن پیڑے وال بھرایا سکھنے ’بھرا‘۔

سرکاری آڈر دے بعد انہیں دے گھر جیرھے ترائے جی آئے او ہک ادھ

کھڑ چٹا ہا، ہک اوندی تریمت اتیں انہیں دی ہک ہٹھے ویلھے روونی دھی

بائی جیرھی پیٹھیں پیٹھیں چھرکیاں بھرن پئے ویندی ہائی۔

’اماں پیڑی لڈدی اے!‘

’ہاں نال چالائنس بی بی، ہاں نال لائنس چا، بیڑی دے اڈاڑے پوندن

شودی کوں،

ایندی ما اوں مھان تریمت کوں آکھے ہا۔ وت بڑ بڑ کرے ہا۔

’پہوں کئی ہاں کالے ان۔ مجال اے ذری رحم چاڈیون چھوئیر کوں، نہ ما

نہ پیو

’رسول بخش دی ما، یو ڈڑے دے مارئے ہونین، انہیں دیں تاں کنی
پیڑھیں کوں بیڑیاں یاد آسن..... اوئیں ہے نی آہرے.....‘
’اے وہم نہیں ساڈا، تہا ڈاوی پیڑا لڈدا اے۔ تاں مٹی بہوں بھر ڈتی
اے بیڑے وچ۔ اساں تاں نری کاٹھ ورتیندے ہا سے اپنے پیڑے
وچ تیں وت وی پڈ گیا۔‘
’ممہان چنا آکھن لگ پیا۔‘

’کیجہیں گالھ کیتی اس، پیڑا وت وی پڈ گیا، اوند اپو سر لڈائے ہا۔
گناہیں دابار، جواناں، گناہیں دابار‘

’ابا انہیں لوکیں دی پولی دا عاشق ہا۔ فجر شام آکھے
’ڈاڈھے ہنر آ لے لوک ان۔ ڈاڈھے سیانے ہن۔ گالھ دا ڈاڈھا فن
پینے۔‘

’اماں البتہ تر تر ڈیہدی رہ ویندی ہائی۔ ایہے تریمتیں ہنیں جنہیں کوں ڈھیر
ترس آیا آون آلیں تیں۔ اتیں ایہے تریمتیں ہن جنہیں دیں متھیں تیں
تریڈھی آون لگ پئی۔‘

’انہاں نکیں نکیں گالھیں وچ جیون، ورتن دے فرق کڈھے تیں وت
ایں ناھیر دا منہ متھا بڈو نہیں۔‘ ’آدی واس تیں پیڑے وال‘ تیں وت
’جوانیں دے کنیں وچ ٹر کن، پٹی طراخ دے لوکی ان تیں پالیں کوں
سمجھاون،‘

’کہیں آدی واس دی ہٹی تیں ونجیں۔ او بے موئے سودا چنگا نہیں

ڈیندے۔ بکھدا انج تلیدن تیں کھوٹ انج -- تو باں ، نکلے بھیں بال
 دے چولے دی گنڈھ پیسے پدھ کیس پٹھ ڈیندیاں باسے ذری فکرنا ہی
 ہوندی۔

رنیں دیاں گالھیں عجب بچھارت ہوندین ۔ جتی ہولا کرو، رناں دیاں
 گالھیں، ان چیتیں منہ منہ دی گالھ بن ویندن ۔

عقل کرو تڈاں ہوندا کیا ہا ہٹیں وچ ۔ بانو بان دیاں شیں وی تاں
 انھائیں پیڑے والیں آن ڈیکھائیں تہا کوں.....

بابا دراصل پیڑے والیں دے جتلے خوبیں دا قائل ہا بعد وچ آدی واس
 دانشوریں اونھائیں کوں ڈولفظیں وچ بند کرکیں انہیں دامل گھٹاؤن دی
 کوشش کیتی، آکھیں

’اے لوک انٹر پرائزنگ ہوندن‘

’پیڑے وچ مٹی نئی چنگی‘

انہیں دا او انٹر پرائزنگ مہان اکثر آکھے،

ہک ڈینہہ باہر و گیا تاں کئی پھٹے گھن آیا تیں لپے چوپیس کندھیں دے اگو
 پیاس ترے۔ آکھیں پیڑا ہڈن لگے تاں ایسے تختے کم آندن جنڈی
 بچاؤن کیتے۔ زال اوندی اے تنوٹ کیتا جو سوڑا تک چا کیس چھت تیں
 پیڑی دا کچھ بنا کھڑا اُس تیں پلو چا دعا کھڑی منگے۔

’اے مرن کھل گھردی ڈیکھ ونجائی ونیدن‘

اماں حالی گھردی ڈیکھ دے فکر وچ ہائی تیں ستا ہک پیا سرکاری ہوکا تھیا
 جیندے نال قومی بھرانویں کوں مانگوں گھریں وچ رہائش دا قانونی حق مل

گیا۔ حکم انہیں کہتے باجیرھے انج جاہیں وچ سز لکائی پئے ہین۔
انہیں سبھیں ول کیس راتوں رات کندھاں چھک کیس جاہیں انج کر گھدیاں۔
'حق اے!'

آدی واس ذرا حیران تھئے۔

'اے تاں ہن تھیا'

بہوں سارے لوکیں جھہ ویہا کرن دا خیال ڈتا۔
'بھل کئی کاغذ پترتاں ڈکھاؤ، تاں سیرا کھیں تے رہو۔'
پر بھوئیں تاں ساڈی ہے'

عجب لوک ہن اے آدی واس وی، مال، ترکے، اڈے دوکاناں، دفتر،
نوکریاں ہر شے وچ منوت۔ کہے بھوئیں دی ملکیت دے بارے وچ
چیزھے۔ جیکوں ڈیکھو تھگدویں وچ ولھینے پرانے اشٹام، قلعے کڈھی
استقرار حق دا دعویٰ کرن کہتے تکرڑا وکیل ودا گولے۔ انھیں کاغذ قلعے
اتیں تکرڑے وکیل دا سبق نہ وساریا۔ پرو کوٹ کچھری دے دفتریں وچ
کجھ ڈھیر بہادر لوک کرہیاں مل گئے ہین۔

'پیسے کڈھو۔ پھر لاں گے کوئی نچ نچ، گوٹھا گاٹھا وی لانا پیا۔ تے لا لاں
گے.....'

خیر آدی واسیں دیاں سدا کیتی دستاویزات داوی اثر نطا ہر تھیا۔ سرکار
کوں وت ہک ہوکا ڈیونا پئے گیا۔

'ہر گاہ دشمن دے کجھ ایجنٹ بھوئیں اتے تقسیم دا شوشہ چھوڑ کیس
قوم وچ نفاق پیدا کرن چاہندن۔ اے یاد ڈیواون ضروری

ہے جو اسماں جیرھے خطے دے وسٹیک ہیں او پیٹا ہے۔ اس
 حکمنامے دے اجراء دے بعد بھونیں، اراضی اتیں رقبے دے
 الفاظ باطل ہوسن اتیں آجھیاں دستاویزات دی کوئی قانونی
 حیثیت نہ ہوسی۔ گھر کیبن ہوسن۔ احاطے عرشے ہوسن جنھیں
 دی ونڈ دے فرمان مرکزی حکومت جاری کریسی۔ سبھے خالی
 عرشے سرکاری ملکیت ہن۔

آدی واسیں کوں ہک رجینیا لفظ ہین۔ ایجنٹ، کیبن، عرشہ کئی انہیں
 لفظیں کوں اڈدیں بہہ بہیریں آلی کار ہواو چونپندے ہین اتیں کئی
 بے انھیں کوں ستر دے ناوڑیں آلی کار بہہ گھلیندے ہین اتیں
 گند ریندے ہین تے اتلی دیراچ کھیڈ کتھاؤ دی کتھائیں ٹر ویندی
 ہائی۔

'لفظ ان انگارے۔ تجربے دی سواہ پٹھ پوریندے آؤ صدکیں توڑیں
 نہیں وسدے۔ جیرھے پل لبھنے دکھا ہے چاتیں بھاویں بلا ہے چا۔'
 'ہن اے لفظ نہ پڑے وانیں دے ہین نہ سرکار دے نہ عام آدی واس
 دے۔

آہن انہیں چن کڈھئے آدی واسیں دے جیرھے پیٹھے والیں دے
 خیر سلا دے لفظیں کوں وی شطرنج دیاں گوٹیاں سمجھیندے ہائیں تیں وت
 اپنیاں گوٹیاں ودھاوٹن ضروری گنڈے ہین۔ قصور کیندا ہا۔ اے تاں
 اوکوں پتہ کے نہا پر اپنے پواتیں اپنے پتر دے وچالے بہہ کیس اوکوں
 احساس تھیندا ہا ہک خرابت ضرور مچی ہائی پیٹھے والیں دے آونٹ

دے بعد۔ اگیں لفظ آندے ہین اک دے بھلر آلی کار، ہوا وچ اڈدے، ریشم جھنیں کولے تندیں پیٹھو معنی دا ہک نکا جھیاں بھورے رنگ دا بیج چائی۔ مجالے کتھائیں ٹکرائیں با۔ ہن اے با جو لفظ دے وچو اوندی دشمن لفظ نکلد ابا وٹھو ہیں آلی کار، ما دا پیٹ پاڑکیں۔

جیرھی بنی ہک گالھ اوکوں سمجھنا ہی آندی او اے ہائی جو لفظیں دا تیں اُسار دا آپت وچ کیرا سمبندھ ہا۔ اوکجھ ڈیہہ انجینئرنگ پڑھدار یہا ہا۔ ورڈز اینڈ ڈیو پلیمینٹ دے ناں دی نہ کوئی کتاب ہئی نہ کوئی چپٹر ہا انہیں دے کورس وچ۔ پراو کوں ڈسدا ہا ہکڑے لفظ ورتیندن تیں سارا اُسار انہائیں دے حق وچ لگا ویندے۔

اتیں آدی واسیں دیاں اووہے پرانیاں عاداتاں۔ ترائے ہتھ دی کچی کندھ اسارن کیتے چار ہتھ دا کھٹن ایرا۔ آجھیں اکثر اسارنیں دے خلاف سٹے آڈر آون پئے گئے۔ جڈو کڈوادھ اسرے کچے مکان۔ ڈوجھی پاسو کئی لکڑلوہے دیاں ناں پتے آلیاں پیڑے نما عمارتاں، پرناں انہیں دے کیبن۔ نہ پتے لگے کیرھے گھران، کیرھے دفتر۔ کئی ڈھیر ساریاں قومی وچار کمیٹیاں تیں کئی کمیشن قائم تھی گئے۔

کئی زور ہا۔ منٹا پوسی، بھادویں قومی وچاردا اتیں بھادویں سرکاردا۔ نویں نویں کم، تیں وت انہیں دے مطابق عقیدے۔ پیڑی نما گھر، گھریں دے چھتوں تے کچھ، کچھ کھول ڈیو جیرھلے پُرے دی ہوا گھلے۔ قومی پیڑا پچادھ دوکھسکے۔ نیزے تھیوے اپنے اصلی مرکز دے۔ ایہو جھیاں ہک کلچر بٹن پئے گیا۔ کچھ نماٹوپیاں جوانیں دے سریں تیں، جوان چھوئیریں

مستول دے نقشے آلے پرنٹ پاون، پال چھٹنکٹیں وچاون لنگر دے
بھنج دے۔ 'یوم طوفان' تیں 'یوم ملاح' قومی تہوار ہون۔ اخبار لکھن شیر

مارکیٹ وچ 'جوار بھانا' آگئے۔۔۔

'اساں پیڑھے دے وسنیک! اساں پیڑھے دے وسنیک!، اے' قومی
ترانہ طے تھیا۔ مٹی گارے کنوں پاک، 'بحری ترجیحات تیں مئی پنج سالہ
منصوبہ پیش' کر ڈتوئیں۔ میاں تیں ریت دے بے صاف کرکیں لکڑ
نال کچیجن شروع تھی گئے۔

بک آدی واس گھراچ کھوئی پیا کھٹیندا ہا۔ گرفتار کرگھد وئیں جو بھئی
پیڑھے وچ 'سوراخ' پیا کریندا ہا۔ 'پیڑھے دی قدر نہیں انہیں آدی
واسیں کوں۔ عام لوکیں آکھیا

'اوہوں، وطن نال جنگ متھی کھڑن اے گروہ'

اخباریں لکھیا۔

اتیں پولیس غداری دامقدمہ درج کر چھوڑیا۔ تیں سبھے کھوہ دھڑ تھیون
پئے گئے۔ سمندر وچ وائر سپائی کرن دے منصوبے بن گئے۔ تیں آدی واس
حضور بخش فرمایا:

'رسول بخش دی ما، قانون قانون اے'

کئی حیران ششدر آدی واس چوکیں تیں کھڑ چو پہری ڈیہہ وی تماشا
ڈیکھن سنجھ کوں گھروں وچن۔ بے اووہے تعصبی، پڑھنیے لکھنیے آدی واس
ہنیں۔ او پیڑھے والیں دے بخت سیت کوں رد کرن اتیں اپنے لوکیں دی
بے سیتی دے جواز تاریخ تیں فلسفے وچو کڈھن۔

’ ساڈے لوکیں وچ اکھاٹ اے، لکھ دی چھاں پیٹھ کتا بہندے۔‘ کتا
 آکھن دی جاہ بھئیڈ، یا ککڑ وی تاں آکھ سگدے ہنیں۔ پر نہ، کتا۔ لکھ پتی
 کون ان۔ پیٹڑے وال بھسیم..... اے اکھاٹ، پر انہیں دے برخلاف
 آدی واسیں دی معاشی ریزنمنٹ دا اظہار بندی اے‘
 حالاکہ اکھاٹ پیٹڑے والیں دے آوٹ کون پیلھو دی صدیاں پرانی بائی
 پر لکھنیے پڑھنیے ہر گالھ کون، ہر لفظ کون ادھر وڑن اتیں امدھاوٹ دے کم
 کون لگے پئے ہنیں۔

لوک آکھن آدی واس ڈرنے اتیں بزدل ہوندن۔ ڈھلے
 اتیں ان کمپی ٹینٹ ہوندن۔ اے آکھن،

’پر بہادری کت کیتے؟ کمپی ٹیشن کت کیتے؟‘ بعضے بعضے شے دا اچھ وی
 اونہ شے دی ہک شکل ہوندے۔ جیرھے دلیر ان او کہیں ڈردی وجہ کون
 دلیر ان۔ آدی واس تہوں بہادر کوئے نی جو اوکوں کوئی بھو کے نی۔ او
 تہوں کمپی ٹیونیں جو اوں کہیں کون کشتے کھسنٹی پٹی نہیں۔

---’ او کیا جیون تھیا جو مانس ہٹھے ویلھے ایہا سترے پیٹھا جو ایہا شے
 کیرھلے ہتھیکی کریاں۔ جیرھی میڈے ساہنے آ لے کون ہے۔‘
 اے انہیں دے سیانے دے لیکچر دا پاپولر اقتباس با۔

کم خیر کوئی نہ ڈکیجا۔ کجھ آدی واس نوں کاروباریں وچ، جتھ و تھ لٹی جاہ
 کر گئے۔ بہوں سارے اپنی آلس کون صبر آکھ تیں سمو لے تھی گئے۔ کئی
 تھولے بالے البتہ روالا رپا کریندے رہ گئے۔ انہیں کون پیلھے وہم با،
 جیرھلے سرکار انہیں دا اے وہم دور نہ کیتا انہیں کون پک تھی گیا،

’اساں آدی واس ہیں۔ او پیڑھے وال ان، ہہیم قبیلے دے۔ خاقت
بھوئیں واس اے۔ باقی سبھے گالھیں ان۔‘

’پرائس اٹ نوٹ دی لوڑ کہیں اے؟‘
ادھ حویلی بیڑے وال ممھان ولا گئے۔ اٹھ گمھاں رقبہ گیا۔ بقیہ چاہی با۔
اوکھو دھڑتھیا تاں برتھی گیا۔ ہن عرشے تیں کاشت دا پر مٹ گھننا پوندا
با۔ درخت وچن تے گزارا با۔

’ات واری ستر منڈھ پلایا کھڑے‘

اووت وی پیڑھے وال قوم پرستی تیں قائم با۔

’بلھیم آکھو بھاویں جو کجھ، پڑھئے لکھئے ڈھیر ان۔ آبدے جو ہن پیڑھا
اے، پیڑھا ای ہوسی۔ پاہر وکن تاں ایہے ڈیکھ آئیں۔ انگریز دا پانی بھریا
ہوئے نیں۔ بہوں سختے لوک ان.....‘

او انہیں سکھے سکھڑے آدی وانہیں وچو ہا جیرھے ہار منیند تیں اوکھے نہیں
تھیندے۔ جیت کیتے پھڑکدے نہیں۔

’منن جوان دا کم اے‘

اووت آپ پیو دے منتر بیٹھ اوئیں وی جلدی آویندا با۔ ایندا فائدہ وی
تھیندا با۔ بہوں کرن دے بجائے تھولا تھولا کرنا پوندا با۔

او پرنج پتر تیج گیا۔ چھو ہر جایا۔ خالدناں رکیج گیا۔ چھو سیر چائی تاں نجمہ۔
نویں نصاب آگئے، نویاں کتاباں آون ہر سال۔ پال پڑباک۔ پیو اوندا
نہال، زال چپاتی، ما البتہ نمراش، او آپ ادھ وچالے۔ خالد تیں نجمہ
توڑیں جتی چنگے پال ہنہیں پر اوپرے اوپرے لگن کہیں کہیں ویلھے۔ اے

تو بہک نوں گلہ ہئی۔

بائیں کوں پو ما آپ پلیندے۔ آپ پڑھیندے ہن ہن وی آگیاں
وانگوں۔ پراپے ہتھیں دے جا ہن آپ کوں انج لگدے ہین۔ اے نسل
سیانے وی لگدے ہین تیں گلہ وی۔ نجمہ بھرانال ہوڈ پدھ بہوے۔

’لالا، توں خالد ملک ولد رسول بخش ملک ہیویں تاں۔ میں نجمہ ہت
سداں مائی لکھیاں اپناناں۔

’وت خانم وی لکھیں!‘

خالد وڈا تھیا تاں اوندا بک سنگتی وی گھر دا سونہا تھیا اختری۔ ہٹھے ویٹھے
پتھاری تیں۔ حصہ بن گیا خاندان دا۔ اکھہ جے متھے اچ من ہیکس۔
بہوں چہیند ابا۔ پریت آپو آپنے۔ اختر ہوریں دا پورا گھر بیٹھے والیں
کھس گھدا ابا۔ اکھیں تاریخ موجب اتھ مندر ہا تہوں ہن مسیت بنی۔

’وت او اختر ہا جنیں کانج وچ جغرافیے دی کتاب پاڑی۔ آکھیں
’آہدے او بیٹا اے تیں وت چلتن تیں کرتھاروی نقشے وچ ڈکھیندے
او۔‘

پہاڑوی تردن؟

اتیں وت اختر انہیں ستیں ملز میں وچو تر بجھا ہا۔ جنہیں چوک وچ کھوہ کھٹن
دی کوشش کیتی اتیں انہیں تیں بیٹھے کوں چھدیک کرکیں پوڑن دی سازش
کرن دا مقدمہ تھیا۔۔۔ ہک مقدمہ اختر تیں بلا ^{سلفی} داوی بن گیا۔ اکھیں
اول ملاح کوں بلا آکھیا ہا۔ جیندی وی سزا موت بائی۔ تیں ایں مقدمے
وچ خالد داوی ناں ہا۔ تیں پتر داناں کڈھو اوٹن کیتے او اختر دے خلاف

سید سفی

گواہ بن گیا با۔

عدالت و جج دے ریڈار اوکوں حلف پڑھوایا جیندے و جج ایمان تیں
عقیدے دے علاوہ قومی وفاداری دی قسم چاؤن وی شامل ہا سا بنٹے
کھڑے ہتھکڑیں و جج بدھے کالے کالے ملزم اوکوں اینویں اچھا بڈھے
بیویں جو بڈیکھن دے سوا بیا چہ کر سگدا ہووے۔ کئی عجب مجبوری ہائی

اوندے نظریں و جج بہوں طاقت ور بے وی۔ ریڈر آکھیا

’آکھ میں رسول بخش ولد حضور بخش بہ قائمی ہوش جو اس‘

’بطور قومی پیڑھے دے و سنیک دے وفادار اے چانداں‘

’بطور قومی پیڑھے دے وفادار و سنیک دے اے چانداں‘

’جو ملزم اختر حسین جیکوں میں شناخت کرینداں اوکلمات آکھن.....‘

’جنو، جنو، عدالت مآب جنو‘

صفائی دے وکیل مداخلت کیتی۔

’جناب عدالت گواہ دا تعین فرماؤ،.....‘

گواہ کون اے، ریڈر صاحب یا رسول بخش ولد حضور بخش؟

جج تصدیق کیتی ملزم گواہی نہیں یں دہرائی۔ او حیران تھیا۔ انہیں کوں کیا

تھی گئے۔ ریڈر و ت حلف پڑھیا۔ اوں والا اچا اچا تیں انج انج دہرایا۔

ہن جج ٹوکیا۔ حلف تہجھی واری دہرایو نہیں چھیکو جج آکھیا:

’گواہ والا انہیں سنیا گیا۔ زیر لب گواہی منظور نہیں، تیں او عدالت و چوایں

یقین نال نکل آیا جو:

’ہمت کیتی نہیں..... اہج کہیں آدی واس پھاسی دے کیس وچ شیشن جج ولا
گدھے۔!‘

اہج پنجیں سالیں پچھو اودھی سابق سندا بیٹھا ہا۔ تیں شپ کوں لائی بیٹھا
شٹ۔ بکے ایہو نہیں اوجیرھی شے داسوچے اووہا اُپٹھی لگے۔ او بہوں
کجھ چاندا ہا۔ او بہوں ساریاں گواہیاں ڈیون چاہندا ہا۔ اتلیاں جو
پھاہیاں ڈیون آ لے مک وئجن ملزم نہ مکن۔ پراوندی سٹیندی ناہی۔
ساڈی گواہی گھنو، بابے دی تاریخ لکھ نہ لکھو ساڈی گواہی گھنو۔ ساڈی
گواہی..... ’اوتنگ تھی کیس کرسی وچواٹھی کھڑا۔ باہرو پریڈ گراؤنڈ وچ بینڈ
دا الانیڑے تھیندا آندا ہا۔ اہج کلھ یوم طوفان دیاں تیاریاں ہئین۔ او
جُستی پاڈیڈھی تو نہیں لگا گیا۔ وت دروازے کنوں نکل گیا۔ گراؤنڈ
دے پنے پنے تماش بین مخلوق کھڑی ہووے تیں اودھی وچ جو انیں دیاں
قطاراں دھم دھم لائی ویندیاں ہوون۔

صدتے صدتے!

’تساں میڈے سچ دی گواہی ہیونے۔‘

صدتے تھیواں صدتے،

او آپ خود البیندا اگوتیں تھیندا تھیندا افلیگ شاف قطار دے پاسے پاسے

پیر میچ کیس ٹرن لگ پیا۔

کہا سجا کہا

کہا سجا کہا

ہے کہا

-- کھبا

کھبا ماراں

بجی ماراں

کھبا سجا کھبا

ابھو میں آں

لیو میں آں

بجیو میں آں

کھبوی میں آں

کھبا سجا کھبا

ابج قصہ کوتاہ سارا

ابج پنج تیس کوڑنتارا

اسمان سمندر سوڑے

اے بارتاں دھرتی بھوگے

کیرھا عرشہ دھمک جھلے

کیرھا پیٹا پوراو لے

اے پیٹا نہیں، برائی

- کھبا سجا کھبا

اوو جداج آ کیں نچن پئے گیا

رنگ روٹ آجینداوتے

رب بوئیں برکت گھتے

ہک تہاں فوجی بنرے
ہک تہاں رب دے ٹھنھے
ہک تہاں بار امانت
اتے باقی سبھ خیانت
ہک تہاں انت نتارا
پیا کوڑا عالم سارا
کھپا سجا کھپا

اے کیا پر یڈ ڈکچ گئی۔ سارے اونہہ دو پھر یے۔ تیں ہک ڈواوکوں پل
گئے۔

اے پیڑا نہیں برائی۔ ہک تہاں انت نتارا،
او اپنی لہراج ہو کائی ونچے۔ تیں خلقت سنن آلی۔ اوند اڈھڑا پیو ٹیک خنو
در کدا ایا، ہائیں!، میڈے نینگردا الا اول آئے!
'خیال کرا ہے..... میڈا پے شدائی مہنے'
'فقیر پنے نماٹا!'

اوندی چپاتی زال ڈھاندی پوندی آئی اتیں پے تیں چھپر بن گئی۔

آئی صورتو سچا

”ہتھ ملو کھ ہانس“

”پھوٹ۔۔۔۔۔ چپ کر پٹو ہٹی مان آں“

انہیں کوں دنڑتے رات آگئی۔ وہوئے شہردی دنڑتڈاں حالی شہر کنوں
باہر و آجڑیں دائپہ ہی۔ اوئیں بھوئیں وگن شروع تھی گئی ہائی۔ سکول ما-سٹر
اتے بے بے گرے نو دو تینے دنڑتیں پنج پنج سو روپے دا پلاٹ گھنٹن جو گے
تھی پئے ہین۔

او ڈو ہیں اہج ہک ساہ سجا آلے ملاں دے مہمان ہین۔ حافظ صاحب
میت و نجن کنوں پیلاہو انہیں نال حال حوال کر کیس۔ سنویں سنجھ نال انہیں
کوں حویلی کنوں ذرا واندھے کھنڈے سٹ ڈے گیا ہا۔ روٹی ڈیون جیرھی
چھویر آئی ہائی او کتر اسوٹی ہائی اتیں تیرھی چن دی رات شہری مہمانیں
کیتے لائین بالی و دی ہائی۔ ہن پھر راست دا گذر گیا ہا۔ چھویر اپنے گھرستی
گھر اڑے مریدی پئی ہوسی۔ ایہہ حالی توڑیں او ندا ذکر چائی پیابا۔

’بچ مند ریاں بانس۔۔۔ ترے بک ہتھ اچ، ڈو پنے ہتھ اچ۔۔۔ یعنی بک
 بندڑا، ڈو مند ریاں، ڈو چھلے۔‘ اتھیں کمیں وچ اوند ا حافظہ ڈاڈھا ہا۔
 ’شرم کر، حافظ صاحب دی کوئی سکھی ہوسی۔‘ سو جھل خان اوں کوں جھنڈو کیئے
 ’اوہو۔۔۔ میں چہ آ کھیئے۔۔۔ توں ڈس۔۔۔ سوہنی ناہی؟‘
 ’بائی‘

’کھلی ہے، جیرھلے میں کندوری چاکیں روٹیاں گنڈ پئے گیاں، بس بس
 کھلی اے؟‘
 ’با‘

’بس، پیا میں چہ آ کھیئے‘
 ’جیرھی اوٹاوت ماری آئی۔ تے ہیں، بکھے نئے۔‘
 ’چہ تھیا‘

’اپنی گالھ دے استعارے دا پتہ ہئی؟‘
 ’ایہہ استعارے تیکوں آندن سو جھل خان‘
 ’تریہہ رومان، سک اتیں شوق دا استعارہ اے۔ حوصلے اتیں دھیرج دی
 علامت اے۔ جڈاں جو بکھ نموشی دا استعارہ اے۔ سوچ، تیاں اکھیں۔
 اتیں بکھیاں اکھیں، محاورے اچ کتلا فرق اے۔ ہرٹی تریہہ دا جانور
 اے۔ شینہہ بکھ دی بلا اے۔ ہن اے ڈیکھ بکھ تو میں کوں وحشی اتیں خونخوار
 بنائے۔۔۔ تریہہ، امن، سک، دھیرج تیں حوصلہ ڈیندی اے، عموما‘
 ’مطلب اے وسیب ڈاڈھا بھاندکی، سو جھل خان۔‘
 ’تیکوں نہیں بھاندا؟‘

’میکوں۔۔۔۔۔ ایں ویلھے۔۔۔۔۔ اوچھوئیر بھانی پئی اے‘ او ڈوہیں چپ کر
گئیں۔

’سو جھل خان۔‘ او جھٹ پچھووت الاٹے۔ ’تیڈی ہک کوٹیشن میں تیں
اڑی ہائی جو بھئی کہیں نال نیڑودھاون کیتے اوں دے نال عشق دی
یعنی ترمیت دی پٹ مارو‘

سو جھل خان اپنی فراینڈین کوٹیشن دا حوالہ سن کیں میسنٹی کھل کھلیے۔
’اج اپنی اکھان کوں آپ ثابت کرو۔ ایہ میں دلوں آہد اپیاں۔ اج کوئی
اپنی کتھاسناؤ۔ کئی اساں تہاڈے چانوسنچاٹو تھیوں۔‘

ایہہ سو جھل خان نال اوں دی تریجھی ملاقات ہئی۔ ہکے شہر اج راہندیں
مدت توڑیں او اوند محض اویس قرنی ریہا، مہاز اللہ۔ سنگتی ہر پچیت پٹ
کڑاک اج ہک ادھا حوالہ سو جھل خان دا ضرور ڈیندے ہئیں اتیں ایہہ
ہر بحث دا فیصلہ کن حوالہ ہوند اہا۔

’سو جھل خان آکھئے جنگ نہیں تھیندی‘
’آکھیں؟‘

’ہا‘

’نہ نہ، آکھیا چہس اوندے لفظیں ڈس‘ وت راوی ذری احتیاط نال ڈیا،
’آکھیں‘ میں جھیں غلط ودے سچیندن جو پاک بھارت جنگ تھیں تیں کئی
نجات ملیں.....‘

’۔۔۔ میں جھیں غلط ودے سچیندن۔۔۔‘ اوکوں ساری گالھ سمجھ آگئی۔ سو جھل
خان اپنی ذات دیاں ڈلیاں کر چنگیر اج رکھ کیں انہیں کوں کھویندے۔۔۔‘

اوں طے کیتا۔

'ایہہ سو جھل خان کتھ وسدے ملاقات، تاں کراؤ۔' ایہہ مطالبہ اوں ڈہنہ اوں ویہویں دفعہ کیتا ہوسی پراج اتھاں سکھانی اپنی دھاک رکھی بیٹھا با۔ سکھانی داوت اعلان باجو اوندے ہوند نیں کہیں بے سچیت دا ذکر کرن اعلان جنگ ہوسی۔ کوڑتج پیا۔

'توں کیا کریندیں سو جھل خان کوں۔۔۔ گھن،۔۔۔ اج سن میں کن سو جھل دا نشان پتے۔۔۔ تیں اگوں تیں ولانہ پچھیں۔ سن۔۔۔ بلکہ لکھ گھن۔ ناں، سو جھل خان عرف، قائم بالذات۔۔۔ قد ساڈھے چار ہتھ۔ رنگ رتی کٹھ جیہاں وزن ڈڈھ من جماندرو۔ شکل کافراں۔ کروتوت مومناں۔ ہنٹ گول ودا۔ جنیں سو جھل خان کوں لدھا او آپ گلایا۔ ایں سارے قصیدے وچو او کوں محض، قائم بالذات، یاد رہ گیا۔

ہک ڈہنہ او سارے ہک ہوٹل اج، چانو، ریسٹوران اج کٹھے تھے پے ہیئن۔ لمبی سیاسی بحث شروع ہائی۔ حالانکہ ہوٹل دی چونے آلی اکھ کندھ تیں انھیں دے سردے اتو لکھیا کھڑا باجو پھنسی، 'سیاسی پٹ اتے بول بچن کوں پرہیز، بھل جنیں قوم اج تشکیک دی علت پئے ونجے وت او بحث کوں پرہیز کیوں کرن۔ اقوام مغرب کوں کڈا ہیں تشکیک نصیب تھی ہائی، تاریخ اوندامل پاتا۔ اہج مغرب دے کوھو یقین اے۔ شک مشرق دے بکھے سچتیں کوں بچ گئے۔ بھل پتے تاریخ اتھاں کڈاں مل پئی۔

بحث لمبی تھی گئی۔ فراز جیرھا واحد نوکری والا سچیت باچپ کرکیں روٹی دا آڈر ڈے آیا۔ ڈاہ بندے پنج پلیناں بھاجی دیاں۔ ہک نویل چھو کرے

کھاندنیں کھاندنیں اُگڑٹ چا کیتا۔ آکھنیں 'بھاجی اچ مکھی اے' فراز
سرنپ بیٹھا۔

'اُلو دا پٹھاتیں بھاجی اچ مکھی ہر و بھر و کئی ہائی، وڈا اکھیں آلا۔ اسماں روز
نہے کھاندے۔' خیر، اداٹھی کیس بھاجی دی تھالی پریں ویٹ آیا تیں و ت
بخت اچ رل گیا۔

'توڑیں جو کجھ تھیوے بھارت نال پکا امن نہیں تھیندا۔ ساڈی فونج
نہیں چاہندی۔' اے بھٹو صاحب اینویں فلرٹ کھڑا کریندے اندر نال۔
اے امن مذاکرات، اے شملہ دھملہ محض فلرٹ،
'اوچہ ہوندے' پرلی پُخت و چو او بندہ الا نا جیرھا سویل دا چپ کیتی رکھا ٹکر
کھاندا بیٹھا ہا۔

'فراز صاحب! فلرٹ چہ ہوندے؟' فراز کن کیٹے کیٹے اولفظ تاں ورت
بیٹھا پر انگریزی وچ اوندا ہتھ سوڑا ہا احتیاط نال الائنے:
'فلرٹ یعنی کوڑا عشق --- کوڑا پال --- جیویں کیویں بے کون ڈڈھ
اچ پاوٹ دی کوشش۔'

'وت تاں چنگی شے تھئی فلرٹ'
سئیں لفظ عشق تے نہ ڈھاؤ۔ کوڑا عشق، کوڑا، زبانی کلامی عشق، دل دا عشق
نہ، 'ہا۔ با تاں سچ دی زبان کلام دا سچ ہوندے تول تک کیس الایا ہو یا
سچ۔ توں آہدیں جیویں بھانویں اوئیں آکھ ڈتا۔ آکھیں سچ اچ کیرھی
چنگائی اے۔ اتیں کون الاسکدے۔ ایں تاں و ت سچ الاوٹ عیاشی اے
زور آوردی۔ ڈیٹھ دی۔ گالھے دی۔ ہر کئی کتھاں سچ الاسکدے۔---

انہیں دے گرا نہ انہیں دے سناھیں اچ کھڑ گئے۔ ڈڈھ دی بکھ کنوں چیتے
 دی بکھ اتو آ گئی۔ سچ الاون چنگا نہیں؟ ہر کہیں پیلھی واری سنی ایہہ گالھ۔
 ’- جیویں بھانویں اونویں آکھ ڈیون نہیں چنگا؟‘-- سوال دی شدت
 کنوں فراز دیاں اکھیں باہر نکلن کوں آ گیاں۔
 ’گالھ پوری کرو خان صاحب۔‘ سکھائی کوں وی کجھ سنن دی طب
 محسوس تھئی۔

’اچھا توں ڈس، ماپیو دے اگو، زال پال بلکہ سارے سماج دے اگو چوکھا
 سچ الا سگدے اوتساں لوک؟‘
 ’نا‘ فراز بار منی اے

’تاں وت جن جیرھے سچ الا نہیں سگدے انہیں کوں سچ کرنا پوندے۔
 جیرھے سچ کر وی نہیں سگدے انہیں کوں سچ رہا ونا پوندے۔ جتھ کتھائیں
 کئی و سری چکی سکل ماری بھوئیں ڈٹھی سچ دا چھٹا سٹ چھوڑیا۔ ہک ڈ۔ نہہ
 فصل تھئی۔‘

تیں اوں کیرھا کر گھدا۔ جھہبی نال اٹھیا اوندے سرتیں پہنچ کیں
 ہو لیں جھنیں آ کھنیں ’تساں قائم بالذات صاحب ہوئے؟‘
 ’جی! چہ آ کھئے وئے؟‘

’تساں سو جھل خان ہوئے؟‘
 ’جی ہا۔ میڈاناں سو جھل اے۔ میں تاں تہا کوں سچا نداں ملک صاحب
 ڈیہدا اووی اوکوں مدت کنوں آندا ہا پر ناں اتیں شخصیت کٹھے نہن پئے
 تھیندے۔‘

او ڈبہہ اتیں اج دا ڈبہہ۔ اج اوئیں تاں سو جھل خان کوں و ہوئے شہر
 کئی کم ہا، تیں اصل گالھ ایہہ ہئی جو انہیں نوں نوں کئی لفظ دریافت کیتا ہا
 'وسیب'۔ ایہہ افریقہ اتیں لاطینی امریکے دے گٹھ گٹھ جیڈے ملک جو سرپٹی
 آندن تاں وسیب کئی بلاتاں ہے۔ تیں اج او ایں لفظ دے معنی گولن دی
 تہوت اج پیلاھا پندھ مارکیں و ہوئے دی دنڑ تیں پئے مچھریں کنوں
 تنبیندے ہن۔

'سو جھل خان! --- اوں مائی دا کیا قصہ ہا جیرھی چوڈھویں بہندی ہائی؟'
 سو جھل خان ذری سر روٹی اے۔ جھٹ پچھوالائے:
 'چوڈھویں و چو پر بیج گئی ہائی۔ ہن تاں مر گئی اے، سو جھل خان دے
 جواب ہمیشہ تر وٹویں ہوندے ہائن۔ بعضے ویلھیں بہوں کوڈھنویں
 تر وٹویں۔ ایندے بارے اج اوند اپنا تجزیہ یا بہانہ ایہہ ہا جو اوندے جھ
 دے مسئلے دی وجہ کنوں، الاوٹن اوکھا ہووٹن دی وجہ کنوں او اپنی گالھ بات
 بہوں زیادہ ایڈٹ کر ڈیندے اتیں بہوں ضروری ٹوٹا لیندے۔

پر اوند اخیال ایہہ ہا جو سو جھل خان ایں مسئلے تیں وی سدھا سچ کیوں
 ایسی۔ بلکہ اصل وجہ ایہہ ہے جو سو جھل خان نفسیاتی بھنج ڈھیر ورتیندے
 اتیں بے دے سب کانشس کیتے لیندے۔ کہیں دے کانشس تیں اتبار
 نہیں کریندا، نہ کہیں دے کانشس ریپانس دی پرواہ کریندے۔

'نر امر گئی یا کئی وقتیں جیندی وی ہائی؟'

سو جھل خان چاندنی رات دے جادو دے اگو ہتھیار سٹ ڈتے۔ پاس
 پتر لیس۔

’شاجہاں دے ویلھے دیاں تصویراں ہوندین۔ غافی اکھیں۔۔ مغلّی
 نقوش بانس۔ سوٹھی بھی، جڈاں کڈاں اہیں اکھ چا وے بانگی پدھ کیس ڈیہدی
 بائی، تیں وت چپ۔

اوں سو چیا گویا او سوٹھی بائی اتیں سو جھل خان کوں اوند ادراک ہا۔ سو جھل
 خان کئی ور یہہ لاکیس محض ایہو معلوم کیتے جو او سوٹھی بائی اتیں وت ایہ معلوم
 کریندارہ گئے جو او کیویں کیویں سوٹھی بائی۔ گویا عشق وی عقل آلے دی
 نعمت اے۔ بے عقل دا کیہاں عشق۔

پروت وی قصہ قصہ اے۔ ایہہ سب کجھ کیویں تھیا۔ بھرا بیادری نہائی۔
 آونج کے نہا، او سٹوڈنٹ بائی تاں ایہہ اوند استاد نہ ہا۔ او استانی پٹی
 تاں ایہہ اوند اے ڈی آئی کے نہا۔ او تاں سوٹھی بائی پر سو جھل خان
 عاشق کیرھے نبھنج داہا۔

چاندنی رات اچ لوک بہوں نہیں الیندے۔ بہوں الاون کیتے اندھارے
 اچ دل منگدے۔ وت وی، ایہہ ٹور ٹری کیویں؟ اوہن سدھا سوال کرن
 دو تلدا اپیا ہا۔ سو جھل خان لمبا ساہ بھرینے۔

’اوند بھرا میڈا شاگرد ہا۔ او وی نانویں جماعت اچ دیرے آن داخل
 تھئی۔ ٹکٹ دی جاء کے نہانیں۔ میں اپنی جاہ ڈتی بائی۔ بیامیڈی ڈھیر
 واقفیت کے نہائی۔ ایہہ روگ، خیر، سو جھل کوں منڈھ اداہا۔ جس دے
 پالیں کوں سکولی بناوٹ دے پچھو نچے کہائی وداہا۔

’اچھا!۔۔۔ او سوٹھی بائی۔ خان دی جاء تیں آن نکلی۔ ڈیٹن دا گھرای
 انھانیں تے پالیں دی کھیڈ ای انھانیں؟‘

’اوترا، میں تاں جا ڈتی ہئی۔ میں آپ اتھ ٹکن چھوڑ ڈتا ہا۔‘
 اوخان دی جاء تیں ٹکدی ہائی۔ ایہہ نہا ہوندا ایندا ماحول تاں ہوندا ہا۔
 کتاباں کھنڈیاں ڈیکھ کیس ہک چھویر کون پڑھن دا خیال نہا آندا، کتاباں
 سٹھن دا خیال تاں آندا ہا۔ کھنڈیاں پنڈیاں شنیس، دسریاں شنیس ایہہ
 ڈسیندیاں ہن جو گھر دامالک دل دا کتلا رجا اے، کتلا بے پرواہ اے۔
 جیرھی شے جتھ رلدی پئی اے رلدی پئی اے۔ تیں وت ایہ وی جو
 کیجھہاں سجاں جیون اس۔ اتو والی کرن آلی کئی تاں ہووس ہا۔ ماٹنٹ
 دی ڈاڈھی سک۔ جوان چھویر دی کوری دل۔ سو جھل خان دی قائم
 بالذات شخصیت! ہفتے عشرے پچھو ہک بے کون ڈیکھ وی گھندے ہوسن؟
 ’کہیں دے خط آندے ہانس۔ میکوں رازداری کیتے آکھنیں وت میں
 نظیں دے جواب وی لکھ ڈیندا ہا مس خوش تھیندی ہائی۔‘

’سجان اللہ۔ ہک او۔ جیرھے وسدے مینہہ وچ اپنے حرم اچ سڈوا
 تھیندن۔ بے او جیرھے وسدے مینہہ اچ ہتھیں دے اتے چاکیں حرم
 توڑیں پچا آندن جو دلیس دے رولے وچ پیر کیوں سن۔ سو جھل خان اپنی
 معشوق کون اوندے معشوق دو چٹھیاں لکھ لکھ ڈیندے ریہے۔ بہوں
 خلوص نال محبت دا پورا فلسفہ بیان کرکیں۔ پر شاید ڈو گالھیں وچو کیرھی
 گالھ ہائی؟ شاید تاں سو جھل خان، محض عمل اچ یقین رکھیندے ہا وے۔
 عشق تھیندا اپنے چٹھیاں لکھیندیاں پنن۔ توڑیں جیس دو۔ مولانا روم
 آکھنیں نقطے کنوں انج سمتاں کئی شے نہیں، سمتاں نقطے دیاں ہن۔ سمتاں
 نقطے اچ ہن۔ لہاں، ابھا اے، ابھا لہاں۔ پر نہ، شاید تہا کون پک ہا،

ناموجود دے کوڑا تیں موجود دے سچ دا۔ ڈردا کنڈا کڈھ ڈیوتاں حاضر
کنوں وڈا سچ بیا کیر بااے۔ کوئی غائب دو کیوں تا نگھے۔۔

’ہیاھو ہیاھو میں کنوں خط لکھوا کیس ولا آپ اُپر یندی بائی‘۔۔
وت سو جھل خان دے لکھینے ہوئے او تیں پٹھ ڈیندی بائی۔ وت لفانے
وی اوں کنوں منگو یندی بائی۔ پتہ وی آپ لکھدا با تیں پوسٹ وی آپ
کر یندا با، تیں وت بک ڈ۔ نہہ آیا جو سو جھل خان چٹھیاں پڑھدا وی با تیں
جواب وی لکھدا با۔ آپ نشی، آپ پنھی، آپ ہر کارہ۔

مسجد ، مندر ، وید ، کتاباں

اساں اپنے آپ تیں اترے ہو

بھل کیہہ توڑیں چٹھیاں ، فوٹو ، چھلے ، نشانیاں ، یا نشا برتھی فساد بٹ ویندن یا
وت اتجھیں سنج ویندن جو جیون دا حصہ وت وی نہیں راہندے۔ ایہو تھیا
ہوتی۔ کھڑے ، تائیاں ، حق وحدہ دی ذات دیاں گواہیاں ڈیکھ ڈیکھ
اوکوں گولن دی سک ودھ ویندی اے۔ سک ، شوق دے رستے ڈکج
ونجن۔ دل منگدی شے نہ ملے تاں نظر آپ دوول ول ویندی اے۔ میڈے
اچ کیرھی کمی اے؟ ایہہ میکوں کیوں چٹھیاں لکھ لکھ ڈیندے نہیں دو۔

سو جھل خان چن دو تکیندیں تکیندیں پاسہ پترے۔

’بک ڈ۔ نہہ یک دم الانی اے‘

’کیا‘

’اپنے گھر دی کنجی ڈے چا‘۔۔

نہیں کل باڑ مینے دی چاندنی رات دے تر تچھے پہرہ دز دے واؤ لے اچ

ایہہ گالھ پنے کھیس تیں نتے سو جھل خان آکھی یا الا کہیں ڈنھے کھوہ وچو
آیا۔ عمراہ دی سک، پیڑھیں دا درد۔ کئی سارے جہان دے کونجیں دا
گرلاٹ اوں ہک الا اچ دھانتا ہو یا ہا۔

اپنے گھردی کنجی ڈے چا، -- ڈکھا تیں ڈونگھا الا جوان داہا، کیس تر میت
دا۔ وڈے داہا کیس ننڈھے دا۔ پچا دھو آیا کیس پو ادھو۔ بھیت اے۔

’اپنے گھردی کنجی ڈے چا،

اوں سر چا کیس سو جھل دو ڈٹھے۔

’بس بیا‘ ہکے جھٹ ڈوہیں پاسہ پترے۔ اتیں ہک پنے کوں کنڈ ڈے
پنیں۔ پراوا کھ نہ نوٹ سگیا۔

’- انت ایہہ تھیا، انت ایہہ تھیا جو اوں، گھراج بہہ کیس گھردی کنجی منگی۔
مدت پچھو اکھ چاتی ہو سس۔ مکی بدھ کیس ڈٹھا ہو سس۔ ایہا اوندے سو ہنپ
دی اخیر ہائی!!؟ -- بس بیا۔‘

تیں انت ایہہ تھیا جو او سو جھل خان دی جا تیں کے نی ہوندی۔ دیرے شہر
اچ وی کے نی آندی۔ چوڈھویں وی کے نی ہوندی۔ آکھیں پرینج گئی۔
’آکھیں، اپنے ہتھیں آن دھنا نوں تاں سنڈی ہم، اپنے ہتھیں آن
پرنا نوں، تاں میں وی تیکوں کے نہا آکھیا۔ جگ دا چنگاں۔!‘

پلڑے ڈوہ، گناہ نہ میڈے

بائے وے بروچل یار

مفت کیتوئی ان بن وے

کلز بانگ ڈتی تیں او ستا ستا سہک پئے۔

ہیویں اہج دی رات دھم پئی۔

ایویں سبھ کجھ تھی مٹنا ہا

ہر کہیں مرد و بچنا ہا۔

سبھے رستے و گدے راہندے۔

توں کنجی ڈیونی ہائی چا!۔

ایہہ سو جھل خان نال اوندی تر کجھی ملاقات ہئی۔ اتیں ایں تر کجھی ملاقات

اہج اونداء، اوندے نال عمراہ دا جھیڑا ڈھنگیج گیا۔ سو جھل نر مائی دے

چولے اہج راہندا ہا۔ اوں کراڑ کوں اپنا و طیرہ کیتا۔ سو جھل پڑھدا لکھدا ہا۔

اوں ان پڑھ راہون متھ گھدا۔ اوندے گھر جا دی وجہ کنوں اوں بے تڑ

جیون قبول کیتا۔

توں تھیوں قائم بالذات! جاہیں مکا نیں آلا، درد رسالیں

آلا، گھر نکانے آلا۔

’-اساں راہی ڈی۔ نہہ ڈو پیرے آلے، اساں کن کیرھی کہیں کنجی مٹگنی اے

جو اساں جاہیں اساروں۔‘

نظر بٹوں

شاید ایس گالہوں جو گھراچ بھرا اوں کنوں چھوٹے تے کمزور ہن باکھو
بہوں بے باک بن گئی ہائی۔ بے شرم تاں ما اوکوں گالھ گالھ تے آہدی
ہئی۔ اوں عاداتاں جو ایہو جھیاں پال گھدیاں ہن۔ ہرنہ آکھن آلی گالھ
چھک دروہ کیں گالھ بات وچ آن رلیندی ہائی تے وت آکھوی ڈیندی
ہائی۔

’اماں، ابا آئے ڈیہاڑے، اے چاہدا کھڑا ہوندے، اُسترا چینداں تے
چاوت او، پھوڑی ویندے..... منیر، سیفٹی کوپھوڑی آہدن۔
نال بیٹھے چھوٹے بھرا کوں پئی سمجھاوے ’باقی اے میکوں کے نی پتہ جو
استرا چاوٹن کیا ہوندے..... اماں کوں پتہ ہوسی۔‘
’مہور کمیٹی، ڈنڈ بوٹی نیوہی اڑدی‘ انہیں دی مادی وت اکھیہجے کاوڑ
آلی رگ کے نہائی۔
’اماں توں منگ تاں ہاویں میڈے چاچے دی، اے کوں کیوں پر نیہج

میٹھی ایں یاری باشی بائی تساں ڈوہیں دی؟ اماں ہن کیا جواب
ڈیوے با۔

اوندی اپنی منگنی پر نے داجیر ہلے ذکر تھیوے با او بھوکس تے ڈو دنگنیاں
مارکیں آکھے با:

'اماں میڈی شرط یاد رکھیں جیرھا میڈے نال شادی کرئی پیلھو رسی پسی
میڈے مقابلے وچ، پنج سواری ہپی آں میں بغیر ساہی کڈھیں۔'
اتے ہن جڈاں دی او پرائمری نیچر ٹریننگ وچ فزیکل ٹریننگ تے
سکاؤٹنگ کر آئی ہائی شرط بنی سخت تھی گئی ہائی۔

'خورشید لالے کوں بہوں شوق اے میڈے نال پر نیجین ڈاتاں کرے
میڈے نال جمنا سٹک، سر دے بھر کھڑا تھی کے ڈکھاوے میں وانگوں
کھڑے دے پاوے تے، تے جھٹ اچ اٹھی کیں او نال پنے
کھڑے دے پنویں نپ کے سر پاوے تے رکھ ڈیندی ہائی۔ بھرا تکھائی
نال کھڑا دروہ گھندا ہئی۔ جو کیو ہائیں با کھو بھین منہ دے بھر ڈھاوے با۔
'میکوں پتہ با، میڈا بھرا میکوں اے تکلیف نہ کرن ڈیسی! --، مر میں
کڈا ہیں میڈے ہتھو میڈا دیر پیارا' او آئیں کڈھے با۔ چھوٹا بھرا ڈند
پہیندا پا ہر بھج و نچے با۔

-- انہیں کوں بخت نہ ہوندا تاں مبارک دھی دے ایے طور طریقے انھیں
کوں وستی وچولڈواون با۔ کھے بویاں نہ تھتھرن ڈیون ہا ایندیاں --
اوندی ما اطمینان نال سچندی ہائی۔

پراونہہ ڈیہہ خبر کیا تھیا، او سکول وچ وولی ویزھے وچ پیر رکھیں کوٹھے وچ

آئی سب کہیں ڈٹھا جو استانی صاحب ہو رہی آئیں پر گھراچ کئی بھونیں
 امب نہ آیا، نہ پال رُنے پٹے، نہ تھاویں تے کئی ڈھاپی۔ بس بکے ماسی
 جتناں غریبہٹی کوں ہک بوکا پٹوالیس جیر ہلے اوں تر بجھی واری ٹکر کھاوٹن
 دا آکھیا۔

’ہن توں ردھا پکا کیتی جو کھڑی ایں میں کنوں ایندا بدلہ ضرور گھنسیں
 ماسی؟‘ او اتھواٹھی کیں وڈے کوٹھے وچ ونج تے پیو دے پلنگ تے لیٹ
 پئی اے۔ ’اتجھاں ذلیل سکول..... جیویں حکومت دا نہیں نمبر دار دے پیو دا
 اے!‘ کاوڑ ذری گھٹ تھئی اس تاں اتھی کیں اپنے کمرے وچ ول آئی
 اے۔

’کینجھا کودن آدمی اے اے چاچا نمبر دار۔ اوندی دل اکھے ہنے
 ہنے کالے مچھیں تے چنے چوئیں آلا چاچا نمبر دار اوندے ہتھیں آونجے
 تیں او اونہ دی چادر نال اوندی گچی گھٹ شے۔

’پیلھو تاں چھوہریں دے سکول کیتے آپ وستی کنوں اتلی وانڈھی زمین
 ڈیوائی اس۔۔۔ بھئی مردانہ سکول پریں ہووے، او پرے ماسٹر وستی
 دے تریمتیں دے آمنے سامنے نہ تھیون۔۔۔ تے ہن ہر کمی کسباتی دے
 چھوہر دی انگل نپ کیں چھوہریں دے سکول دی ہیڈ مسٹریس دے آن
 سر تھیندے۔ جو بھئی چھوہریں دا سکول تھیا پریں پال پڑھائی کنوں رہ
 ویسی بس پہلی ڈوجھی پڑھا چا وڈی ماسٹرائی صاحبہ، وڈا تھیسے تاں اپنے
 سکول ٹرویسی۔ ہک ہک کر کیں پنج درجن چھوہر چھوہریں دے سکول وچ
 وڑاڈتے نس۔ تے وت اے پہلی جماعت اچ داخل تھیون آ لے بلوڑے

بچویں توڑیں گرنز سکول دی جان نہیں چھڑیندے۔

باکھو پی ٹی سی پاس کرکیں آئی تاں چاچا نمبردار سبھ کنوں ڈھیر خوش۔ دستی
کوں بک استانی تاں اپنی مل گئی۔ آپ ونج تے مقامی سکول کیتے اوندے
آڈر کرا آیا۔ اونہہ ہکے ڈیہہ او باکھی فتنی کنوں مبارکھ مائی تے مبارکھ مائی
کنوں مس مبارک بٹی گئی۔ اگوت اوندی چستی چالاکی ڈیکھ کیس
ہیڈ مسٹریس اوکوں بچویں کلاس ڈے ڈتی۔ چلو بھٹی جوان چھوئیراے
وڈے پوچ دے شرارتی پالیس کوں قابو کر گھنسی۔ پیلھے پیلھے تاں
اووی خوش تھئی تے خوب سوئیاں بھنیونس کلاس وچ۔

بھل اگوبندیں دی اولاد وی ہون تاں۔۔ رشید [رشیدا] چھورھا!! بوزا
اللہ دا، ڈیہہ پلینت۔۔ چنگاں بھلا کڈاں دا چوتھی جماعت وچو سکول چھوڑ
کھڈی داکم سکھاپیا با۔ جیر ہلے سال ڈڈھ گزار، ایجڈا تو لھا تھی آئے
چاچا نمبردار نپ تے چھوئیریں دے سکول گدھی آئس۔۔
ہئیں دا پال پولیس داکسب کیوں سکھے۔ وڈی ماسٹرائی صاحبہ ایکوں پڑھا
وی سہی تے سکول وچ کئی سو پنجاہ روپے آلی نوکری وی ڈیونیس۔۔
پڑھاو وی سہی تے تنخواہیں وی ڈیو۔۔ او بگ سری وت اکھبھے،
نمبردار دی سیٹی تے لگی کھڑی اے، اے ہیڈ مسٹریس اے، اونہہ! رشیدا
چھورھا! اوکوں وت کاوڑ لگ گئی۔ اوں اوج وت کلاس وچ کھڑا تھی کیس
اوندے سوالیں دے جواب اردو دی جاہ اپنی پابولی وچ ڈتے ہائں۔ تیں
اووی اتجھیں اودے تھیں آلی کار۔ اوں چھیکو رشیدے چھوزھے کوں
وی سدھا کرن دا فیصلہ کینا۔ اپنی اپی ایزی آلی جتی تے اپنے قد دا پورا

حساب چھتے رکھ کیس اوں رول دے اشارے نال رشیدے کوں آپ دو
 سڈیس تے وت جو اوندے ہتھ تچھن شروع کیتے نس ، اکھہجے چکھی
 روکن اپنے اختیار وچ نہس ریہا۔ او اوندے ڈوبائیں ہتھیں تے سوتیاں
 مریندی ونجے تے او گول گول شرارتی اکھیں نال اوندے منہ دوتکی ونجے۔
 بک ادھ واری اوں چھورھے دے اکھیں وچ وی قہر دی رتوٹن آئی ، اوند
 منہ پھکیج ڈرا کلا تھی ونجے پروت نرم پئے ونجے۔ اوہ اپنی جاہ تو نہیں
 ہلیا۔ جیرھلے اوں ستر اسی سوتیاں مار گھدیاں تاں ٹالھی دی کٹھ دا پونٹی
 انج ٹھلا ڈنڈا اوندے ہتھو چھٹ کیس بک چھوئیر دے سرتیں ونج لگا بک بیا
 چھو کر اڈنڈا چا آیا۔ اوندے اپنے ہتھ ہن شل گئے ہن۔ پروت وی اوں
 سوئی نپ ای گھدی۔

’جھٹ بک رک جائیں جی ، رشیدے اردو بولن دی کوشش کیتی اتے ایہو او
 چاہندی ہائی۔‘

’وعدہ کرو آئندہ کلاس میں اردو ہی بولو گے۔‘

’باکھو بی بی.....‘

’مس مبارک! اووٹی‘

’مس جی ، میں مار دے ڈرنیں کڈا ہیں کہیں دی گالھ نی منی ،تساں
 بقایا میکوں سبھائیں کٹ گھنا ہے تہا ڈے اپنے ہتھ رتے لہو تھی گئیں
 اینویں چھالے پے ویسنے۔‘

’میں ایں سوئی نال تیڈا چم وی لہا گھناں‘ -- او نڈا ساہ چڑھیا ہویا
 تے گالھ ناہی پئی کر سگدی ’تاں میڈے ہتھیں وچ چھالے نہ پوسن۔ میکوں

’نہیں استانیئیں جھیاں نہ سمجھا کرو تاں سارے۔ جٹی آں میں!‘
’مس جی سنجھ تھیون تک ڈکھا ہے..... ہہہ ہہہ ہہہ اولو فریں آلی کار کھلئے،
چھالے نکل آسنے۔‘

’بکواس نہیں!‘ اوں سوٹی اُلا ری اے۔ رشیدے چھورھے ہتھ اگوتے
کیتے۔ اوں ڈٹھے اوندی انگل دے ڈوڈے، تیں تلی وچو ڈو ترائے جاہیں
تو رت دیاں پھینگاں لیکاں بن گیاں ہن۔

’مر پریں۔۔۔‘ اوندے بعد اوں باقی کلاس وچ مشغول تھیون دی کوشش
کیتی تے رشیدے چھورھے دو اکھ چاکیں نہ ولا ڈنھس۔ تے چھیکو کلاس
وچونکل دی سدھی گھر دامنہ کیتس۔

اواپٹے کوٹھے وچو نہ نکھتی۔ سنجھ تھی گئی اپنے ہتھیں دا خیال آس۔ ڈیکھے
تاں واقعی ڈوہائیں ہتھیں وچ ڈو ڈو چھالے نکل آئے ہن۔ عین سورج
دے ابھار آلے مقام تے۔ اواپٹے ہتھیں دی پامسٹری کریندی ہونیں
اوانھیں ابھاریں دو کڈاہیں توجہ ناہی ڈیندی، اج ولا ولا انھیں ابھاریں
کوں ڈیکھے تے چھالیں تے ہولیاں ہولیاں انگلیں پھیرن نال جیردھی
چسولی پڑاوں اج محسوس کیتی اوکئی پنی طرح دی پیڑہائی۔

’سنجھ تھیون تک ڈکھا ہے..... چھالے نکل آسن.....‘

میڈے ہتھاں دا اوکوں ڈھیر پتے..... پنی مان! پاؤلی.....

دت اوکوں خورشید مسات یاد آ گیا۔ اوں اوندانوٹوشیے آلی الماڑی وچو
پاہر وکڈھ کیس گھر دی واحد میز دے اتے آن رکھیں۔ ایں طرح اوں
سکول اتے رشیدے چھورھے کنوں دھیان بدلاون دی کوشش کیتی اے

واہ دوئے خورشید لالا، بندہ آکھے ایہا وردی آلی تصویر میں توڑیں پچاؤن
 کیئے فوج وچ برتھی تھیں توں اوئیں چنگا ہیویں - ' خورشید دی ما
 اوندی ماسی کڈو کٹی اوندار شتہ منگدی آندی ہئی - خورشید برتھی تھیا تاں
 کوہاٹ وچوہک وردی آلا بلیک اینڈاوائٹ فوٹو ڈاک وچ سدھا انہیں
 دے گھر وصول تھیا۔

اماں واقعی باکھو دھی کنوں ڈردی وی ہئی۔ پیلھوتاں پترکوں چپ چپاتے
 وهاڑی شہر پٹھ کیس بھٹیجے دافوٹو فریم کرا لیں اتیں وت ہک رات
 ہو لیں ہو لیں دھی دے کھڑے دے کوھو آ کیس فریم اوندی سراندی چا
 رکھیں۔

'ٹیڈے خورشید لالے دافوٹو اے، اے آکھ کیس ٹردی تھی اے۔
 'ہائے ٹی میڈی سیانی تریمت ما، تیکوں دھی داکینجھا فلز اے! پچ پچ'
 میں تاں خورشید لالے دے پچھواگیں اتلا مردی آں تے ہن اے
 فوٹو ڈیکھ ڈیکھ تاں کملی تھی ویساں امڑی'
 'بھونک ویندی بے شرم'

اتے اج او او وھا خورشید لالے دی تصویر اوں الماڑی وچو کڈھی، ایں
 اوکھے ویلھے۔

ایں پولیس تھانے جھیں سکول وچ پڑھاؤن کنوں تاں بہتر اے او وھو ماسی
 دی نوہرہ بن کیس خورشید لالے دافستہ کڈھ چھوڑ تیجے۔۔

فجر کوں اکھ کھلن سیتی او کوں اپنے ہتھ تے ہتھیں دے چھالے یاد آرن۔'
 فلانی ہتھ دا چھالا بنا کیس رکھی پئی اے دھی کوں۔۔۔، اج اوں ایں میہٹے

کوں سمجھن دی کوشش کیتی اے جیر ہا تریمتیں اوندی ما کوں ڈیندیاں ہمیں
'ہتھ دا چھاا!'

رشیدے چھورھے دے ہتھیں وچوسدی رت جھٹ بک کیتے وت اوندئیں
اھیں وچ سلا یاں پھیرن پئے گئی۔

ڈیٹھ، بتی مان توں نہ سدھریں تیکوں نہ اردو پوٹنی پو وے کیہل دی
اولاد کوں، میں سکول چھوڑ ڈیاں۔۔

اوں کاغذ قلم چاتے ہیڈ مسٹریس دے نانویں استعفادی چھٹی لکھ کیس ماسی
جنتاں دے ہتھ سکول پٹھ ڈتی اس ماسی ول آ کیس ڈیے جو ہیڈ مسٹریس
اوکوں سڈوائے۔

'اے پڈھی وی ہن نمبر دارنی بن گئی اے۔ ہر شے دی پنچائیت کرئی۔ او
نہیں گئی۔ بھل خبرے کیوں کن، اھیں ول ول حویلی دے پو ہے دو لبکیاں
ہویاں ہانس۔ شام کوں چاچی حلیمہ دی دھی آن کیس ڈیس جو پھئی
ہیڈ مسٹریس انہیں دی کلاس وچ آئی ہائی آ ہدی ہائی،

'پالوتھا ڈی مس میں کنوں نراض نہیں، تساں کنوں نراض اے۔ مناوٹن نہ
ویٹس؟

'میڈی منیندی اے کتی۔۔'

'ہن کڈے مر گئی اے الے خورشید دی ما۔۔ ہن کیوں نہیں چا پلوسی کرنٹ
آندی۔۔' باکھودی ما، باکھودی میکوں ڈے چا'۔۔ اونہہ، مصیبتاں
ان یکے میڈے کیتے۔ ساڈے کیتے کوئی کے نی۔

دھی دے منہ اے منظوری دے لفظ سٹن کے ما خوش تاں تھی بھل ہائی ہکی

بکی - تے وت بک پنی فجر تھی گئی - ڈیہہ چڑھ آئے - سکول دی گھنٹی
وچن دا اراج اوں، چانو، اعلقی نال سنیے -

’پئی وچ مائی گھنٹی، روز باں وچ وچدی بانویں، بے ذری لیٹ ہوواں با‘
تے اصل وچ باں وچ تاں گھنٹی اراج وی وچدی پئی ہائی، پر مدہم تے منجھی
او حالی منجھی تھیوٹ دے امکان تے غور ای کریندی بیٹھی ہائی جو دروازے
تے پالیں دا چیرکا بوکا تھیوٹ لگے -

’گھن تے ویسوں، گھن تے ویسوں، اماں حیران تھی کیس او ندو ڈٹھے -

’اے چا آہن بال کیا گھن تے ویسوں اے؟‘

’میڈی جنج، خورشید لالے دی ماجو نہیں آندی، کوئی تاں گھن ای ویسی،
میں تاں پرچیٹن چاتی بیٹھی آئیں امڑی‘ -- اے آکھ کیس او دروازے
دو تھی اے -- ڈیکھے تاں پوری پنچویں کلاس دروازے تیں آئی کھڑی
اے تے رشید اچھو رہا سہد دے اگواے -

’گھن کے ویسوں، گھن کے ویسوں‘

’وئے کلڑیں دے چوچے، تساں ایجڈے پردھان تھی گئے او!‘

اوں دڑکا ڈیون دی کوشش کیتی اے - بھل ڈندیں وچو مسکسی جھلیج آئی
تے پال تاں شیر تھی گئیں - اوں کھل ڈتے - اوندی دل آکھے انہیں ترہہ
پتری پالیں کوں کلڑیں دے چوچیں آلی کار تھیں تے چا گھنے کیوہائیں -
بھل انہیں وچ رشید اچھو رہا وی ہا -

’گھن کے ویسوں.....‘

’اچھا اچھا سہائیں آساں‘

’گھن کے ویسوں ہٹے ہٹے گھن کیس ویسوں!!‘

’ماسی -- ماسی! میڈی چادر آن ہاں‘

ماسی چادر آن ڈتی اے۔

’اڑی دھی آ کنگھی تاں ڈتی ہووی با‘۔ پرکتھاں او پالیس دی فوج دے
اگو اگو سکول پہنچ گئی۔ استانیاں کجھ حیران ہوون تے کجھ ذری سڑن این
تماشے تے۔ او شرم کنوں ہیڈ مسٹر لیس دے ساہمنے نہیں گئی۔ سارا ڈینہ
کلاس وچو پاہرای نہیں نکھتی۔ چھٹی تھی اے تاں پال اگیں بستے بدھی بیٹھے
ہن۔ سبھے نکل گئے۔ چند اچ رشیدا چھورھا حالی بیٹھا ہووے گھاں
پھوکی۔ اوں اوکوں سڈیے۔

’رشید کیا گالھ اے توں بستے نیوہی پدھا، تے رشید چھورھے پیلھی واری
مس مبارک کوں کلاس وچ اپنی بولی بولیندیں سینے۔ اوسک پئے۔
’وہ جی، مس جی بڑی مس صاحب نے کہا ہے میں شام کو چوکیداری کا کام کیا
کروں۔ پیلھے مفت تنخواہ مل جاتی تھی اب کام کرنا پڑے گا۔ خیر ہے جی‘
رشیدے چھورھے دا اے اردو الاونڈ وی اوکوں کجھ حیران کر گئے۔
’چلو ٹھیک اے میں وی سکول ٹائم دے بعد تیکوں کڈا ہیں کڈا ہیں پڑھا
ڈیاں۔‘

’کڈا ہیں کیوں او نمہاں بھیاں مسکیے‘ روز جی‘

’رشید توں ہن وڈا تھی گئیں ناں، اگلے سال انھویں دا امتحان ڈے چھوڑ۔‘

’ہاجی‘

’رشید میں تیکوں بہوں ماریے ہتھ ڈکھا‘

’او خیر اے مس جی، ہتھیں دے کھر میڑا لہہ گھن، ہتھو‘
 ’رشید میکوں پہوں افسوس، توں..... سٹو ڈنٹ ہیویں نہ تاں میں ہتھ
 تیبڑے اگو چاکراں ہا، اپنا بدلہ گھن گھن..... میں کہیں دابارا اپنے سر نہی
 رکھندی‘

’اونان، مس بی بی، بہہ بہہ بہہ، او بے وقوفیں آلی کار کھلیے۔
 ’میڈا چاچا میکوں کنڈتے مریندے، چاچی میکوں منہ تے، سر تیں
 مریندی اے۔۔۔ خیر ہنٹ میں اوندے ہتھیں اپنی مرضی کنیں آواں تاں
 آواں۔۔۔ اصل وچ میں اوکوں کٹن نہ ڈیواں تاں پلو تے کڈھدی اے،
 تہوں میں اوں کنوں دلو کٹھیج پونداں..... باقی لوک میکوں اچھلویاں
 شیں مریندن۔ میکوں درک کیں کوئی نہیں مل سگدا..... تیں تاں تاں
 مس بی بی پہوں بھلے مانس او..... تاں میکوں ہتھیں تے مارے..... بھل
 آپنے ہتھ ڈھیر ڈکھائے وے، قسم اللہ دی‘

’تیکوں میڈے ہتھیں دا فکر کجھ زیادہ فکر نہیں لگ گیا، بیٹی مان آں‘
 پر اے گالھ اوں آکھی نہیں۔

’تیکوں رشید چھو رہا کیوں آہدن، یتیم تاں پئے وی ہن‘
 ’آہدے نہیں، چھو رہا لو ہے دا بھورا!، او میں آں، پئے تاں سبھ روونی
 ریت ان،

اے گالھ آہدیں اوندی گردن ذری جھنیں اچی تھی تے پٹھو اوندے کھلے
 ہن وچو اوندے نروئے سینے دی رتوں صاف ڈسی اے۔
 ’گسینی پنن بہندے ہیں ہکا جھہبی ڈینداں گسینی چھٹ

ویندی اے، ہتھوپٹن آ لے اپنی مز چچی ودے اڈھویندے ہوندن۔۔۔ تے
 جیرھلے میں نپنداں او، او تہاڈا فوجی مسات نہا آیا بک واری۔۔۔‘
 اوندیں اکھیں وچ شرارت ہائی، ’میڈے نال گبسندی نہ نپے بیٹھی
 میں فوجی آں اے چھوہرے۔ مار کے وچ پھس گیا۔ اوئیں میکوں
 بھوئیں وچ رگڑیندا ریہا پر گبسندی نہ چھڑوا سکیا۔ ہفتہ ٹکور کرویندا ریہا
 مڑچی تیں، اوئیں چنا چنگا با، میڈا یار بن گیا۔‘

’با، رشید توں ہیویں تاں رُک، اے تاں میں ککھ ڈکھ گدھے۔۔۔ توں
 ذری میڈی گسنی نپ ہاں، نپ نپ ذری، رشید چھرکی بھرکیس بک
 ہتھ اوندے ہتھ تیں رکھیں تیں وت چا گدھس، کلاس روم دے روشن دان
 وچ بک لالی بولن آ بیٹھی اے۔‘

’اے سکول تھیا سئین.....‘

’باتاں میں آہدی پئی آں تاں تیکوں۔ میں آتجھیں سہے کم سکھے ہونین
 تساں چھوہرے آ لے، اے وی کرتاں ڈکھوں‘
 ’جی با، پرائندے وچ بہنا پٹی طراح پوندے.....‘
 ’کیویں؟‘

جنگھ تیں جنگھ چاڑھ کیس بہہ بہہ بہہ، اوکل پئے۔ اوں کرسی تے بیٹھی بیٹھی
 بک پیراوندی بیچ دوسدھا کیپتے۔

’میں ڈٹھی ہوئی اے نلی گبسندی توں پکڑ چل پیلھے میں پکڑیندی
 آں‘

اوں رشیدے چھوہرے دی مڑچی نپ گدھی اتے ایہو جتلی گالھ وچ سماہ

اتا چڑھ گئیس جو اتا اوکوں اسی چکھیاں مار کے نہس چڑھیا۔ رشید
چھو رہا ساہ جھنی بیٹھا رہیا۔

’چھچھ..... چھڑا ڈکھا..... رشید و جلدی!‘

پر او آرام نال پیٹھیا رہیا۔

’تساں بہوں ڈاڈھے ہیوے سنیٹ۔ کیوں امزیندے او‘

تے اوندی مٹھ آپیں پھلی تھی گئی۔ اوں ہولیس ہولیس ہتھ پچھوتیس کر
گدھے۔ جھٹ بک کیتے چپ چاپ تھی گئی اے۔

’رشید، توں تاں بہوں بھلے مانس ایس، وے..... اینویں بگدے جیویں
توں میں کنوں وڈا ہوویں ڈھیر ڈھیر سیانا..... رشید میں اگلے سال
تیکوں اٹھویں جماعت پاس کرواکیں راجساں۔ اگوتیڈی مرضی.....‘

’بئی گالھ، اگوتیس توں گٹ کہیں کن نہ کھاسیں‘

’اوتان..... کھو کا فیصلہ تھی گئے مس، ہن تاں ہکے تباڈیاں چھمکاں
کھاسوں.....‘

اے گالھ رشیدے چھورھے کہیں بنے الا کہیں بنے سُر وچ آکھی اے۔

اینہہ گالھ تے مس مبارک کوں جانے کیوں کھل آگئی اے۔

اتیں وت بک ڈینہہ خورشید لالے دی ما انہیں دے گھر مہنان ہائی۔ اتیں

او اپنی سب بے باکی تے شرارت پرین کرکیں رشید چھورھے دے الا

بھنیں الا وچ ماں کوں انج کوٹھے وچ پئی آکھے۔

’اماں میں خورشید لالے نال شادی نہ کراں تاں کئی حرج اے۔ اماں ڈیکھ

تاں، خورشید لالے نال پرنیج کیس میکوں اوندے نال رہنا پوسی،

کڈا ہیں کہیں چھاوٹی کڈا ہیں کہیں چھاوٹی، تے اماں میڈے سکول دا کیا
تھیسی۔ اماں، اماں جیر ھلے او میڈے چوچے میڈے پوہے تے پک
گھنسن جو پھٹی گھن کے ویسوں، گھن کے ویسوں، تاں کیکوں ٹریسیں
انہیں نال۔۔۔ تے اوندی ایہو جتلی گالھ تیں اوندی مانمانی دئیں اکھیں وچ
بنجوں آگن۔

جتہ ابھالماں ہک تھیندے

اوندا گھر وستی دی بک نکر تے ہا۔ سچے ہتھ کھیت ہینین کھبے ہتھ بکی
قطار وچ جنیں دیاں حویلیاں ہینین تے کھیتیں تے حویلیں دی قطار دے
وچو ہک گلی سدھی وڈی سڑک تائیں ویندی ہائی۔ ایکوں شہر و نجنا ہووے ہا
یا ہٹی تو تھولا بہوں سودا سود گھننا ہووے ہا، اپنے گھر و نکل، پوری گلی
لنگھ تے سڑک تائیں و نجنا پوندا ہا۔ اے گلی ڈیہہ وچ اوکوں کئی واری لنگھنی
پوندی ہائی۔ تے گلی دی سڑک والی نکر تے وت او رہندی ہئی لمبی گت تے
بارے مونڈھیں والی۔ ایہہ گلی کوں او، اُر لے پاسے جھگیندی ہائی۔ اپنے
آٹھینے و نجن دے کیتے۔ ہک سوہنا میل کڈا ہیں کڈا ہیں ایں بندا ہا جو او
ڈوہیں ایہہ بکی گلی وچ ڈو آٹھیں سمتیں کوں روانہ ہوندے ہینین تے
انہاں دانکرا کہیں ویلھے گلی دے کہیں اتجھے مقام تے تھی پوندا ہا جتھاں
او اپنے پیر جھل کیس بک بنے کوں کھلنیں اکھیں ڈیکھ گھندے ہینین۔ پر
اتجھاں مقام جتھاں ڈھیر اکھیں انہاں دی چال تے انہاں دی دید کوں
پرکھن والیاں نہ ہوون ہا جتھاں گلی سخی ہووے ہا،۔۔۔ اتجھاں مقام وڈی

حویلی دے سامنے ڈاہ ویہہ کر ہوں دا ہک نکا نکا جھیاں پندھ ہا۔ وڈی
 حویلی دی بیٹھک دیاں مورییاں بند ہون دیاں ہمیں تے ایٹھو لنگھدے
 ویلھے انہاں ڈوہاں دی چال مٹھی تھی ویندی ہائی۔ اداوکوں اوندے منہ
 تے ڈیہدا ہاتے اوتر چھی چیر ویں اکھیں نال ذرا ہک مسکدی ہوئی لنگھ
 ویندی ہائی۔

جیوں جیوں انہیں دا چاہ و دھدا گیا، انہیں دا بھو وی و دھدا گیا۔
 چیری چیری کوں انہیں تے شک ہے، ککھ ککھ کوں انہیں دا ساڑا اے۔
 وستی ساری کوں انہاں دا خیال اے۔ لوک جیر ہلے وی لک لک گاہیں
 کریندے پئے ہوندن انہاں دے بارے وچ پے کریندے ہوندن۔
 وستی وچ جیر ہلے کوئی جھیرا اشکار، کھڑا تھیا انہاں دی وجہ کوں تھیسے۔۔۔ اج
 ڈیہہ تائیں انہیں ہک بے نال الانہ ڈٹھا ہا۔ تھیندا اے رہ ویندا ہا جو
 کڈا ہاں اے گھر ویلھے ٹرتے گلی لنگھ گئے تے او اپنے دروازے وچوں
 حالی نکلی و دی ہائی۔ تے کڈا ہاں او ویلھے گلی جھاگ تے کھیتاں وچ پہنچ
 گئی تے اے حالی اپنی حویلی وچ نلکے تے دھاندا کھڑا ہا۔ یاوت اے جو
 ڈوہیں اپنے اپنے جاہیں تو ٹھیک روانے تھین پر ہک بے دی چال دا
 حساب ٹھیک نہا بہندا تے ٹکرا اوں مہربان مقام تے نہا تھیندا، یاوت
 اورھوں تے یا پروں۔۔۔ جتھاں آوازیں اتے نکا ہیں دے جال دا کوئی نہ
 کوئی رچھہ انہیں کوں اپنے ویلھے وچ گھن گھندا ہا۔

اور روز کوئی گالھ وندا ہا جو آکھے، روز کوئی کرتب سچیندا ہا، جو
 کرے۔ اتے آکھ یا کر نہا مکدا۔۔۔ ”ویاھا شام دا ہوندے جیر ہلے کوئی

گالھ تھی سگدی اے تے شام دا میں ڈیونی تے نکل وینداں -- ہونہہ --
 ستر روپے ڈیہاڑ -- مستقل وت کریندے نہیں ۔ ہن کئی ڈیہاں توں
 اوکوں سارا قصو نوکری دا نظر آندا ہا۔ تے آخر ہک ڈیہہ اونوکری چھوڑ آیا۔
 شاماں ترائے لنگھیاں ، پیسے مُک گئے۔ ڈیہہ دی ڈیونی والی کوئی مل ، کوئی
 فیکٹری نہ لبھی تے ہن سارا قصو راوں لمبی گت والی دا ہا۔ تے ہک
 ڈیہہ ڈوہیں گلی وچ ہیئیں تے او اباہلا اباہلا پیا ونجے ، نکر او نہہ مقام تے
 تھیا پرا بندی نور اباہلی ! -- 'اج خیر تاں ہے!' او مورت بول پئی اے --
 سالیس پچھو

'تیڈے پچھو میڈی نوکری چھٹ گئی اے ، میڈی روزی.....'
 'تیڈے پچھوں ، وئے نوکریں والا ، اساں مانجی گھر ونجن چھوڑیا ، ساڈا
 قرآن نہ پگا ، اساں ماڑ سائی.....'
 'پر..... نوکری مٹو..... وت تیڈا میل وی نہ تھیا.....'
 'میل کیا تھیوے ، تھیا تاں راہ دا نا کرا ، ساڈا منہ لے تاں تیڈا اپندھنت
 ابھے۔ کوئی چار قدم رل ٹروں ہاتاں.....'
 'میں ہن ہی فیکٹری وچ نوکری دی درخواس ڈیون ویندا پیاں شہر'
 'میں دستکاری سکول وچ ناواں لکھویندی پئی آں اووی شہراچ اے.....'

مغربی جرمنی دی سسی

کاررکی اے، اوگھراٹ پننی کار دو تھی اے، او سڑک دے
ڈوجھے پاسے اوں پننی دے قد بت کوں تکیندا اپنے حساب کتاب لیندا
اگوں تے تھیندا گئے۔ او دے خیال وچ اے پننی شکلوں بکھی ناہی لگنی
چاہیدی۔ اے تاں آپ بکھتس مٹیندی ہوسی لوکیں دی۔ کاروالے پننی
کوں کجھ ناہی ڈتا۔ او ایندو ول تھی اے 'باؤتوں ای مال کجھ دے ونج،
نکر کھساں' اوں ہک واری تاں چھٹ کھیسے وچ ہتھ ماریے، عادت دے
مطابق جو کجھ ہا مٹھ اچ پاتس، عیاشی کرن دا او پکارا دہ کر کے ایں شہراچ آیا
ہا پہلی دفعہ۔ جیر ہلے کوئی کجھ منگے، تیں دل ڈیون کوں آکھے، کھیسے اچ جو
کجھ ہووے مٹھ بھر کے ڈے چھوڑیا۔ گنتری کنوں جان چھڑائی۔ اے
بہوں وڈی عیاشی او کڈا ہیں کڈا ہیں کریندا ہا۔ اوں نوٹ سکے سبھ مٹھ اچ
پاتن تے وت مٹھ کھیسے اچ ای کھول ڈتی اس۔
'توں ایویں کرتوں میں کن پیسہ نہ گھن، میں پشور و نجنے گڈی دا کرایہ

و ت خبر اے رات ہوٹل اچ رہونی پو وے توں تیڈے کول ا کا
کانتی؟ -- اچھا ہیوی، تے بھانویں نیوی، میں نہیں ڈے سگدا او پننی
پہلے حیران تھی اے، کچھے کھلن پئے گئی اے۔

” کدرے گھنے او، سیر کرنی نے؟ پرہن تے چرک نے، دھپ چڑی

آئی نے، اس ویری مری وچ گرمی زورے نی پئے رہی اے

’ہا، اساں جو آ گئے ہائیں، ہن مری وچ وی گرمی، شاہ شمس جتھ پنپے جتھ سوا
نیزے، بھل ات واری بوئی اپنے تن دی اے، کرتا کون دھوسی فقیر دا،
ہائیں توں دھوسیں؟‘

او اکھیجے پننی نال جھیوا لاون ول کھڑے تے او وی اکھیجے
اوندی ساری بے معنی گالھ سمجھیندی کھڑی ہائی۔

’ہلا ہلا، اُتے ونجو کشمیر پوائنٹ پھرو، باغ شہیداں تکو، بے مال روڈ نیں،
شا میں تکا ہے‘

’چنگا تھر بہاے، اے شہر وی۔ اُتاڑ۔ ہٹھاڑ ڈوسمتاں اتھاں وادھوان۔
بازار ہٹھاڑ اے، باغ اتاڑ اے، ٹنکیا ہو یا شہر!

’توں کتھوں آئی ایس؟‘

’اتھوں، مری نی آں او کھلن پئے گئی اے --‘ خیرات توڑے کوئی نس
ڈیندا و دی ڈند پٹی اے۔ اگو تے لگھیا گئے۔ ساہمنے ہک چٹا گورا بال
گھوڑے تے چڑیا آندا ہا۔ نیلی شرٹ تے نیلی نیکر ہائیں گھاں تے لتاں بکو
جیہاں چٹیاں تے صاف ہائیں، بیا ہک بال اگوں گھوڑے دی لغام نی
ویندا ہا، ہا او دی چٹا گورا،

’داری ہوئیوں ماریا و دیس یارا؟‘ سچے پاسوں ہک فلیٹ دی کھڑکی وچ ہک رن وال سکیندی کھڑی ہائی۔ اوندے چارے پاسوں دھپ ہائی نال لاہی تے درختیں دی چھاں ہائی تے مزید لاہی وچ پیٹھ، تے جھکاڑ وچ چیز دے درختیں دے وچو وچو پنچی ہوئی کپاہ اڈدی و دی ہائی۔

’کشمیر پوائنٹ!۔ عجیب واہیات گالھ اے سڑک دا چکر مار آؤ تے کشمیر پوائنٹ پھر آئے او گویا۔ اوہن باغ شہیداں دے سبھ توں اچے چھپر پیٹھ بیٹھا با۔ چار چدھا جوڑے کھلے ریہے۔ اُچا اُچا الیندے ریہے تے اوہن سبھ تے پھوکیا بیٹھا با۔ سارے محض اونکوں اوند اکھپ یاد ڈیو اوند کیجے جوڑا جوڑا تھی ٹرے ہمیں‘ دے مرو! میں تاں جان کے کلھا ٹرداں، نہ تاں میڈے نال ٹرن کیجے چنگیاں چنگیاں سکدین۔‘

خیر۔۔۔ ہولے ہولے جوڑے سبھ کھسک گئے، ڈینہہ دیگر تھی آیا، اوہ لیس جہیں اٹھیا باغ دے باہر ونج کے مکئی دا ہک ابلیا شاگھن آیا، اونھیں چھپر پیٹھ آ کے اوں اجاں کھاون شروع کیتا تے ہک ہی یورہ ہمیں چھو کری منہ آلا و اجا و جیندی باغ اچ جڑھ آئی، اوں ذری دیر اڈے اڈے ڈٹھے، و اجا تھیلے اچ سٹیس تے سدھی چڑھی لگی آئی اے۔ ’تمہارا جینز بہت اچھا ہے‘

’ایندا مطلب اے میں تیڈی جینز دو تکاں، تے تیکوں اپنے قہری جسم داوی پتہ اے تے توں ساڈے ادھوروی جاندی ایس، وڈی حرام دی ایس‘

’ہا شکر یہ‘

’تم اکیلا ہے؟‘ او پھر دے بنج تے اوندے نال بہہ تھی اے۔

’ہا‘

’تم نے کھانا کھایا؟‘

’ہا کھانا بیٹھاں‘ او مکی دے سٹے کوں لگا رہیا۔

’ہم نے نہ کھایا، ہم کو کھلاؤ، ہم کو پیسہ کھتم۔‘

اون فٹ کھیسے وچ ہتھ مارے تے جبری عیاشی فخر ایس شہراج آون ویلھے

نہا کر سکیا اوہن شام کوں کرنی پئے گئی۔ جو کجھ ہا اوں پتلی کمر تے موئی لتیں

آلی ایس یورپین چھو کری دے ہتھ تے رکھ چھوڑیا۔

’یہ بھی شیر کرو، ہم کو اچھا لگتا ہے‘

اون مکی دا سچا شادی اونکوں ڈے ڈتا۔

’شو کریہ‘ او جوانیں آلی ٹور ٹردی لگی گئی‘

’بہوں حرامی اوتساں یورپین ہر شکل وچ ایکسپلائیٹ کرن جاندا‘

او بیٹھا رہیا اچے اچے درختیں نال اپنی مناسبت جڑیندا۔ ہر درخت آلی

کار او کلہا ہا۔

’بس ول میں اچاوی ہاں!‘ اوں آپ کوں تسلی ڈتی باغ خالی ہا۔

اونکوں مری دی ایس شام گگیاں پاپا کے ملیا، مکی دے سٹے اوندے ہاں

کوں ساڑا لا ڈتاتے پانی دا کوئی پتہ ناں، او باغ دے چدھار پھر پھر تھکا

تے چھیکو، ہٹھاڑ دوروانہ تھیا ویندا ہا، سامھنے او ہا پننسی ملی۔ ڈو ہائیں ہک

بنے دو ودھین، او اونویں کھلدی ودی ہائی، اوں پانی منگیا

’پانی تاں بنے لبھسی‘، ول اوں، اونکوں سامھنے دی ہک دکان توں کوک

پلائی اے۔ مال روڈ تک او قدم قدم کٹھے آئن سویلے جیر هلے ایس مال روڈ

توں لنگھیا با اوکھاہا۔ اونکوں حالی کوئی خیال آند او داہاتے پننہی اُتھائیں
کھڑگئی او اپنی چال ٹردا آیا۔

----- منجھیں ملدیاں کہیں کہیں ویلھے، گائیں ملدیاں سنجھ سبھائیں
پٹ نہ کلے لوک نہ کھلے-----

کڈا ہوں کیسٹ لگی پئی بائی، او ٹردا آئے اپنی چال۔ بہوں بیٹھاں آ کے
اوں اُتوتے ڈٹھے سنجھ مل آئی ہئی۔ اتھ ڈو پہرتاں آندے نہیں یا فجر
بائی یا بن سنجھ۔ کلھھیہے دا ڈنہہ ٹپا کے اُتوں بے امانی دی رات او
ایں شہر اچ نہا گزار سگدا، اڈے تک اندے آندے گرمی دا ذری بہک
احساس جیہرا کشمیر پوائنٹ دو چڑھدے ویلھے تے وت پننہی دے رلے
کوک پیندے ویلھے اونکوں تھیا با او خواب بن گئے تے ہن پالاہا۔

’ہیلو! وا پاس جانا؟‘ اوں پچھوتے ڈٹھے او وھا یورپین چھو کری ٹیکسی
مکیندی کھڑی بائی

’ہا‘

’تم کھانا کھائے گا؟‘ ٹیکسی اچ بہن دے بعد اوں پچھے،
’نہ‘

’ہم نے تم کو جھوٹ نہ بولا تھا..... ہم ایک باسٹرڈ کے پاس دو پہر گزارا
ایک ٹھاؤ زنڈ روپیہ اُس کو لیا..... تم ان میرڈ ہے یا ڈوشیزہ ہے؟‘ اوں
نیلیاں اکھیں پوڑتے پچھے۔۔

’اے قہر پوس‘

’ووٹ ڈو یومین بائی دو شیزہ؟‘

’ہاں ہاں ہم جانتی ہوں ، ان میرڈ ہونا اور ڈوشیزہ ہونا الگ الگ بات ہے ہم میرڈ نہیں ہوں ، بٹ آئی مین ، ہم ڈوشیزہ بھی نہیں ہوں ‘
 او بہوں پریشان تھئے -- میں میرڈ وی ہاں پیاتے ’دوشیزہ‘ وی ہاں ، ہن
 میں تیکوں کیویں سمجھاواں ،

’میں جرنلسٹ ہاں ‘ اوں سوٹا مارن آلی کار جواب ڈتے -
 ٹیکسی ڈنگئیں سڑکیں توں درکدی ویندی ہائی - پہاڑیں دے وچالے
 ڈھوریاں ڈیویں تے سو جھلیں نال بھرتج گئیاں ہن ،
 ’ آچھا پروفیشن ہے ، تم دوشیزہ لگتا ہے ‘ اوں ول دہرائے -
 ’ توں خوش قسمت ہیویں جو اتنے مزے نال اپنی دوشیزگی کنوں جان
 چھڑوائی ودی ہیں - ہک اساں ہائیں ، جسم تے روح دے ٹوٹے تھی گئیں
 پردل دی دوشیزگی نہیں گئی ہائے وے ساڈی دل دی دوشیزگی ! --
 ’ اسلام آباد رہا آپ ؟ ‘

’ہا‘

اسلام آباد ، بس ایک سٹی اس ملک کا - میں نے دوسرے سٹی بھی دیکھا ، یہ
 صاف سوٹھرا ، ضرورت کا ہر چیز یہاں ملتا -

’ہا‘

----- ’ہر شے ہے اتھ سڑکاں ، ساؤل ، ہوا ، مینہ ، کاراں ، کوٹھیاں ،
 مارکیٹاں ، اتھ بیکریاں ، بار ، نک شاپاں ، بکھتس ، مونجھ ، کھپا ، سبھ کجھ
 پر توں چوڈواں ڈٹھے ؟ ماڑی اچھے شاہ تے بٹھ واہن ڈٹھے نی ؟
 توں لالی سن کروڑیاٹی قیصرانی گئی ایس ؟ توں دائرہ دین پنہاں پوادھی تے

اچ شریف دے چھتے ہوئے بازاریں وچوں لنگھی ایں؟ پاک دروازے دا
فالودہ یا حرم دروازے دی کھیرنی کھادی ای؟ کڈا ہیں پنڈ کھا کے سندھ دا
پانی پیتی؟ تیکوں اسلام آباد بھاندا ہوسی۔ تیڈے پچا دھی جرمنی رنگا ہوسی،
پر میں.....

’اسلام آباد چلنا ہے؟‘ بک موڑتے آ کے ڈرائیور میم صاحب کنوں پچھا۔
’ہاں، میم صاحب جواب ڈتا۔

’آپ پنڈی رہتا ہے..... او، اسلام آباد؟‘ میم صاحب اوں کنوں کھچھے،
’کتھائیں ناں، میکوں اتھائیں ڈراپ کرو..... ادھر
’وائی؟‘

’بس‘

تم اچھا فرینڈ ہے رات پر پچھڑنا مانگتا ہے۔
’توں کسی ایں، جرمنی دی سس! تیکوں وی ملن تے وچھرن دے معنے آ
گنن --- اووت اانی اے
’تم ہمارا ساتھ اسلام آباد چلو ناں‘
’نہ --- میں سرانہہ کرشنا ویساں ---‘

نروان

پاکھی چوہکدے ریہے، ہوا گھلدی رہی تے پانی وگدار یہا، او کنارے
بیٹھاسیڑھ وچ پیر مار مار کے چپ چپاتے پانی وچوں اپنے مزاج دی آواز
سندار یہا۔ وسوں دی زندگی وچ او پہوں بے اختیار آدمی با، تہوں ہن او
ایں جنگل وچ پہہ کے پانی، ساول، ہواتے پتریں تے عمل کرکیں آپ
کوں باختیار ڈیکھن دیاں چساں چیندا بیٹھا با۔

’۔۔۔ ایں ویلھے شایت ایں جنگل وچ میں کلہا آدم ذات آں تے بیٹھا میں
ایویں آں، پھلاں دے پونے کوں ڈھوپٹھ ڈے کیں اکھیجے اے
ہونا محض ایں سانگے پھہڑ یا بانی جو میں آساں تے ایں کنوں تلاتی دالم
گھنساں تے ندی اکھیجے صدئیں کنوں محض ایں کیئے واہندی پئی
اے جو اہج میں آ کے ایندے وچ پیر پھکا ونے ہین، واہ! کیا دہج اے
اسا ڈی!۔۔۔‘ او اپنے خلاف محاذ پدھی بیٹھا با۔

’اونہہ، ہوں..... گڑگڑی پیچواں مشک بو پیش کروں تہا کوں؟‘

’اوہ! --‘ اوندے ہاں وچ گھسن۔ لگے۔ بک آدم ذات پیاوی ہاں جنگل وچ تے اوہن اوندی کنڈ تے آیا کھڑا ہاتے اہو کھنگور امار کے کیرھا کرن ڈی دشمنیں والی خصلت پوری کیتی کھڑا ہا۔ خیر او اپنی جاہ توں نہیں ہلیا نہ پچھوتے تلیس۔

’حقے دی گالھ کیتی وے؟‘ او، او میں نہیں وچ پیر مریندا بیٹھا رہیے۔

’میں ڈیر اوڑ دی باقیات آں، اودھ دی ناں۔‘

’توں کون ایں‘

’ایں سوال کنوں پیچھا چھڑاؤن کیتے تاں میں ایں جنگل دو منہ کیتے۔‘

’ایں سوال کنوں پیچھا نہیں چھیدا ہوندا، جتھ و نجو، اے سوال ہر کہیں دے

پچھلگ ہے، کنڈ پچھوں والا او از ذری کو لا، تے بھاؤنا تھی گئے۔

’وت تاں اے سوال تیڈا پیچھا وی کریندا ہوسی؟‘

’کریندا ودے‘

’کون ایں توں؟‘ اے سوال او، وسوں وچ کڈا ہیں کہیں کنوں نہا پچھ

سکیا۔ اصل وچ کہیں دے منہ کن ڈیکھن نال اوندیاں اھیں بشر دیاں

ہنہن تے اے سوال اتجھا سوال اے جو ایندا صحیح جواب گھن کیتے پنے

دے اھیں وچ اھیں پوڑ ڈیونیاں پوندین تے اوندیاں اھیں بشر دیاں

ہنہن۔ کون ایں توں؟ -- اے سوال کر کے اوہن اپنے جان کنڈ پچھو

کھڑے بندے دے اھیں وچ اھیں پوڑی بیٹھا ہا۔

’اے ہن تیڈا مسئلہ اے، سونہہ لہہ‘

’توں جنگل دا حاکم ایں؟‘

’با، پر میکوں، او..... از قسم شینہہ وغیرہ نہ سمجھیں‘
 ’توں شینہہ نیوہی!..... ول توں کیوں راج کریندیں ایس جنگل تے؟
 میڈا مطلب اے زور..... طاقت؟‘ اکھیہ جے پچھلا بندہ ہن
 اوندے سامنے بیٹھتے بیویں اے جنگل نہا چاہ دی دوکان ہئی تے
 ریاست کنوں اگو ہن فلسفے تے گالھ تھیوٹن لگ پئی ہائی، پچھلا بندہ کوئی
 کھرانٹ ہا۔ آکھیں:

’طاقت دے کئی روپ ہن، ہواکتلی طاقت وراے۔۔۔ رت۔۔۔ نت
 ورتیندی رت سبھ توں طاقتور۔ پانی دا زورتاں توں کجھ نی ڈٹھا، تے وت
 جیرھا انہیں طاقتیں کوں ورتن چاند اہو وے!؟‘

سچان گیاں میں، او ٹپے۔ ’سچان گیاں۔ ہنومان جی، ہنومان جی ہیو وے
 ’تساں‘

’توں اپنی اصل سچان میاں..... اساں سچانن چاندے ہیں تے سچرا بجن نہ
 پچھو کھڑا حاکم کوڑ تیج گئے تے ول جنگل وچ گم تھی گئے۔‘

’بادشاہ تھی کے وی سچرا بجن کنوں ڈردے‘ او بیٹھا ریہا نہیں دی کندھی
 تے، اوکوں یکدم احساس تھیا جو او وقت کنوں وسا کھاوٹن وچ جھنٹ ہک
 کیستے کامیاب تھی گئے۔ وقت دی کیا بات اے۔ کڈا ہیں ادھے ڈینہہ وچ
 سو سال لنگھ ویندن تے کڈا ہیں سو سال دا ہک ڈینہہ تھی ویندے..... بے
 وقت دی گذران محض ایہو جتلا ونا پھیر کر سگدی اے جیرھا مثلاً اہج توڑیں
 دریا کنہار نال کپٹس تاں وقت کجھ تھیا ای ناں، کیا تھیا جو ایندی کندھی تے
 سید احمد تے سید اسماعیل کٹھے اتھن۔ نہ و بجن باکنہار دے اُپھ۔ دریا دی

سیدھ اچ ٹرپوون ہا،

او وقت دے بارے پچیند ار یہا تے اوکوں یکدم احساس تھیا جو اوتاں دت
شہری بنیا بیٹھے۔ وقت دے فلسفے تے غور فرماوٹاں تاں شہر دے دانشوریں دا
فیشن ہاتے او شہر چھوڑ آئے۔ تے ہن کیا پتہ کتلا وقت لگھ گئے، ساہنے بہ
جنگلی جانور رڈانظر آئے، اوکوں اپنی جنڈیا دآئی اے، اوں پیر پانی وچو
کڈھ گھدن۔

'-- پر اے تاں ہرٹی اے، ہرٹی ہوو نا چا ہیدے اینکوں تے پر اے تاں
کھمب وی کھڑ کیندی اے۔ ایس جنگل دیاں ہرٹیاں اڈ دین شاید۔ با
جھوں دا حاکم ہنومان اے-- اوں ہو چنگا ہا اے ہرٹی ہوندی بھل اے
کوئی پنی شے ہے۔ ایندیں اکھیں وچ سچاں دی سدھ نظر دی اے۔
'کوئی تاں ساکوں وی سچاں ہا، ساکوں اچ تیں بھریے شہراچ کہیں نہیں
سچاتا۔'

بھل اے ہرٹی نہیں۔ کونج اے، بدخ اے، بدخ میکوں پسند نہیں۔ کونج
!-- ایوں کونج وی آکھیا ونج سبڈے بھل نہ..... بہوں نما نا پکھی اے
کونج-- ایڈی لمبی گردن انا کنوں خالی اس۔ بانہہ جیڈی نگھی آکر
مُتوں۔ نت دا پردیسی، بے ملخ، بے ملخ، ول توں کیا ایس؟-- نہیں
پُپ، توں چپ رہویں۔ ناں تیڈا میں رکھساں۔ سو بہنیشیں شمیم دے
ناں میں آپ رکھنا چاہنداں۔ وسوں وچ ایہا تاں گڑ بڑ ہی جو سو بنیاں
شمیں ایڈے کوڑھے ناں رکھائی ودیاں ہوندیاں ہین۔ تربیت کوں جو
سوانی، زنانی تے عورت آہن وسوں دے لوک۔ توں، توں بس مورٹی

ہیویں --- و ت تاں توں و ڈی مزا جن ہوتیں۔ و ڈی با ذوق، تے، بہوں
ملو کھتاں ہوسن تیڈیاں، تیکوں چوگا سٹوں۔ کیجھیاں چوگا سٹوں؟
ہوں۔۔۔ موتی۔۔۔ سچے موتی۔ گھن چک، چک جو۔

'--- سو جھلا معروضی ہوندے۔ اندھارا اضافی ہوندے۔ بلیک ہول اندر
دا بھنواے، پیا کجھ نی۔ اندھارا کتہہ نہیں نی ہوندا سو جھلے کنوں نہیں پت
سیندا۔ اے کال کوٹھڑی دے کندھنیں و چووی سمہے، چک جو سو ہٹپ
آپ کئی شے نہیں۔ سوہنی سچاں ہوندی اے۔ چک، چک جو یادیں دارنگ
خاکی ہوندے، ہوون دی تانی ناممکن ہے، چک چک، بنے چک۔ اے
سچے موتی ان۔۔۔ بس!؟ ٹر پئی ایس؟ و ڈی یک ڈھڈی ایس۔۔۔
تے اونہہ جھٹے اوندے پچھوں و ت پیریں دا کھسکار تھنے۔ ذری اگوں دا
منظر گڑ بڑ تھیوے، پچھوں او ڈوجھا، جنگلی آدم ذات حاضر تھی ویندے۔
اکھیجے او آپ حاکم تے آپ پارھے وار۔

'توں حالی توڑیں اتھاں بیٹھیں؟'

'میں آپ کوں تہا ڈی رعایا سمجھاں، استقبال کراں تہا ڈا؛

اوند اہل آبد ابا او ایندے بکے پووے۔ بھل آخر او حاکم ہا، او وی جنگل
دا۔

'نہ نہ، توں مہمان چنگا ایس۔ اسماں تیکوں ایس جنگل دی شہریت نہ
ڈیسوں۔'

'جنگل دی شہریت! شہر آخر اتا حقیقی، اتا معروضی تاں نہیں جو جنگل کوں
وی ویزھ و بنجے'

'سمجھ نہیں لگی تیڈی گالھ دی مہمان'
 'پہختہیں والا! جنگل دی جنگلیت ہووٹی چاہیدی اے نہ جو شہریت'
 'اے تجویز لکھ کے پیش کرو تاں جو ترمیم کیتی ونجے۔'
 '-- شہریت، ترمیم، لکھائی -- شہر دا پچھاواں اے ایس جنگل تے وی'
 بھل ہن کتھ ونجوں نس کیس۔
 'بھاگ وند! میں ایس جنگل وچ ون چاہنداں۔ میگوں ایندی جنگلیت
 دان کرو۔'
 'توں شہر دا وسنٹیک ڈس دیں'
 'میں ہروسیوں سٹ آیاں۔'
 'سوب؟'
 'جی! سوب..... اووہو نجد دے چنے والا'
 'عشق!'
 'جی سوہنا، عشق'
 'عشق کیندے نال؟'
 'جان دی امان پاواں، سوال بنیادی طور تے غلط اے'
 'وضاحت!'
 'عشق اصل وچ فعل متعدی نہیں، فعل لازم ہے بس آپ اچ تھیندے
 'فعل کوئی ہووے، کتلا لازم ہووے۔ اوند کوئی نہ کوئی محرک باہروں
 ہوندے'
 'جی سائیں'

’تیدے عشق دا محرک؟‘
’مید عشق مستقل ہے تے محرک وقتی۔ منے بک مورنی لنگھی اے اتھاؤں
اے وی میں طے کیتے جو بیکراو ہرنی نی تاں اوکوں مورنی ہوو نا چاہیدے،
نہ کونج نہ بدخ۔‘

’ول اوکوں سجا توئی، پرکھیوئی؟‘

’جی بھاگ وند‘

’کیویں؟‘

’اوکوں چوگا پاتم، سچے موتیں دا چوگا، کلام دا چوگا میں اوکوں سیئے‘

’ول؟‘

’اوں کجھ چگے..... ول ٹرپی اے۔‘ پچھو کھڑا حاکم ٹھکارا مار کے کھلیئے۔

’کیڑے مکوڑے چگن، حاکم چرھکا کیتے‘

’ککڑبائی بھلے مانس، او‘

’ناں بھاگ وند! ککڑ، تے جنگل وچ!..... نہیں نہیں..... او کلام دے‘

’چوگے تے آئی اے سچے موتی چگے نس۔‘

’ککڑ ہر شے چکدی اے، موتی، پتھر، کیڑے مکوڑے ہر شے او! او‘

’ڈیکھ، او، مردار دو ویندی پئی اے۔ ماس دی لوڑ اس ہن‘

’مم..... مردار و..... ہاشی..... او متعفن!.....‘

’ککڑ لو کوئی متعفن نہیں ہوندا شہری!‘

’اوکوں وت ہک واری اینویں لگے بیویں او اوندے پچھو نہا کھڑا بلکہ‘

’ساہنے متھے تے چڑھیا کھڑا با۔‘

’۔۔۔ کلز جنگل وچ پہنچ گئی اے، شہر دا پچھانو اے جنگل تے وی‘
’کوئی پچھانو اے نہیں۔ شہر توں اپنے نال چا آئیں۔ ہن جتھ ویسیں شہر
تیڈی پنڈا اے‘ او اے گالھ آکھ تے لگا گیا۔

’بھیجے وچوں گالھ نپ گھدی وی۔ توں چنگا حاکم ایس۔۔۔ اے دے نہ
آویں ہا۔ اونہ ہرنی ہائی، نہ مورٹی تے کلز ثابت تھی اے۔ موتی، پتھر،
کوڈیاں، کیڑے مکوڑے ہر شے چکدی اے۔ چوٹی تے چارٹھونگے
منگدی ہوسی تے بس۔ کلز۔۔۔ شنیں دے ناں کون ونا سگدے، ناں انہیں
دی ذات وچوں سردن کے۔‘

’اوں ساہمنے ڈٹھے، کلز غائب تھی گئی ہئی۔‘ مردار دو گئی اے۔‘
’ساڈو نیوہیں آئی۔ ساڈو اوں ڈینہہ آسیں جڈاں اسماں وی تیڈی
تانگھ وچ ترک ویسوں۔‘

’الفراق۔۔۔ الفراق۔۔۔ الفراق‘
’اے دور دا سڈین ٹکیں اوکوں چھر کی آ گئی اے۔ کل نی ریڈوں آئے اے
الا۔۔۔ الفراق۔۔۔‘ تریجھے چوتھے سڈتے اوکوں سمت دی کل پئی اے۔ او
بھج کے گئے۔

’الفراق! اے سڈکیں ماریے‘ اوہک کنڈاری بوٹی دے اگوں وچ تے
کھڑنگے۔ ساہ چڑھیا ہویا ہس۔
’کیں سڈے۔۔۔؟‘ جواب آئے

’آپ، آپ فراق سڈ مریندے ہمیش۔‘
’کتھ اے فراق؟‘

'اتھائیں اے' -- 'اتھائیں اے' --
 'اتھائیں!' تے ہنٹ او پچھوں والا جنسا ہمنے آیا کھڑا ہا۔
 'تت، توں ایں فراق؟'
 'میں وی فراق ہاں'
 'قہراے، تجسیم تھی گئی فراق دی'
 اوں محض کھل ڈتے۔
 'ول، ول میل ناممکن تھیا۔ کیہاں پنڈھ، کھبے میل، فراق اٹل جو تھیا، فراق
 دی تجسیم!'
 'کتھ اے تجسیم، اووت کھلے۔'
 'تے توں کیا ہیویں'
 'فراق ہاں، میں فراق ہاں تہوں میں میل آں'
 'ہیویں تاں'
 'میں ہووٹن دا اصل آں'
 'توں کوئی نروان ایں؟'
 'ہا،'
 'نروان ہووٹن پئے گئے'
 'ہووٹن مٹ تاں نہیں سگدا، میں وی بہوں بان مارین، ہووٹن مٹ نہیں
 سگدا، ایندی بس لگ لویڑ مٹ سگدی اے۔ ایندی کوندروٹیج سگدی
 اے۔ ایندیاں آلائشاں مٹ سگدین'
 'ہووٹن دی لگ لویڑ!'

’ڈیکھ شہری! نہ ہووٹ داوٹکا چھوڑ، نہ ہووٹ داوٹکا سبھے آلائشیں دی بک
 الاٹش اے۔ نہ ہووٹ، ہووٹ کنوں اے۔ مطلب اے ہووٹ نال مشروط
 اے، تے جیرھا ہو پئے، نہ ہووٹ کوں سکے، اپنی الاٹش کوں سکے۔ بس
 اتھائیں فراق اے ہووٹ تے نہ ہووٹ دے وچالے پیا ہویا، پکا،
 مستقل۔‘

او بہوں مایوس تھئے، اے نویں گالھ سن کے۔

’کائنات وچ ہر شے ممکن ہے، نہ ہووٹ کیوں ممکن نہیں، نہ ہووٹ وی ممکن
 ہے، ضرور ممکن ہے۔ اوں ہوڈ بدھی اے۔‘

’توں لہگھن اوکوں، نہ ہون کنوں ایکوں ’نہیں‘ بنا ڈے، نہیں کنوں ’نہ‘،
 تے وت ایندا بکو حرف ’ن‘ رہون ڈے، بھل ایکوں ہتھ پاون دی کوشش
 کر، جیرھلے ہتھ لگسی، اے ’ہوسی‘۔‘

’نہ ہووٹ بے کوئے نی، تاں وت نروان کت دا‘

’نروان ہے۔‘

’نروان ہے۔!‘

’او کیوں ہے جیرھلے.....‘

’سن، سن..... نروان اے ہے جو ہووٹ نہ ہووٹ کنوں باز آونجے، نہ
 ہووٹ دی آس رہوے، نہ بھو، ہووٹ دے سارے سمتیں کوں اپنے وچ
 ولھیٹ گھنے۔‘

’تہوں ہن تاں نروان ہیوے، تے وت وی ہیوے، تاں فراق باؤتے

اووی مجسم۔ میں ہتھ لاکے ڈیکھاں تہا کوں؟‘

’ول او دھو نہ ہووٹ دا بھوٹ۔ کتھ ان ہتھہ؟؟‘

’اوہ! ہائیں! میڈے ہتھ کن گکین، تے میڈ! الا..... او..... اے تاں توں
ایں..... او ہوں، اے میں آں توں آپ کوں گول اپنا..... وڈکا، کیا
ناں، نروان، نروان کہ فراق!‘

’اوں وت ہک ٹھکارا مارے۔‘

’ایہے آلاکشاں ہن۔ ایہا لگ لویڑا اے، نہ ہووٹ دا بھوٹ اے، ایہو فرق
اے‘

’کت دا فرق؟‘ اوں ڈر کے پچھے۔

’نروان نہ تھیوٹ دا، نروان نیوہی پاتا تے ہن تیکوں ڈرا اے؟ نہ ہووٹ دا۔
ایں ڈر کوں ہن توں اپنی آس بٹا گھدے۔ توں ڈر دیں۔ اپنیں الاکشیں
کنوں، نہ ہووٹ دے سمتیں کنوں، توں انہاں دو در کدیں۔ نہ ہووٹ دے
سارے سمتیں کوں بھج کیس پچ و نجن چاہندیں۔ انہیں کوں گھٹ گھنٹ
چاہندیں۔ نہ ہووٹ دے ڈر کنوں نہ ہووٹ نال ہک تھیوٹ چاہندیں، تاں
جو آپ کوں محفوظ کر گھنیں..... نروان شہری! نروان گول‘
’کیویں گولاں‘ او آ خر من گئے۔

’اے مند رکیتا کر‘

’بی اٹ پلیور‘

’بی اٹ پین‘

’بی اٹ پلیور‘

’بی اٹ پین‘

’کتی واری‘

’جتی واری گن سگیں تے جیر ھلے گنتری مُک ونجے تاں ول اے مندر
کر۔‘

’بی اٹ نیدر پلیور‘

’نارپین‘

’ول کیا تھیبسی؟‘

’نروان‘

اوں والا اکھ بھنوائی اے تاں او شہر وچ کھڑا ہا۔

قصہ اصحاب کہف دا

قرآن شریف وچ قصہ ہے اصحاب کہف دا۔ اے قصہ سورت کہف وچ آندے۔ قرآن شریف دے آیتیں تے مفسرین دے تفسیریں دے موہ اے قصہ ایس سُنیدا آئے جو۔۔ اوہنیں نیک بندے اللہ دے۔ کفر، شرک تے ظلم دے مخالف ہنیں۔ بادشاہی وچ کٹک پے گیا او مقابلہ نہ کر سکیے تے سرکاؤن کیتے اوٹر گئے روہ پہاڑیں ڈو۔ تاں جو غاریں دی امان گھنن، بچا گھنن انہیں جانیں کوں تے انہیں ایمانیں کوں۔

اصحاب کہف اصل وچ حق پرست بندنیں دی بک ٹولی ہنیں جنہیں دی تعداد بہوں ٹھولی ہئی۔ رستے وچ بک کتاوی انہاں دے نال تھی پیا کیوں جو اووی بندنیں دی گمراہی تے ظلم کنوں کھپیا تپیا ودا با (خدا امان ڈیوے۔ اوں ویلھے کنوں جیرھلے انسان ظلم وچ درندنیں تے چرندنیں کنوں وی اگوتے ودھونجے) ”حق پرستیں“ کتے کوں وی۔ نال

رلا گھداتے اوں ویلھے انہیں دی تعداد ترائے ہی تے چوتھا کتابا۔ بعضے
آبدن پنج ہائی تے چھیواں کتابا۔ بعضے آبدن ست ہی تے اٹھواں کتابا۔۔
ایں گنتری بارے وچ اللہ چنگا چاندے۔

حق پرستیں دی اے ٹولی ہک غار وچ ونج تے بھٹ تھی گئی۔ غار کہف کر
سڈیندی ہی تے او اصحاب کہف بن گئے۔ اصحاب کہف ظلم دے ڈر
کنوں غار کنوں باہر نہ نکھتے تے انہاں کوں اتھائیں گھل آ گئی۔ او گھوک
ستے۔ لمبی نندر، بے چنتی نندر۔ جھ چڑھدار یہا لہندار یہا غار دے کھنیں
تے پاریں وچو چھٹک انہیں تے پوندی رہی انہیں کوں جھنچھڑیندی
رہی پر او اندھارے وچ منہ لکائی پاسے پتریندے رہے تے ڈرا کله
خواب ڈیہدے رہے۔ ویلھا انہیں کنیں، تے ویلھے کنیں لا تعلق تھی گئے
نسنگ تھی گئے۔

تے وت ہک ڈینہہ انہاں دی اکھ کھل گئی انہیں کوں کجھ تر یہہ ستایا۔ انہاں
سمجھا او ہک پورا ڈینہہ یا اوندے کجھ پہرستن۔ پر اللہ سوہنیں دی قدرت
نال او پورے ترے سو سال توڑیں تے رہے ہین۔

انیں اپنے ہک سنگتی کوں کجھ لیکھاتے ہک تھاں ڈے غاروں باہر وکڈھیا
جو کجھ گھن آدے کھاؤن پیوٹن کیتے۔ او باہر ونجے تاں اتھاں کل
کائنات بدلی ہوئی۔ ظلم دا اوراج جیس انہیں کوں غار وچ لکن ٹائیں کینا،
مٹ گیا با ہک حق پرست اگوان بادشاہ ہاتے لوکیں کنوں حق دی گالھ
منواؤن کیتے اوکوں سچی گواہی دی لوڑ ہی۔

ایں حق پرست اگوان تاریخ دی غار وچو نکھتے ہوئے انہیں حق پرستیں کوں

جیرھے اپنے ویلھے حق دانناں اچا نہن کر سگیے ، اپنے کیتے گواہی بنا
کین ورتیا۔ تیں ویلھے اللہ دی مخلوق غارو چو بر آمدتھیون والے سچائی دے
انہیں جھے بھانڈیں کوں ڈیکھ کیس حق دی گالھ کوں قبول کر گھدا۔

وقار اسلم ایم فل سکالر سرائیکی
سرائیکی ایریاء سٹڈی سنٹر BZU
ملتان : 0306-1446635

